

HAJDÚ-BIHAR MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA ÉS STRATÉGIAI PROGRAMJA

2006

**HAJDÚ-BIHAR MEGYEI
FEJLESZTÉSI ÜGYNÖKSÉG KHT.**

HAJDÚ-BIHAR MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA ÉS STRATÉGIAI PROGRAMJA

- - -

TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ

(Az adatgyűjtés lezárva: 2006. január 30.)

KÉSZÜLT A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI FEJLESZTÉSI ÜGYNÖKSÉG KHT.
MEGBÍZÁSÁBÓL.

A Területfejlesztési Konceptiót készítette:
MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda

Az elkészítésében közreműködő szakértők:

A MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda részéről:
Gonda József, Kézy Béla, Róka László,

A Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség részéről:
*Békési Tibor, Fábián Anita, Galuska Krisztina, Kiss Melinda,
Kissné Szőcs Ildikó, Kovács Krisztina, Lövei Attila, Mező László,
Nagy Donát, Németh Ágnes, Papp Attila, Vámosi Róbert*

2006. március 7.

(aktualizálva: 2006. augusztus 31.)

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	3
I. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	7
II. BEVEZETÉS	13
II.1. A MUNKA HÁTTERE	13
II.2. A SZAKÉRTŐI MUNKA FOLYAMATA.....	13
III. A TERVEZÉS MÓDSZERTANA	15
III.1. A TERVEZÉST MEGHATÁROZÓ ÁLTALÁNOS ALAPELVEK.....	15
III.2. A TERVEZÉS SORÁN ALKALMAZOTT MÓDSZEREK	16
III.3. A KONCEPCIÓ FELÉPÍTÉSE, LOGIKÁJA.....	18
IV. FEJLESZTÉSPOLITIKAI KERETEK.....	19
IV.1. A TERVDOKUMENTUMOKKAL KAPCSOLATOS KÖVETELMÉNYEK	19
IV.2. JOGSZABÁLYOK ÁTTEKINTÉSE	19
Az 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről	19
A 18/1998 (VI.25.) KTM rendelet a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről.....	20
IV.3. TERVEZÉSI KERETEK ÁTTEKINTÉSE	21
IV.3.1. Országos területfejlesztési dokumentumok elemzése.....	21
IV.3.2. Regionális területfejlesztési dokumentumok elemzése	26
IV.3.3 Megyei területfejlesztési dokumentumok elemzése	28
IV.3.4. Debrecen Város Pólus Programja	30
IV.3.5. Korábbi kistérségi területfejlesztési dokumentumok elemzése	31
IV.4. A TERÜLETFEJLESZTÉS ESZKÖZ-, ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE	32
IV.4.1. Forrástérkép.....	32
IV.4.2. A területfejlesztés szereplői (kistérségek, megye, régió).....	33
V. A MEGYE KÜLSŐ KÖRNYEZETÉNEK STRATÉGIAI SZEMLELETŰ ELEMZÉSE.....	38
V.1. ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ	38
V.2. SZOMSZÉDOS MEGYÉK.....	39
V.2.1. Jász-Nagykun-Szolnok megye.....	39
V.2.2. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	40
VI. STRATÉGIAI HELYZETFELTÁRÁS ÖSSZEFOGLALÁSA.....	42
VI.1. TELEPÜLÉS- ÉS TÉRSZERKEZET	42
VI.1.1. Földrajzi elhelyezkedés, infrastrukturális és természeti elemek	42
VI.1.2. A megye kistérségei és településstruktúrája.....	42
VI.1.3. Térségi központ és vonzáskörzetek.....	43
VI.2. KÖRNYEZETI ÁLLAPOT.....	43
VI.2.1. Vízrajz, talaj, domborzat, éghajlat.....	43
VI.2.2. Hulladékgazdálkodás	45
VI.2.3. Természeti értékek, természeti területek	45
VI.3. DEMOGRÁFIA.....	46
VI.3.1. Vándorlás, természetes szaporodás.....	46
VI.3.2. Korstruktúra.....	46
VI.3.3. Etnikai összetétel	47
VI.4. MUNKAERŐPIAC	47
VI.4.1. Aktivitás, foglalkoztatottak.....	47
VI.4.2. Munkanélküliség	48
VI.5. HELYI TÁRSADALOM.....	49
VI.5.1. Jövedelmi viszonyok	49
VI.5.2. Szociális támogatások és infrastruktúrák.....	50
VI.5.3. Civil szervezetek	51
VI.5.4. Egészségügyi ellátás	51
VI.6. OKTATÁS, KÉPZÉS	52
VI.6.1. Népeség iskolai végzettsége.....	52
VI.6.2. Oktatási intézmények, szakok.....	52
VI.7. GAZDASÁGI SZERKEZET	53
VI.7.1. Mezőgazdaság.....	54
VI.7.2. Ipar	55

VI.7.3. Szolgáltatások.....	56
VI.8. VÁLLALKOZÁSI KÖRNYEZET	58
VI.8.1. Vállalkozási szerkezet.....	58
VI.8.2. Üzleti infrastruktúrák és üzleti szolgáltatások	59
VI.8.3. Jelentősebb vállalkozások Hajdú-Bihar megyében	59
VI.8.4. Jelentősebb beruházások, fejlesztések	60
VI.9. MŰSZAKI INFRASTRUKTÚRA.....	61
VI.9.1. Energiaellátás	61
VI.9.2. Ivóvíz és szennyvíz.....	61
VI.9.3. Bel-, és árvízvédelem.....	62
VI.9.4. Közlekedés.....	63
VI.9.5. Telekommunikáció és hírközlés.....	64
VI.10. MEGYEI SZINTŰ EGYÜTTMŰKÖDÉS	65
VI.10.1. Önkormányzatok kapcsolatrendszere.....	65
VI.10.2. Határmenti együttműködés	66
VI.10.3. Fejlesztési elképzelések	66
VII. SWOT ELEMZÉS.....	68
VII.1. STRATÉGIAI KÖVETKEZTETÉSEK	69
VIII. HAJDÚ-BIHAR MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA.....	72
VIII.1. JÖVŐKÉP.....	72
VIII.2.STRATÉGIAI ALTERNATÍVÁK ELEMZÉSE.....	72
VIII.3. MISSZIÓ	74
VIII.4. STRATÉGIAI CÉLOK	74
VIII.5. FEJLESZTÉSI PRIORITÁSOK.....	76
VIII.5.1. Fejlesztési prioritások bemutatása.....	77
VIII.5.2. Horizontális témák.....	87
VIII.5.3. Prioritások közötti szinergikus kapcsolatok bemutatása.....	87
IX. MEGVALÓSÍTÁSI MECHANIZMUS.....	89
IX.1. FEJLESZTÉSEK MEGYEI SZINTŰ KOORDINÁCIÓJA	89
IX.2. FINANSZÍROZÁSI FORRÁSOK	90
IX.3. MONITORING RENDSZER	90
X. VÁRHATÓ KÖRNYEZETI, TÁRSADALMI, GAZDASÁGI VÁLTOZÁSOK	92
X.1. GAZDASÁGI VÁLTOZÁSOK	92
X.2. KÖRNYEZETI VÁLTOZÁSOK, HATÁSOK.....	93
X.3. TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK, REAKCIÓK.....	93
XI. MELLÉKLETEK:.....	95
1. MELLÉKLET: A STRATÉGIAI ALKOTÓ TEAM MUNKÁJÁBA BEVONT SZAKÉRTŐK:.....	95
2. MELLÉKLET: A PROJEKT TANÁCSADÓ TESTÜLET MUNKÁJÁBA BEVONT SZAKÉRTŐK:	95
3. MELLÉKLET: HAJDÚ-BIHAR MEGYE TELEPÜLÉSEINEK FEJLESZTÉSI ELKÉPZELÉSEI	96
4. MELLÉKLET: AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ TELEPÜLÉSEINEK TÉRKATEGÓRIA-BESOROLÁSA	97
5. MELLÉKLET: AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ STRATÉGIÁJA (2007-2013)	99
6. MELLÉKLET: AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ ÖNÁLLÓ OPERATÍV PROGRAMJÁNAK CÉLRENDSZERE	100

Ezúton köszönjük Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepció és stratégiai programja elkészítéséhez nyújtott segítségét a következő személyeknek:

- Antal József (Debreceni Agrárcentrum Innovációs Kht.)*
Ányos József (Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara)
Dr. Baranyi Béla (MTA Regionális Kutatások Központja)
Botos István Csaba (E-misszió Egyesület)
Borsos Lajos (Püspökladányi kistérség)
Czeglédy Gergő (Hajdú Bihar Megyei Területfejlesztési Tanács)
Czibere Ibolya (Debreceni Egyetem)
Dr. Forgács Barna (Hajdú-Bihar Megyei Agrárkamara)
Csige Tamás (Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat)
Dr. Csoba Judit (Debreceni Egyetem, Politikatudományi és Szociológiai Tanszék)
Dr. Csorján Balázs (ITD Hungary Kht.)
Dancs László (MTA Regionális Kutatások Központja)
Fábián Márta (Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.)
Fülöp Mihály (Biharkeresztes Önkormányzata)
Gajdán Viktor (Hajdúböszörményi kistérség)
Galló Józsefné (Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat)
Gábor István (Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat)
Gyulai Attila (Hajdú-Bihar Megyei Agrárkamara)
Hij Zoltán (Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.)
Dr. Holló József (Magyar Közút Állami Közútkezelő Kht.)
Ilyés Miklós (Hajdúböszörményi kistérség)
Kathiné Juhász Ildikó (Hajdúböszörményi Kistérségi Területfejlesztési Társulás)
Katona Ilona (Magyar Turizmus Rt. Észak-alföldi Regionális Marketing Igazgatóság)
Károlyi Zoltán (Sárréti Többcélú Kistérségi Társulás)
Kecskés Ferenc (Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központ)
Dr. Kiss András (Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara)
Kiss Péter (Hajdúnánás Önkormányzata)
Leitner Béla (Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat)
Lévai Ágnes (Berettyóújfalu kistérség)
Maczik Erika (Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.)
Miklóssy Ferenc (Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara)
Nagy Dénes (Magyar Államkincstár)
Dr. Nagy Géza (Debreceni Egyetem Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Tájhasznosítási Tanszék)
Pajna Zoltán (Debrecen Megyei Jogú Város)
Péter János (Hajdúböszörményi kistérség)
Suták Miklós (Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat)
Süli-Zakar István (Debreceni Egyetem, Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék)
Tapolcai Zoltán (Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központ)
Tatár Csaba (TMB Hungary)
Vántus Viktor (Hajdú-Bihar Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány)
Dr. Vincze Ferenc (Hajdúszoboszló Város Önkormányzata)
Völgyiné Nadabán Márta (Észak-Alföldi Regionális Innovációs Ügynökség)

valamint

Álmosd, Ártánd, Bagamér, Bakonszeg, Balmazújváros, Báránd, Bedő, Berekböszörmény, Berettyóújfalu, Bihardancsháza, Biharkeresztes, Bihartorda, Bocskai kert, Bojt, Csökmő, Darvas, Debrecen, Derecske, Ebes, Egyek, Esztár, Folyás, Földes, Furta, Fülöp, Gáborján, Görbeháza, Hajdúbagos, Hajdúböszörmény, Hajdúdorog, Hajdúhadház, Hajdúsámson, Hajdúszoboszló, Hajdúszovát, Hencida, Hortobágy, Hosszúpályi, Kaba, Kismarja, Kokad, Komádi, Konyár, Körösszakál, Körösszegapáti, Létavértes, Magyarhomorog, Mezőpeterd, Mezősas, Mikepércs, Nádudvar, Nagyhegyes, Nagykereki, Nagyrábé, Nyírábrány, Nyíracsad, Nyíradony, Nyírmártonfalva, Pocsaj, Polgár, Püspökladány, Sáp, Sáránd, Sárrétudvari, Szentpéterszeg, Szerep, Téglás, Tetétlen, Tiszacsege, Tiszagyulaháza, Told, Újiráz, Újszentmargita, Újtikos, Vámospércs, Váncsod, Vekerd és Zsáka

települések önkormányzatának munkatársai.

I. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A szakértői munka háttere, folyamata

Hajdú-Bihar megye **területfejlesztési koncepciója és stratégiai programja** a megye következő Európai Unió költségvetési periódusra való felkészülésének fontos tervdokumentumai, amelyekben megfogalmazásra kerültek **a megye hosszú távú fejlődésének stratégiai irányai és a fejlesztés célrendszere**.

A tervezési feladatokat a Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség megbízásából a MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda végezte, együttműködve az Ügynökség által létrehozott két, független szakértői testülettel, a Stratégia Alkotó Teammel (SAT), és Projekt Tanácsadó Testülettel (PTT).

A stratégiai dokumentumok kidolgozásának első szakaszát egy átfogó **helyzetfeltárás** készítése jelentette, amely a megye jelenlegi helyzetét, problémáit, adottságait és lehetséges kitörési pontjait elemezte. A helyzetfeltárás statisztikai adatok, a megyében elérhető fejlesztési dokumentumok, fókuszcsoporthoz tartozó interjúk és a megye fejlesztésében meghatározó szervezetek szakértőivel történt egyeztetések alapján készült el. A helyzetfeltárás következtetése alapján, a **Stratégia Alkotó Teammel együttműködve** került sor a **területfejlesztési koncepció stratégiai irányvonalainak kialakítására**. A stratégiai célok meghatározása során a szakértők törekedtek arra, hogy Hajdú-Bihar megye célkitűzései **illeszkedjenek az azonos időszakra készülő országos ágazati és regionális tervekhez**, valamint **képviseljék a megye kistérségeinek fejlesztési elképzeléseit**. Mindez szükséges ahhoz, hogy a fejlesztési elképzelések megvalósítása Európai Unió forrásokból is támogatható legyen.

A stratégia meghatározását követően elkészült területfejlesztési koncepciót a **Projekt Tanácsadó Testület véleményezte** és hagyta jóvá. A stratégiai program a koncepcióban kijelölt célkitűzések és fejlesztési stratégia alapján ismerteti a fejlesztés prioritásait, valamint a prioritások keretében végrehajtandó alprogramokat.

A **helyzetfeltárás**, a **területfejlesztési koncepció**, és a **stratégiai program** egymással szervesen **összefüggnek**, egymásra épülnek, de minden egyes dokumentum oly módon került kidolgozásra, hogy **önállóan is értelmezhető** legyen.

A helyzetfeltárás legfontosabb megállapításai

A tervdokumentumok elkészítését megalapozó helyzetfeltárás keretében felszínre kerültek azok belső és külső tényezői, tendenciái, amelyek hatással vannak a megye fejlődésére. A legfontosabb megállapítások a következők:

- **Erőteljes centrum és periféria viszony**

Az egyes települések között jelentős fejlettségbeli különbségek tapasztalhatók. Debrecen a megye gazdasági, oktatási, társadalmi, kulturális központja, de a megye többi területénél dinamikusabban fejlődnek a megye északi részén elhelyezkedő Hajdúvárosok is. Ennek egyik oka a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztése által indukált gazdasági fejlődés. Gazdasági-társadalmi szempontból leginkább periférikus helyzetben a megye déli és Romániával határos területén található települések vannak. A centrum és a periféria közötti különbségek mérséklése és a belső kohézió erősítése fontos tényezői a megye hosszú távú fejlődésének.

- **A mezőgazdaság szerepe országos átlag feletti**

A megyében megtermelt bruttó hazai termék (GDP) belül az országos átlagot meghaladó a mezőgazdaság teljesítménye. A magas arány magyarázatául a megye kedvező termőterületei és a folyamatosan válságokkal sújtott, de még mindig jelentős feldolgozóipari háttér szolgál. A nemzetközi tendenciák alapján az ágazat foglalkoztatásban betöltött szerepe folyamatosan csökkent az elmúlt időszakban. Ennek a folyamatnak szabhat gátat a mezőgazdasági termelésen belül a nem élelmiszer jellegű alapanyagok előállítására irányuló növekvő igény, amely elsősorban a kőolajszármazékok kiváltására alkalmas termékeket érinti.

- **Nemzetközi jelentőségű turisztikai vonzerők**

A megyében jelentős hagyományai vannak az idegenforgalomnak, azon belül is a gyógy- és termál turizmusnak. Kiemelkedő, nemzetközileg is jelentős turisztikai vonzerőt Debrecen, Hajdúszoboszló és a Hortobágy képvisel. Az idegenforgalom terén az infrastruktúra fejlesztése, valamint a komplex turisztikai programcsomagok, tematikus útvonalak kialakítása jelentkezik fejlesztési igényként.

- **Kiemelkedő oktatási-, tudományos bázis**

Hajdú-Bihar megye oktatási hálózata kiterjedt, az oktatás színvonala jónak tekinthető, bár az oktatási infrastruktúra több településen fejlesztést igényel. A megye oktatási hálózatából kiemelkedik a Debreceni Egyetem, amely sokoldalú oktatási és tudományos tevékenységével a Tiszántúli tudásbázisának központja. Az egyetem sokoldalú tevékenységei révén alkalmas arra, hogy meghatározó szerepet töltsön be a megye innovációs tevékenységeiben.

- **Jelentős termálvíz bázis**

A megye településeinek többsége rendelkezik termálvízbázissal, amelynek hasznosítása jelenleg elsősorban a gyógy- és termálfürdőkben történik. A termálvízbázis azonban a balneológiai hasznosításon túl további lehetőségeket hordoz magában. Ilyen területek a kifejezetten gyógyászati szolgáltatásokban való alkalmazás, az energetikai hasznosítás (elektromos áram termelés, fűtés és melegvíz ellátás biztosítása), valamint a mezőgazdasági termelésben, üvegházhasználatban történő hasznosítás.

- **Külső elérhetőség javulása, kedvező logisztikai potenciál**

A megye fejlődésére kedvező hatással van a megközelíthetőség folyamatos javítása. A megyét érintő M3-as gyorsforgalmi út, a befejezés előtt álló M35 gyorsforgalmi út valamint a tervezett M4 gyorsforgalmi út megvalósítása, és a 100-as vasúti fővonal fejlesztése további kedvező hatást gyakorolhat a megye fejlődésére. A kelet-nyugati és észak-déli közlekedés csomópontjává váláshoz azonban szükséges lenne az M47-es gyorsforgalmi út megépítésére, valamint a Debreceni repülőtér további fejlesztésére. A fejlesztések hatására a megye közlekedési feltételei kedvező lehetőséget teremtenek a logisztikai szolgáltatások számára.

Hajdú-Bihar megye területfejlesztési stratégiájának összefoglalása

A megyében jelentkező fejlesztési igények és a szakértői egyeztetések alapján meghatározásra került az a **jövőkép**, amelynek elérése érdekében a megye a következő időszakban cselekszik. A jövőkép központi eleme a **magas szintű életminőség biztosítása** a megye lakossága számára, amelynek **alappját az erős, nemzetközileg is versenyképes gazdaság** tudja megteremteni.

A fejlesztéseknek több lehetséges **stratégiai alternatívája** is létezik. Arra van szükség, hogy a megye hagyományos iparágaira és a korábbi tapasztalatokra építve, a mezőgazdasági termelési tapasztalatokat, a turisztikai vonzerőt valamint a termálvízkincset összekapcsolva, a kiemelkedő oktatási és tudományos tapasztalatokat kihasználva olyan innovatív tevékenységek alakuljanak ki, amelyek képesek a gazdaságot dinamizálni, megfelelő mennyiségű és minőségű munkahelyet teremteni. A lehetséges fejlesztési alternatívák elemzése alapján az „**Innovatív, tudásvezérelt fejlődés**” alternatíva bizonyul a legalkalmasabbnak a jövőképben foglaltak elérésére.

A megye helyzetének, adottságainak és jövőképének ismeretében meghatározásra kerültek a megye fejlesztését megalapozó misszió, stratégiai célok valamint a fejlesztési prioritások. A fejlesztések alapcélját jelentő **misszió egyértelműen jelzi**, hogy a legfontosabb feladat a megye **sajátos előnyeire építő, tudásalapú, fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődés** megteremtése, illetve a **területi esélyegyenlőség** biztosítása.

A területfejlesztési stratégia sajátossága, hogy a hosszú távú fejlődés megvalósítását új, versenyképes gazdasági ágazatokra alapozza, ezek a **környezetipar** és az **egészségipar**.

Az **egészségipar** kifejezés alatt értünk minden az egészséggel és az egészség megőrzéssel kapcsolatos szolgáltatást és terméket. Az idegenforgalom területéről ide tartoznak az **egészségturisztikai szolgáltatások**, és a hozzájuk kapcsolódó **gyógyászati, wellness, fitness** és egyéb hasonló tevékenységek. A mezőgazdaság és élelmiszer termelés terén a **biotermékek** előállítása, valamint a **funkcionális élelmiszer-alapanyag termelés** szolgálja az egészségipar fejlődését. Az ipari termelés területén fontos kiemelni a **gyógyszeripart**, a **vegyipart**, de ide kapcsolódik az **egészségmegőrzésre alkalmas könnyűipari termékek gyártása** is. Az egészségipar tehát, több ágazathoz és fejlesztési területhez is kapcsolódik, és a fejlődését megalapozó tényezők jelentős része már jelenleg is rendelkezésre áll Hajdú-Bihar megyében.

A **környezetipar** és a hozzá kapcsolódó tevékenységek, valamint az ágazat fejlesztési és kutatási bázisa a gazdaság rendkívül széles spektrumát ölelik fel. Többek között a **környezetvédelem**, a **kommunális közszolgáltatások**, az **energetika**, a **vegyipar**, a **biotechnológia**, a **gépipar**, és a **mezőgazdaság** bizonyos területei alkotják az ágazatot. Tehát akárcsak az egészségipar, a környezetipar is több ágazathoz kapcsolódik, amelyeknek alapjai szintén megtalálhatóak Hajdú-Bihar megye gazdaságában.

A két ágazat alapjai tehát megtalálhatók a megye gazdaságának különböző területein, de valódi jelentőségüknek megfelelő szerepüket csak az egyes területek közötti **komplex, összehangolt és tudásvezérelt fejlesztések** révén tölthetik be, ily módon válhatnak **Hajdú-Bihar megye meghatározó, nemzetközi jelentőségű erősségeivé**.

Mindezek alapján a következő két stratégiai cél került megfogalmazásra:

- **A gazdasági versenyképesség erősítése**
- **Az életminőség javítása**

A jövőkép a tudásalapú fejlődésre és a megyei adottságokra épülő **versenyképes gazdaságot**, mint a lakosság magas életminőségének alapját határozza meg. A megfelelő életminőség feltételei sokrétűek, de az egyik legfontosabb tényező, hogy a gazdaság megfelelő minőségű és mennyiségű munkahelyet biztosítson a megye lakosságának. A **magas szintű életminőséghez** szükséges tényezők közé tartoznak még a magas színvonalú lakossági szolgáltatások, az oktatási háttér, szociális és egészségügyi szolgáltatások, kulturális és szórakozási, és közlekedési lehetőségek is.

A fenti két cél elérését szolgáló stratégiai tehát alkalmas arra, hogy dinamizálja a megye gazdasági-társadalmi fejlődését. Ennek megfelelően kerültek meghatározásra a fejlesztés 5 prioritása /A-E jelöléssel/, valamint a hozzájuk kapcsolódó alprogramok.

Hajdú-Bihar megye fejlesztési prioritásai

A. Prioritás: Tudásbázis fejlesztése

A prioritás a gazdasági-társadalmi fejlődés mozgatórugóját jelentő tudásbázis erősítését célozza. A prioritás keretében preferált szerepet játszik az alap- és alkalmazott kutatás valamint a gazdaság – azon belül is a környezet- és az egészségipar területén érintett vállalkozások – együttműködésének ösztönzése, annak érdekében, hogy az innovatív, újszerű megoldások gazdasági hasznosításából származó versenyelőny Hajdú-Bihar megyében realizálódjon. Az oktatási és kutatás-fejlesztési infrastruktúra fejlesztése és piaci igényeknek megfelelő végzettséggel és képzettséggel rendelkező munkaerő kínálat – mint a tudásvezérelt fejlődés megalapozásának pillérei - megteremtése szintén a kiemelt fejlesztési területek közé tartoznak.

B. Prioritás: Idegenforgalmi versenyképesség növelése

Az idegenforgalom hagyományosan kiemelkedő szerepet tölt be a megye gazdaságában. A prioritás magában foglalja a vonzerők és a turisztikai infrastruktúra fejlesztését, valamint az érintettek együttműködésén alapuló komplex turisztikai programcsomagok kialakítását, a marketing tevékenység ösztönzését. Mindezek kiemelten szükségesek ahhoz, hogy kihasználásra kerüljenek a prioritás kapcsán preferált – az egészségipar részét képező – gyógy- és egészségturizmusban, valamint a hozzá kapcsolódó szolgáltatásokban rejlő lehetőségek. A gyógy és egészségturizmus terén a rehabilitációs és prevenciós tevékenységek ösztönzése, fejlesztése a legjelentősebb feladat. A prioritás a környezetiparhoz kapcsolódóan kiemelten kezeli a természeti értékek turisztikai hasznosításnak környezettudatos megvalósítását is.

A versenyképesség növelése leghatékonyabban a megye és a környező térségek – megkülönböztetett figyelmet szentelve a romániai Bihor megyére – idegenforgalmában érintett szervezeteinek összehangolt együttműködése eredményeként valósulhat meg. Az együttműködés ösztönzése szintén a prioritás része.

C. Prioritás: Vállalkozási környezet fejlesztése

A fejlett vállalkozási környezet a versenyképes gazdaság megteremtésének egyik alapvető tényezője. A prioritás célja az, hogy fejlődjön az üzleti infrastruktúrák szolgáltatásának minősége, új üzleti infrastruktúrák kerüljenek kialakításra, valamint a vállalkozási környezet egyéb – a megye által befolyásolható tényezői – fejlesztése révén Hajdú-Bihar megye vonzó működési feltételeket teremtsen mind a nagyberuházók, mind a kis- és középvállalkozások számára. A vállalkozási környezet fejlesztésén belül kiemelt preferált fejlesztés a hozzáadott érték növelésének ösztönzése, amely főként a környezet- és egészségiparban érdekelt vállalkozások, kutatás-fejlesztési tevékenységekbe való bekapcsolódásának, célzott együttműködésének elősegítését jelenti.

D. Prioritás: Agro-business ágazat erősítése

A prioritás célja a szociális jellegű mezőgazdaság és a piaci alapon működő agrár-vállalkozások megkülönböztetése, ez utóbbiak koncentrált fejlesztése. A prioritás kiemelten kezeli a környezet- és egészségiparhoz kapcsolódó termelés ösztönzését, a termékek hozzáadott értéknek növelését. Mindez magában foglalja a hagyományos élelmiszertermelésről a funkcionális alapanyag termelésre való átállás ösztönzését éppúgy, mint az egészséges táplálkozáshoz szükséges – valamint az idegenforgalomban is vonzerőt jelentő – bio élelmiszerek előállítását és az alternatív energiatermelés

igényeinek kielégítését. A fejlesztések akárcsak a többi gazdasági ágazatban, az agrobusiness területén is az érdekeltek együttműködése révén valósítható meg leghatékonyabban, tipikusan ilyen területek a marketing és minőségbiztosítás.

E. Prioritás: Területi felzárkózás és a megye belső kohéziójának erősítése

A fejlett, versenyképes gazdaság képes javítani az életminőséget, azonban e mellett számos más tényező is befolyásolja a lakosság életszínvonalát. A prioritás célja a lakóhelyi kötődés erősítése az életszínvonal emelkedésének elősegítésével. Ennek kiemelt elemei a települések komplex – infrastrukturális, szolgáltatási, közösség funkciókat érintő – fejlesztése, a szociális ellátás fejlesztése, a szociális mezőgazdaság célirányos alkalmazása, valamint több települést is érintő infrastruktúra és közösségi szolgáltatások fejlesztései. A környezet- és egészségiparhoz kapcsolódóan preferált fejlesztési terület a környezetvédelmi infrastruktúrák és szolgáltatások fejlesztése, illetve a megújuló és zöld energiák hasznosítása a települések közintézményeiben, valamint a lakosság körében.

A kijelölt öt fejlesztési prioritás nem érvényesülhetnek azonos módon a megye teljes területén. Figyelembe kell venni, hogy az egyes **térségek** eltérő adottságokkal rendelkeznek, amely alapján a prioritások eltérő súllyal, illetve a prioritásokon belül különböző intézkedések valósítandók meg az egyes területeken.

A fejlesztési prioritások megvalósulásának fontos külső feltétele, a megye közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése, a külső megközelíthetőség javítása. Az M3, M35, M4, M47 gyorsforgalmi utak, és a 100-as vasúti fővonal fejlesztéseinek késése a stratégia céljainak elérését is jelentősen lelassíthatja, vagy teljesen lehetetlenné teheti. Azonban ennek az ellenkezője is igaz, vagyis a közlekedési lehetőségek tervezettnél gyorsabb ütemű fejlesztése pozitívan hat a célok elérésre.

Az elkészült **tervdokumentumok alkalmasak** arra, hogy **a megye** megfelelő módon **érvényesíthesse érdekeit** a tervezési folyamatokban, befolyásolja az országos, ágazati és regionális tervek jelenleg formálódó tartalmát.

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

HAJDÚ-BIHAR MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

Vízió:	A tudásvezérelt fejlődésére, és Hajdú-Bihar megyei tradíciókra épülő versenyképes gazdaság – kiemelten a környezet- és egészségipar – biztosítja a lakosság magas szintű életminőségét				
Misszió:	A megye elhelyezkedésére, természeti kincseire, valamint Debrecen oktatási és tudományos szerepére építve tudásalapú, fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődés megteremtése a területi esélyegyenlőség biztosítására törekedve				
Stratégiai célok:	I. A gazdasági versenyképesség erősítése			II. Az életminőség javítása	
Prioritások:	A. Tudásbázis fejlesztése	B. Idegenforgalmi versenyképesség növelése	C. Vállalkozási környezet fejlesztése	D. Agro-business ágazat erősítése	E. Területi felzárkózás és a megye belső kohéziójának erősítése
A környezet iparhoz kapcsolódó kiemelt fejlesztési területek:	Szakképzett munkaerő és kutatási bázis biztosítása a környezetipar számára; Környezetiparhoz kapcsolódó technológiai kutatások ösztönzése	Környezetbarát technológiákat előnyben részesítő idegenforgalmi fejlesztések, balneológia hasznosítású termásvíz újrahasznosítási, visszasajtolási feltételeinek megteremtése Környezetvédelmi területek ökoturisztikai hasznosításának ösztönzése	A környezetiparban érdekelt vállalkozások együttműködési háttérének megteremtése, együttműködésének ösztönzése A vállalkozások kutatás-fejlesztési tevékenységekre való bekapcsolódásának ösztönzése	Megújuló energiaforrások termelése, környezetbarát technológiák kialakítása, fejlesztése és alkalmazása a termelésben, a melléktermékek környezettudatos kezelése és, újrahasznosítása	Környezettudatos települési fejlesztések, környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése, szelektív hulladékgazdálkodás megteremtése, alternatív energiaforrások használata
Az egészségiparhoz kapcsolódó kiemelt fejlesztési területek:	Szakképzett munkaerő és kutatási bázis biztosítása az egészségipar számára; Egészségiparhoz kapcsolódó kutatások ösztönzése	Egészségturisztikai és a hozzá kapcsolódó prevenció és rehabilitációs gyógyászati tevékenységek, wellness, fitness, stb. szolgáltatások fejlesztése	Az egészségiparban érdekelt vállalkozások együttműködési háttérének megteremtése, együttműködésének ösztönzése	Az egészségipar számára termékeket előállító, elsősorban biotermelés és funkcionális élelmiszer-alapanyag termelés kiemelt ösztönzése	
Alprogramok:	<ol style="list-style-type: none"> Szakképzés és felsőoktatás piaci igényeknek megfelelő fejlesztése Közoktatás fejlesztése Kutatási infrastruktúra fejlesztése Kutatói humán erőforrás biztosítása a Debreceni Egyetem bevonásával Kutatóintézmények és vállalkozások együttműködésének ösztönzése 	<ol style="list-style-type: none"> Turisztikai vonzerők fejlesztése Turisztikai infrastruktúra fejlesztése Komplex programcsomagok kialakítása Turisztikai-marketing tevékenység fejlesztése Együttműködések ösztönzése az idegenforgalomban 	<ol style="list-style-type: none"> Vállalkozói együttműködések ösztönzése Kkv-k támogató háttérének fejlesztése Logisztikai háttér fejlesztése Aktív befektetés-ösztönzési és marketing programok megvalósítása A megye határain átnyúló innovációs tengelyek komplex fejlesztése Termékek és szolgáltatások hozzáadott értékének növelésének ösztönzése 	<ol style="list-style-type: none"> Új, versenyképes termelési technikák alkalmazásának elősegítése Hozzáadott érték növelése Alternatív energiatermelés igényeinek kielégítése Újszerű mezőgazdasági együttműködések ösztönzése Agrár-marketing tevékenység fejlesztése 	<ol style="list-style-type: none"> Komplex településfejlesztés Szociális ellátó-hálózat fejlesztése Szociális mezőgazdaság célirányos alkalmazása Közösségi szolgáltatások fejlesztése Alternatív energiaforrások települési szintű hasznosítása Térségi kapcsolatok fejlesztése Vidékfejlesztési programok a hátrányos helyzetű térségekben
Horizontális szempont:	Területi elvek érvényesítése az Észak-Alföldi Régió térkategoróriái alapján				

II. BEVEZETÉS

II.1. A munka háttere

Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepciója, annak a programozási folyamatnak az eredménye, melynek során széleskörű helyzetfeltárás alapján kidolgozásra kerülnek a megye fejlesztésének alapjául szolgáló dokumentumok: a területfejlesztési koncepció, és a stratégiai program. A programozással kapcsolatos szakmai feladatokat a Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség megbízásából a MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda végezte, szorosan együttműködve a Fejlesztési Ügynökséggel, valamint a megye területfejlesztésében meghatározó szervezetek szakértőivel.

A megyei koncepció és a stratégiai program **a következő Európai Unió költségvetési periódusra** való hatékony felkészülés **fontos dokumentumai**, amelyek révén biztosítható, hogy a Hajdú-Bihar megyei **fejlesztési elképzelések hangsúlyos szerepet kapjanak mind a regionális, mind pedig az ágazati programokban**. A koncepció elkészítésének **konkrét célja** a hosszú távú fejlődéshez szükséges stratégiai irányvonalak és célrendszer kialakítása az EU és Magyarország 2007-2013 közötti programozási időszakára.

A Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség a tervezési folyamat során nagy hangsúlyt fektet arra, hogy az elkészülő anyagok szakmai minősége és relevanciája biztosított legyen, ezért létre hozott egy **Stratégia Alkotó Teamet (SAT)**, és egy **Projekt Tanácsadó Testületet (PTT)**. Mindkét **független szakértői testületet tagjai** Hajdú-Bihar megye területfejlesztésében érintett szakemberek közül kerültek felkérésre. Olyan szakmai csoportok felállítása volt a cél, amelynek tagjai felkészültségük és szakmai jártasságuk alapján, a megye hosszú távú érdekeit figyelembe véve tudták segíteni a tervezést. (A tagok listája az 1. és 2. számú mellékletben található.)

A **Stratégia Alkotó Team** tagjai aktívan részt vettek Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepciójának tervezési folyamatában. A SAT tagjai a **helyzetfeltárás során véleményükkel**, felvetéseikkel orientálták a helyzetfeltárás készítőit annak érdekében, hogy a helyzetfeltárás valós viszonyokat tükrözzön, amelyre Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepcióját alapozni lehet. A helyzetfeltárás elkészítését követően a SAT tagjai elemezték az elkészült anyagot, valamint részt vettek Hajdú-Bihar megye **területfejlesztési célrendszerének és a stratégia főbb irányvonalainak kialakításában**.

A **Projekt Tanácsadó Testülettel** a tervezési folyamat legfontosabb szakaszában, a koncepció a lezárását megelőzően folyt **konzultáció**, majd a tagok véleményére, észrevételeire alapozva történt meg a dokumentumok véglegesítése.

II.2. A szakértői munka folyamata

A területfejlesztési koncepció és a stratégiai program kidolgozását megelőzte egy átfogó, kutatásra és dokumentumelemzésre épülő **helyzetfeltárás**, melynek során a szakértők a megye jelenlegi helyzetét, problémáit, adottságait és lehetséges kitörési pontjait vizsgálták. A helyzetfeltárás elkészítése statisztikai adatok, a megyében elérhető fejlesztési dokumentumok elemzése, szakértőkkel történt egyeztetések és fókuszcsoportos interjúk alapján történt. Az elkészült helyzetfeltárás alkalmas volt arra, hogy a benne foglalt információk alapján meghatározhatóak legyenek azok a következtetések, amelyek megalapozták a területfejlesztési koncepció összeállítását. A megye **területfejlesztési koncepciója** keretében, a Stratégia Alkotó Team tagjainak közreműködésével meghatározásra került a fejlesztés komplex célrendszere, illetőleg a célrendszer elérése érdekében megvalósítani javasolt stratégia. A területfejlesztési koncepcióban kijelölt célkitűzések és a javasolt fejlesztési stratégia a Projekt Tanácsadó Testület által jóváhagyott fejlesztési prioritásokat tartalmazza, valamint meghatározza a prioritások keretében végrehajtandó alprogramokat.

A koncepció szerkezetének kialakításakor kettős elvárás-rendszernek kellett megfelelnünk: egyrészt arra törekedtünk, hogy a program logikáját, felépítését és tartalmát tekintve összhangban legyen az EU regionális politikája keretében meghatározott – a programozási dokumentumokra vonatkozó – szabályozásokkal és szakmai ajánlásokkal, másrészt arra, hogy a program feleljen meg a 18/1998. (VI. 25.), a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló KTM rendelet vonatkozó előírásainak is.

A helyzetfeltárás, a területfejlesztési koncepció, és a készülő stratégiai program egymással szervesen összefüggnek, egymásra épülnek, de minden egyes dokumentum oly módon kerül kidolgozásra, hogy önállóan is értelmezhető és érthető legyen.

*A tervezési folyamat teljessé tételéhez a koncepción és a stratégiai programon túl szükség van egy – az országos, regionális és ágazati operatív programokhoz illeszkedő – megyei fejlesztési **operatív program** kidolgozására. Az operatív programnak szorosan kapcsolódnia kell a stratégiai programhoz, de annak keretében már olyan részletességgel kerülnek kidolgozásra az egyes intézkedések, amely gyakorlatilag megalapozza a megvalósítást.*

III. A TERVEZÉS MÓDSZERTANA

III.1. A tervezést meghatározó általános alapelvek

A koncepció kidolgozásakor építettünk az európai uniós és a hazai regionális politikában széles körben elfogadott általános alapelvekre. Ezen alapelvek szem előtt tartása a programozás további szakaszaiban, valamint a program megvalósítása során elengedhetetlen. Ezek az alapelvek az alábbiak:

Partnerség

A partnerség elve a programozás és a programmegvalósítás során egyaránt az érintett szereplők együttműködését feltételezi mind vertikálisan (a tagállamok esetében az Európai Bizottság, a központi, regionális és megyei hatóságok, a kistérségi társulások, az önkormányzatok, köztisztviselők stb.), mind pedig horizontálisan (piaci és intézményi szereplők).

Addicionalitás

Az addicionalitás kifejezetten a Strukturális Alapok működését meghatározó alapelv, mely azt mondja ki, hogy a tagállamok a meghatározott célú európai uniós strukturális támogatásokat pótlólagos (addicionális) forrásként kezelik a saját forrásaik mellett, azok azonban nem helyettesíthetik a tagállam azonos célból eszközölt kiadásait.

Programozás

A programozás mint alapelv azt fejezi ki, hogy a Strukturális Alapokból támogatás nem egyedi projektekhez, hanem integrált, több évre szóló fejlesztési programokhoz biztosítható.

Koncentráció

A koncentráció elve szerint a támogatási források a lehető leghatékonyabban kerüljenek felhasználásra; ennek érdekében azokat viszonylag kis számú, stratégiai jelentőségű célkitűzés megvalósítására kell összpontosítani.

Szubszidiaritás

A területfejlesztési értelemben vett szubszidiaritás elve a tervezés viszonylatában azt jelenti, hogy a tervdokumentumok elkészítése, valamint a programok megvalósítása lehetőleg azon a szinten történjen, amelyet érint.

Decentralizáció

Ezen alapelv értelmében folyamatosan törekedni kell a területfejlesztési döntések központi meghozatalának elkerülésére, amely folyamatnak együtt kell járnia a pénzügyi források tervezéséhez és felhasználásához kapcsolódó felelősség- és jogkör decentralizációval is. A területi döntéshozók eszközürendszerének ilyenformán történő megerősítése feltételezi a szubszidiaritás alapelveinek meglétét az adott viszonyrendszerben.

Nyilvánosság

A nyilvánosság elvének alkalmazása azt célozza, hogy minél nagyobb mértékű legyen a helyi erőforrások bevonása és a társadalmi támogatottság. Ezen alapelv szerint a tervezés és a programmegvalósítás során egyaránt biztosítani kell az átláthatóságot: csakis ezen keresztül érhető el, hogy a helyi társadalom azonosuljon a megfogalmazott célokkal és törekvésekkel.

III.2. A tervezés során alkalmazott módszerek

Figyelembe véve, hogy a fejlesztési koncepció idősíkja 7-15 év, elengedhetetlen volt Hajdú-Bihar megye jövőbeni fejlődését **meghatározó tényezők alapos feltárása**, az adottságokra és a gazdasági-társadalmi összefüggésekre rámutató helyzetelemzés elkészítése. A helyzetelemzést a „Helyzetfeltárás” című (2006. február 1-i javított változat) dokumentum tartalmazza, amely alapul szolgál a koncepció elkészítéséhez. A helyzetfeltárás és az ebből levonható következtetések megalapozásához a következő módszereket alkalmaztunk:

• Reális időtáv meghatározása

A fejlesztési tervek az általánosan elfogadott tervezési gyakorlatnak megfelelő 2013/15-ig terjedő időszakra vonatkoznak. Ez az időtáv igazodik az Európai Unió 2007-2013-as programozási és költségvetési ciklusához. Ennek megfelelően a program missziója középtávon, 2015-ig biztosítja a jövőképpen kijelöltek elérését, míg a prioritások keretében meghatározott intézkedések a programozási időszak releváns fejlesztési keretei közé ékelődnek be.

• Tervelemzések, dokumentumelemzések

A hatályos országos, regionális, megyei és kistérségi koncepciók, tervek elemzéséből a Hajdú-Bihar megyére vonatkozó tervelemeket emeltük ki, megvizsgáltuk ezek kapcsolódásait, koherenciáját. Ilyeneknek tekintettük az alábbi hatályos, vagy a tervezési sajátosságok miatt egyeztetés alatt álló, valamint munkaanyag szintű állapotban lévő dokumentumokat:

- Országos szinten:
 - Új Magyarország Fejlesztési Terv, Foglalkoztatás és növekedés 2007-2013 /második olvasat/
 - Országos Területfejlesztési Koncepció
 - Országos Területrendezési Terv
- Regionális szinten:
 - Az Észak-alföldi Régió Fejlesztési Koncepciója, Stratégiai programja 2007-2013
 - Az Észak-alföldi Régió Önálló Regionális Operatív Programja (v.2.3. javított)
- Megyei szinten:
 - Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepciója és programja
 - Hajdú-Bihar megye turisztikai fejlesztési koncepciója és programja
- Kistérségi szinten:
 - A Balmazújvárosi, Berettyóújfalui, Debreceni, Derecske-Létavértesi, Hajdúböszörményi, Hajdúhadházi, Hajdúszoboszlói, Polgári, és a Püspökladányi kistérségek, a megyei jogú városok, illetve más városok településfejlesztési, valamint ágazati fejlesztési koncepciói,
 - Debrecen város Pólus Programja keretében tervezett projektek

• Építés Hajdú-Bihar megye előző területfejlesztési koncepciójára

A tervezés során a jelenlegi helyzetfeltárás eredményei és magasabb szintű tervezési keretek tükrében kiemelt hangsúllyal került vizsgálatra a korábbi területfejlesztési koncepció és az abban szereplő területfejlesztési stratégia cél és prioritás rendszere. Az új fejlesztési célrendszer és prioritások meghatározása során nem merőben új stratégiai irányvonalak kijelölése a cél, hanem a korábbi célrendszer felülvizsgálata az újonnan jelentkező fejlesztési szükségletek figyelembe vételével. Ezeknek az ismereteknek a birtokában kerül sor a 2007-2013-as időszakra vonatkozó stratégiai dokumentumok elkészítésére.

- **Építés projektekre, fejlesztési elképzelésekre**

A fejlesztési dokumentumok feladata, hogy tükrözze az érintett terület jövőbeni fejlesztési elképzeléseit, perspektíváit. A helyzetfeltárás során azonosított szükségletek inputot jelentenek a projektek azonosításához, a felmerült projektelképzelések pedig segítik a stratégiaalkotás folyamatát.

- **Primer és szekunder információk összhangja**

A szakértői munka során a hiteles, primer és szekunder információforrások kiegyensúlyozott használatára törekedtünk. Egyaránt támaszkodtunk tehát statisztikai adatokra, korábbi fejlesztési dokumentumokra, ugyanakkor a kérdőívek, szakértőkkel folytatott személyes interjúk és szakmai fókuszcsoportok keretében zajló primer információgyűjtés is fontos elemei voltak a tervezésnek.

- **Stratégiaalkotás széleskörű szakmai egyeztetéssel**

A helyzetfeltárás elkészítésében és Hajdú-Bihar megye területfejlesztési stratégiájának kialakításában Hajdú-Bihar megye területfejlesztésében érintett szakértők és szervezetek népes csoportja vett részt. A 11 tagot számláló Stratégiai Alkotó Teammel egyeztetve történt a stratégiai irányvonalak kialakítása, a területfejlesztési koncepció pedig a 7 tagú Projekt Tanácsadó Testülettel egyeztetve kerül elfogadásra.

- **Gazdaságfejlesztési orientáció**

A gazdasági fejlődés az életminőség fejlődésének legfontosabb alappillére, ezáltal a megye átfogó fejlődésének is kulcsa, amely új munkahelyek megteremtésében, a települések népességmegtartó erejének növekedésében fejeződik ki. A területfejlesztési koncepció tehát a korábban általánosan alkalmazott tervezési módszertől eltérően, a gazdaság fejlesztésén keresztül kíván a társadalmi problémákra is reagálni. (Ezt hangsúlyozza a „gazdasági-társadalmi fejlődés” kifejezés használata is.)

- **Gyakorlatorientált megközelítés**

Az elkészült programoknak tükrözniük kell, hogy a fejlesztési elképzelések és a hozzájuk rendelhető projektek nemcsak elméleti síkon mozognak, hanem a gyakorlatban is megvalósíthatók, illeszthetők az EU Strukturális Alapjainak felhasználási feltételeihez, s alkalmasak a támogatások lehívására.

III.3. A koncepció felépítése, logikája

„A tervezés során alkalmazott módszerek” című fejezetben már bemutatottakkal összhangban a fejlesztési koncepció és stratégiai program elkészítése három fő lépésre tagolható.

Az első lépésben került sor Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepciója és stratégiai programja elkészítését megalapozó széleskörű kutató és elemző munka elvégzésére, amelynek eredményeként 2006. február 1-re önálló helyzetfeltáró dokumentum készült Hajdú-Bihar megyéről.

A szakértői munka második lépéseként készült el Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepciója, amely megalapozza a stratégiai program elkészítését.

A koncepció első szakasza megalapozó információkat tartalmaz: ennek része a bevezetés, a tervezési módszertan ismertetése (jelen fejezet), a fejlesztéspolitikai keretrendszer bemutatása, Hajdú-Bihar megye stratégiai szemléletű értékelése, valamint az ahhoz szorosan kapcsolódó SWOT elemzés. A stratégiai szemléletű helyzetelemzés összefoglaló jelleggel mutatja be a helyzetfeltárás legfontosabb megállapításait, kiemelten a stratégia kialakítását megalapozó tényezőkre koncentrálna. Ennek megfelelően felépítésében nem a Helyzetfeltárásban megismert, alapvetően ágazati jellegű tagolást követi, hanem az információkat úgy csoportosítja, hogy azok a lehető leglogikusabban vezessenek tovább a fejlesztési stratégiához.

A fejlesztési koncepció második szakasza a koncepció leglényegesebb, központi része: Hajdú-Bihar megye fejlesztési stratégiájának bemutatása. Ebben a fejezetben röviden áttekintjük a stratégiai alternatívákat, bemutatjuk a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Tanács által kiválasztott stratégiai alternatívára alapozva a fejlesztés célrendszerét, valamint a javasolt fejlesztési prioritásokat is. (Fontosnak tartjuk itt kiemelni, hogy a prioritásokat betűjellel /A-E/ láttuk el a könnyebb azonosíthatóság érdekében, amely azonban nem jelent fontossági sorrendet!) Ez a fejezet tartalmazza a prioritások egymás közötti kapcsolatának vizsgálatát, valamint a célpiramis áttekinthető bemutatását.

A fejlesztési koncepció harmadik szakasza – mintegy a stratégiai programhoz továbbvezetve – a javasolt stratégia megvalósításával kapcsolatos alapvető információkat tartalmazza. Ezek a megvalósítási mechanizmus vázlatos bemutatása, a szükséges monitoring rendszer kereteinek áttekintése, valamint a stratégia megvalósításával várható változások és reakciók vizsgálata.

A stratégiai program kidolgozására a területfejlesztési koncepció elkészítését és a Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség által felkért Projekt Tanácsadó Testület által történő elfogadását követően kerül sor.

IV. FEJLESZTÉSPOLITIKAI KERETEK

IV.1. A tervdokumentumokkal kapcsolatos követelmények

Módszertani szempontból a tervezési folyamat során megszülető dokumentumokat kettős elvárásnak kell megfeleltetni:

- Egyrészt oly módon kell kidolgozni valamennyi tervezési dokumentumot, hogy azok tartalmazzák a jelenleg Magyarországon hatályos, a területfejlesztési tervek tartalmi követelményeit definiáló jogszabály (a *területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 18/1998. (VI. 25.) KTM rendelet*) tartalmi elemeit és megfeleljenek valamennyi olyan formai követelménynek, amelyet az említett rendelet meghatároz.
- Másrészt viszont az EU 2007-2013-as költségvetési időszakára való sikeres felkészülés okán elengedhetetlen, hogy a Hajdú-Bihar megye készülő fejlesztési dokumentumai a lehető legnagyobb mértékben összhangban legyenek az EU regionális politikája keretében a programozási dokumentumokra vonatkozó szabályozásokkal és szakmai ajánlásokkal is.

Bár a fentiekben említett két elvárás-rendszer nem minden tekintetben teljesen egységes – pl. a programozási dokumentumok felépítése, szerkezete több ponton eltérő –, a módszertan kialakítása során arra törekedtünk, hogy a megszülető dokumentumok illeszkedjenek a magyar szabályozáshoz, s ugyanakkor minél nagyobb mértékben „EU-konformak” legyenek, azaz összevethetőek legyenek az Unió más tervezési dokumentumaival is.

Mindezeknek megfelelően a megye fejlődését befolyásoló külső és belső tényezők összefoglaló, közgazdasági alapokon nyugvó értékelését és rendszerezését készítettük el SWOT-analízissel, a beavatkozási területek meghatározásával, továbbá a fejlesztési prioritások kibontásával.

IV.2. Jogszabályok áttekintése

Az 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről

A 2004. szeptember 1-én hatályba lépő törvény célja a területfejlesztés és területrendezés alapvető feladatainak, szabályainak megállapítása, intézményrendszerének kialakítása.

A törvény értelmében a **területfejlesztés és területrendezés célja** (1) a szociális piaccgazdaság kiépítésének elősegítése, a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, az innováció térbeli terjedésének elősegítése, a társadalmi, gazdasági és környezeti céloknak megfelelő térbeli szerkezet kialakítása. Cél továbbá (2) a jelentős területi különbségek mérséklése, (3) az országos térszerkezet és településrendszer harmonikus fejlődésének elősegítése valamint (4) a nemzeti és térségi identitástudat megtartása és erősítése.

A **területfejlesztés és területrendezés közösen megfogalmazott feladatai** a térségi és helyi közösségek kezdeményezéseinek elősegítése, fejlesztési koncepciók programok és tervek kidolgozása és megvalósítása valamint a nemzetközi együttműködés keretében az EU regionális politikájához illeszkedés elősegítése, a regionális együttműködés és a határmenti térségek összehangolt fejlesztésének elősegítése.

A **területfejlesztés különös feladatai** a 3.§ (2) bekezdés alapján:

- az ország különböző adottságú térségeiben a társadalom és a gazdaság megújulását elősegítő, a térségi erőforrásokat hasznosító fejlesztéspolitika kidolgozása, összehangolása és érvényesítése;

- az elmaradott térségek felzárkóztatásának és fejlődésének elősegítése;
- a gazdaság szerkezeti megújulásának elősegítése az egyes ipari és mezőgazdasági jellegű térségekben, a munkanélküliség mérséklése;
- az innováció feltételeinek javítása a megfelelő termelési és szellemi háttérrel rendelkező központokban, és az innovációk térségi terjedésének elősegítése;
- a kiemelt térségek sajátos fejlődésének elősegítése;
- a befektetők számára vonzó vállalati környezet kialakítása.

A fentiekén túl a törvény kiter a központi és állami szervek (Országgyűlés, Kormány, Országos Területfejlesztési Tanács, a területfejlesztésért és területrendezésért felelős miniszter és más miniszterek) területfejlesztési és területrendezési feladataira és hatáskörére; a területfejlesztést és területrendezést ellátó területi szervekre (területfejlesztési önkormányzati társulás, kistérségi fejlesztési tanács, megyei önkormányzat, megyei területfejlesztési tanács, térségi fejlesztési tanács, regionális fejlesztési tanács, területi államigazgatási szervek) és feladataikra; a területfejlesztés és területrendezés eszközeire, valamint a területrendezésre vonatkozó külön szabályokra is.

A 18/1998 (VI.25.) KTM rendelet a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről

A rendelet meghatározza a területfejlesztési koncepciók, a területfejlesztési stratégiai és operatív programok, valamint a területrendezési tervek részletes tartalmi követelményeit. A rendelet értelmében az országos, kiemelt térségi, regionális, megyei és kistérségi területfejlesztési koncepciók és programok tartalmi követelményei azonosak, kidolgozásuk az adott térségi szintnek megfelelő részletettséggel történik.

A **területfejlesztési koncepciók** készítését a rendelet két fázisra bontja, a részletes tartalmi követelmények a következők:

I. Előkészítő fázis

1. A területi egység külső környezete: regionális fejlődés nemzetközi meghatározottságai, az Országos Területfejlesztési Koncepció területi egységet érintő meghatározottságai, térséget érintő területfejlesztési ágazati koncepciók programok hatásainak értékelése, domináns gazdasági szektorok nemzeti és nemzetközi fejlődési irányai, a területfejlesztés szereplőinek elvárásai és igényei, törvényi, szabályozási feltételek és követelmények

2. A területi adottságok:

2.1. A belső erőforrások elemzése: humán erőforrások, gazdasági bázis, környezet adottságai, infrastruktúra, településhálózat, társadalmi környezet

2.2. A területi egységet érintő különféle fejlesztési koncepciók értékelése

2.3. A területfejlesztés eszköz- és intézményrendszere: a területfejlesztés forrásai, intézményrendszere, hatékonysága

3. A fejlesztés lehetséges irányai

3.1. A területi egység fejlesztését befolyásoló tényezők összefoglaló értékelése, rendszerezése

3.2. A területi egység fejlesztésének lehetséges irányainak bemutatása

II. Javaslattevő fázis:

Területfejlesztési koncepció készítése, legkedvezőbb fejlesztési irány kidolgozása: a területfejlesztés fő céljai, irányai, célcsoportjai, részcélok egymás közötti kapcsolata, célok értelmezése a területi részegységekre, a fejlesztés eszköz- és intézményrendszere, hatások regisztrálása, a megvalósítás következtében várható környezeti, társadalmi és gazdasági változások és társadalmi reakciók.

IV.3. Tervezési keretek áttekintése

2005 decemberében elfogadásra kerültek az Európai Unió 2007-2013-as időszakára vonatkozó költségvetésének keretösszegei. A Magyarország számára biztosított források felhasználására vonatkozó tervezés már jóval a költségvetés elfogadását megelőzően elkezdődött, és a koncepció készítés idején is folyik. Jelenlegi ismereteink birtokában az Unió által hazánkban biztosított 22,4 milliárd euros pénzügyi keret a következő táblázatban foglaltak szerint kerül felosztásra az Új Magyarország Fejlesztési Terv operatív programjai között.

A 2007-2013 közötti Új Magyarország Fejlesztési Terv operatív programjai és tervezett részesedésük a teljes pénzügyi keretből (265HUF/EUR árfolyamon kalkulálva)		
Operatív program	%	keretösszeg (milliárd forint)
Gazdaságfejlesztési OP	8,5-12,7	558-882
Közlekedésfejlesztési OP	19,6-26,0	1361-1802
Emberi Erőforrás Fejlesztése OP	11,7-14,8	810-1027
Közigazgatás Megújítása OP	0,5-0,6	34-43
Közszolgáltatások Korszerűsítése OP	0,5-2,0	33-141
Humán infrastruktúra OP	5,2-9,1	359-634
Környezet- és Energiafejlesztési OP	14,9-20,6	1037-1430
Közép-Magyarországi Regionális OP	6,0-6,5	418-451
Regionális OP-k (1. célkitűzés)	16,0-17,4	1114-1210
<i>ebből: Észak-alföldi Regionális OP</i>	<i>22,96</i>	<i>256-277</i>
Nemzeti Teljesítménytartalék	1,7	118
Új Magyarország Fejlesztési Terv döntési intervallumai összesen	84,6-111,4	5872-7738

Forrás: Új Magyarország Fejlesztési Terv, második olvasat

A Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepciójának tervezése során a korábbi megyei tervek és a kistérségek tervdokumentumainak megismerése mellett elengedhetetlen az Új Magyarország Fejlesztési Tervnek és az Észak-Alföldi régió tervdokumentumainak ismerete. Mivel a koncepció készítésének és frissítésének időpontjában még mind a nemzeti, mind a regionális tervezés folyamatban van, ezért az elérhető munkaváltozatok kerültek figyelembe vételre.

IV.3.1. Országos területfejlesztési dokumentumok elemzése

Új Magyarország Fejlesztési Terv (második olvasat)

Az elmúlt esztendő fejlesztéspolitikai munkájának legfontosabb megállapításaira épülő stratégia, az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) – összhangban a hosszabb távú fejlesztéspolitikai megalapozást szolgáló Országos Fejlesztéspolitikai Koncepcióval, illetve az Országos Területfejlesztési Koncepcióval – arra szolgál, hogy kiterjedt helyzetelemzésen, az egyenlőtlenségek, gyengeségek és potenciálok feltárásán keresztül megalapozó stratégiát fogalmazzon meg az Európai Unió Strukturális Alapjaiból és Kohéziós Alapjából származó támogatások 2007-2013 közötti felhasználására.

Az ÚMFT-ben a Közösségi Stratégiai Iránymutatások és a Lisszaboni folyamat kapcsán megfogalmazott Integrált Iránymutatások elvárásainak megfelelően Magyarország is számot ad arról, hogy milyen stratégia alapján tervezi saját és az Európai Unió fejlesztési forrásainak a felhasználását a hosszú távú célok elérése érdekében.

Az ÚMFT átfogó célként a **gazdasági növekedés támogatását és a foglalkoztatás bővítésének ösztönzését** fogalmazza meg.

Az egyes átfogó célok érdekében teendő legfontosabb lépések a következők szerint kerültek azonosításra:

Foglalkoztatás bővítése:

- A munkaerő-kínálat növelése: az egyén foglalkoztathatóságának javítása;
- A munkaerő-kereslet bővítése: munkahelyteremtés;
- A kereslet és a kínálat összhangját biztosító foglalkoztatási környezet kialakítása.

Tartós növekedés elősegítése:

- A versenyképesség növelése;
- A gazdaság bázisának a szélesítése;
- Az üzleti környezet fejlesztése: az elérhetőség javítása, valamint a szabályozási környezet javítása, az állami szolgáltatások hatékonyságának növelése.

A célok megvalósítását az alábbi tematikus és területi prioritások alapján tervezett átfogó operatív programok segítik elő:

- 1. gazdaságfejlesztés,**
- 2. közlekedésfejlesztés,**
- 3. társadalmi megújulás,**
- 4. környezeti és energetikai fejlesztés,**
- 5. területfejlesztés,**
- 6. államreform.**

A célokhoz kapcsolódó prioritások együtt határozzák meg az Európai Unió által társfinanszírozott fejlesztési kiadások középtávú, 2007-2013-ra szóló stratégiai célrendszerét. A tartalmilag összetartozó prioritásokhoz kapcsolódó fejlesztések egy-egy fejlesztési programban (operatív program) kerülnek végrehajtásra.

Az ÚMFT célrendszerének prioritásai várhatóan az alábbiak szerint rendezhetőek operatív programokba (Az Operatív Programok tervezés jelenleg még zajlik, ezért az alábbi felsorolás tájékoztató jellegű, a jelenleg érvényben lévő tervezési logika alapján került összeállításra):

Prioritások	Operatív program
1. A gazdaság fejlesztése	Gazdaságfejlesztési OP
2. A közlekedés fejlesztése	Közlekedésfejlesztési OP
3. A társadalom megújulása	Emberi Erőforrások Fejlesztése OP
	Humán Infrastruktúra OP
4. Környezet- és energiafejlesztés	Környezet- és Energiafejlesztési OP
5. Területfejlesztés	Nyugat-dunántúli Regionális Operatív Program,
	Közép-dunántúli Regionális Operatív Program,
	Dél-dunántúli Regionális Operatív Program,
	Észak-magyarországi Regionális Operatív Program,
	Észak-alföldi Regionális Operatív Program,
	Dél-alföldi Regionális Operatív Program,
	Közép-magyarországi Regionális Operatív Program,
	Európai Területi Együttműködések OP-k

Prioritások	Operatív program
6. Államreform	Közigazgatás Megújítása OP
	Közszolgáltatások Korszerűsítése OP
Az Új Magyarország Fejlesztési Terv koordinációja és kommunikációja	Végrehajtás-támogatási OP

Forrás: Új Magyarország Fejlesztési Terv (második olvasat)

Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK)

A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló törvény szövege rögzíti, hogy az ország távlati fejlesztésének alapját az Országos Területfejlesztési Konceptióban megfogalmazott célok és irányelvek jelentik.

Az új OTK célja, hogy kijelölje az ország közép- és hosszú távú területfejlesztési politikájának célkitűzéseit és prioritásrendszerét, valamint a területi szempontok konzekvens érvényesítésének feltételeit, mind az ágazati szakpolitikák, mind az országos, regionális, térségi programok kidolgozásához. Ezáltal megadja a nemzeti fejlesztési tervezés területi kereteit is.

A megújuló területfejlesztési politika fő funkciója az ország területileg hatékony működésének, kiegyensúlyozott területi fejlődésének megteremtése, amely a fejlesztéspolitika hatékonyságának biztosítása mellett értelemszerűen a **területi leszakadás mérséklésére**, a **területi versenyképesség** és a **fenntartható térségi fejlődés** biztosítására irányul.

Az OTK célrendszere:

Hosszú távú, átfogó területfejlesztési politikai célok

- Térségi versenyképesség:** amely kettős célt szolgál, egyrészt **hatékony és a növekedés területi terjedését ösztönző térszerkezet megteremtését**, másrészt valamennyi térség, régió relatív versenyképességének erősítését a következő részcélokon keresztül:
 - 1.1. Tudás alapú társadalom építése és az innováció területi terjesztése
 - 1.2. Az elérhetőség javítása
 - 1.3. Regionális üzleti környezet és szolgáltatások fejlesztése
 - 1.4. Térségi hálózatok ösztönzése és a kis- és középvállalatok regionális fejlesztése
 - 1.5. Regionális és helyi menedzsment szervezeti fejlődése, stratégiák ösztönzése
 - 1.6. Regionális és települési marketing-kommunikáció erősítése
 - 1.7. Környezet megóvása és fejlesztése
 - 1.8. Turisztikai infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése
- Területi felzárkózás:** A területi kohézió erősítése, az esélyegyenlőséget sértő és a hatékony működést korlátozó legsúlyosabb területi elmaradottságok felzárkóztató mérséklése.
 - 2.1. A túlzottan egyközpontú térszerkezet oldása, a régiók közötti jelentős különbségek mérséklése
 - 2.2. A tartósan leszakadó és periférikus térségek gazdasági-társadalmi dinamizálása
 - 2.3. Helyi (települési, kistérségi) szinten, valamint a főbb településkategóriák között jelentkező, az alapvető életesélyek (közszolgáltatások elérhetősége, kommunális infrastruktúra) terén fennálló egyenlőtlenségek mérséklése
- Fenntartható fejlődés, örökségvédelem:** olyan helyi-térségi fenntartható rendszerek kialakítása, amelyek értékeiket, természeti és kulturális örökségüket, erőforrásaikat és belső összetartozásukat nem csak megőrzik, de azokat tovább erősítik,
 - 3.1. A táji természeti örökség helyi-térségi megőrzése és hasznosítása

- 3.2. A kulturális örökség és a társadalmi identitás helyi-térségi értéknövelő kezelése és erősítése
- 3.3. Az erőforrások fenntartható használatát biztosító fejlesztéspolitika megvalósítása
4. **Területi integrálódás Európába:** a funkcionális integrálódás **tudatos és innovatív kiterjesztése időben, térben, mélységben, minőségben, hatékonyságban és eredményességben**
 - 4.1. Magyarország integrációja az európai gazdasági térbe főként a transzeurópai közlekedési hálózatok hazai fejlesztésével és a nemzetközi kutatási, tervezési programokban való intenzív részvétellel
 - 4.2. A határ menti és határon átnyúló együttműködések lehetőségeinek bővítése a határ menti településközi, ezen belül intézményi, vállalkozói és civil kapcsolatok ösztönzésével, valamint az EU támogatási programjainak hatékony felhasználásával
 - 4.3. A nemzeti integrációk és a nemzetiségi fejlesztési együttműködések elősegítése
5. **Decentralizáció és regionalizmus: decentralizált fejlesztéspolitika** a helyi térségi adottságokhoz igazodó fejlesztések, a térségenként összehangolt fejlesztéspolitikai beavatkozások valamint a helyi-térségi, társadalmi-gazdasági szereplők hatékony bevonása mentén.
 - 5.1. Regionális berendezkedésű államszerveződés és érdemi decentralizáció
 - 5.2. Regionális fejlesztéspolitika, regionális tervezés és regionális programozás
 - 5.3. Regionalizmus
 - 5.4. A kistérségi szint érdemi térség-szervezési részvételt biztosító megerősítése

Középtávú országos területi célok:

- a) Versenyképes budapesti metropolisz-térség
- b) Fejlesztési pólusok és városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztése
- c) Külső és belső perifériák, elmaradott térségek felzárkóztatása
- d) Országos jelentőségű integrált fejlesztési térségek és tématerületek
 - 1) Balaton térség tartós versenyképességének megteremtése
 - 2) Tisza térség fenntartható felzárkóztatása
 - 3) A Duna–mente fenntartható fejlesztése
 - 4) A termálvíz-kincs térségi hasznosítása
- e) Határ menti területek együttműködésének erősítése
- f) Rurális (vidékes) térségek területileg integrált fejlesztési prioritásai
 - 1) A természeti táji és kulturális táji értékekben gazdag térségek értékeire alapozott fejlesztések
 - 2) Tanyás térségek revitalizálása
 - 3) Értékmegőrzés, funkcióváltás és esélyegyenlőség az aprófalvas térségekben
 - 4) Nemzeti kisebbségek értékeinek megjelenítése az általuk lakott vidékes térségek fejlesztésében
 - 5) Magas arányú cigány népességgel rendelkező térségek társadalmi-gazdasági integrálása
- g) Területi prioritások a szakpolitikák számára

Az országos területi célok érvényességét vizsgálva az egyes régiókban, **a kapcsolatok erőssége alapján kategóriák állapíthatók meg**, mely alapján az Észak-Alföldi régió és a területi célok között:

- **erős kapcsolatot** állapít meg az OTK:
 - Fejlesztési pólusok és városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztése,
 - Külső és belső perifériák, elmaradott térségek felzárkóztatása,
 - Tisza-térség fenntartható felzárkóztatása
 - Határ menti területek együttműködésének erősítése
 - Magas arányú cigány népességgel rendelkező térségek vonatkozásában;

- **közepes kapcsolatot** állapít meg a:
 - A természeti táji és kulturális táji értékekben gazdag térségek értékeire alapozott fejlesztések
 - Tanyás térségek revitalizálása tekintetében, valamint
- **gyenge kapcsolatot** állapít meg a:
 - A termálvízkinccs integrált térségi hasznosítása
 - Értékmegőrzés, funkcióváltás és esélyegyenlőség az aprófalvas térségekben
 - Nemzeti kisebbségek értékeinek megjelenítése az általuk lakott vidékies térségek fejlesztésében kérdéskörökben.

Országos Területrendezési Terv (OTT)

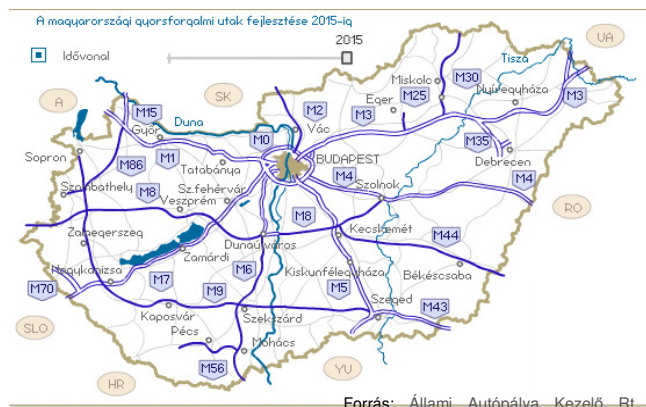
A Magyar Köztársaság Országgyűlése 2003. március 20-án fogadta el a 2003. évi Országos Területrendezési Tervről szóló XXVI. törvényt. Ennek **célja**, hogy meghatározza az ország egyes térségei terület-felhasználásának feltételeit, a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt térbeli rendjét tekintettel a fenntartható fejlődésre valamint a területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek megőrzésére, illetve az erőforrások védelmére.

Az Országos Területrendezési Terv (OTT) az **ország szerkezeti tervét**, valamint az **országos övezeteket** és az ezekre vonatkozó szabályokat foglalja magában. A Terv felülvizsgálata legalább öt évente megtörténik.

Az OTT-ben megfogalmazott területrendezési szabályok a következőkre terjednek ki:

- *Az ország szerkezeti tervére vonatkozó szabályok* (III. fejezet): térségi terület-felhasználási kategóriák és az ezekre vonatkozó szabályok, a terület-felhasználásra vonatkozó általános szabályok, az országos műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi építmények elhelyezésére vonatkozó szabályok,
- *Térségi övezeti szabályok* (IV. fejezet): a térségi övezet kategóriáinak és általános iránymutatások meghatározása (országos és kiemelt térségi, megyei övezetek),
- *Az országos övezetekre vonatkozó szabályok* (V. fejezet): országos ökológiai hálózat övezete, komplex tájrehabilitációt igénylő terület övezete, kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete, felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területének övezete,
- *A kiemelt térségi és megyei övezetekre vonatkozó szabályok* (VI. fejezet): védett természeti terület övezete, természeti terület övezete, ökológiai (zöld) folyosó övezete, térségi tájrehabilitációt igénylő terület övezete, tájképvédelmi terület övezete, rendszeresen belvízjárta terület övezete, hullámtér és nyílt ártér övezete, csúszásveszélyes terület övezete, vízerózióknak kitett terület övezete, szélerózióknak kitett terület övezete.

Az OTT-ben megfogalmazott területrendezési alapvetések érintik a **Hajdú-Bihar megye** fejlődését is. A Terv mellékletében (1/1. sz.) a közúthálózat fő elemei között szerepelnek a **gyorsforgalmi utak**. Ezen belül az ún. „Helsinki folyosók” közül az V. számú hazai

szakasza, az M3-as autópálya halad át a megyén Polgár - Görbeháza térségében. Az egyéb hazai gyorsforgalmi utak esetében az M35 (M3 Görbeháza térsége*-M47 Debrecen térsége) és az M47 (M3 Nyíregyháza térsége -Debrecen* - Berettyóújfalu-Békéscsaba - Tisza-híd - M43 Szeged térsége) fejlesztésére vonatkozó konkrét elképzelések találhatóak meg a tervben, amelyből az M35 gyorsforgalmi út építése jelenleg is zajlik.

A fenti térképen hazai a gyorsforgalmi úthálózat 2015-ig tervezett fejlesztései láthatóak. Fontos rámutatni, hogy az OTT-ben foglaltaktól eltérően az Állami Autópálya Kezelő Rt. Honlapján található fejlesztési térkép nem tartalmazza a Debrecen-M4 közötti kapcsolatot jelentő M47-es út fejlesztését.

A **főúthálózat** elemei közül a 4. számú, a 33.sz., 35.sz., 42.sz., 47.sz., 48.sz., és a 471.sz. főutak fejlesztései gyakorolnak hatást Hajdú-Bihar megye fejlődésére. Az **új főúti** kapcsolatok közül a Polgár – Tiszacsege – Egyek - Tiszaörs útvonal és a 38. sz. főút Rakamaz – Tiszavasvári – Hajdúböszörmény - 35. sz. főút egy része érinti Hajdú-Bihar megyét. A **főútkorrekciók** esetében a 4.sz., a 35.sz. Polgárt érintő része és a 47.sz. érintő fejlesztések vonatkoznak Hajdú-Bihar megyére.

A **vasúthálózat** fő elemei esetében (I/5. sz. melléklet) a nagysebességű vasútvonalaknál a Murakeresztúr – Budapest - Nyíregyháza - Záhony/Eperjeske (V. sz. "Helsinki közlekedési folyosó" hazai szakasza,) a **nemzetközi törzshálózati fővonalak** estén a E52 (Bratislava) – országhatár – Szob – Budapest – Cegléd – Szolnok – Debrecen – Nyíregyháza, a Püspökladány - Biharkeresztés és a Debrecen - Nyírábrány vonalak fejlesztései érintik Hajdú-Bihar megye fejlődését. Ezek közül a fejlesztések közül kiemelkedik a 100-as számú (Budapest-Záhony) vasútvonal fejlesztése, amely révén a pálya alkalmassá válik a 160 km/h sebességű közlekedésre, amely jelentősen lecsökkenti majd a megye és Magyarország középső és nyugati részei közötti menetidőt.

Egyéb fővonalak fejlesztései közül a Debrecen-Füzesabony valamint az Apafa – Nyírbátor – Mátészalka - Záhony vonalak érintik a megye közlekedését.

A debreceni **repülőtér** nemzetközi repülőtér besorolása is hatással van a megye fejlődésére. A repülőtér valamint az egyéb közlekedési lehetőségek és a román határ közelsége miatt megalapozott, hogy az OTT a Közép-Tiszántúli Körzet országos jelentőségű **logisztikai központként** Debrecen - a vasúti, közúti és légi közlekedés csomópontját - jelöli ki.

Fontos továbbá, hogy a **kerékpárutak** fejlesztése esetében a Tiszacsege – Hortobágy – Debrecen vonalú kerékpárút OTT-ben való megjelenése pozitívan hathat Hajdú-Bihar megye fejlődésére, kiemeleten az aktív turizmusra épülő programcsomagok kialakítására.

IV.3.2. Regionális területfejlesztési dokumentumok elemzése

Az Észak-alföldi Régió Területfejlesztési Konceptiója és Stratégiai Programja (2007-2013)

Az Észak-alföldi régió annak érdekében, hogy kitörjön elmaradott helyzetéből és csökkenjen a hazai és európai régiókhöz viszonyított társadalmi és gazdasági leszakadása, fejlesztési koncepciójának középpontjába **versenyképességének erősítését** és a térségi esélyteremtés és **felzárkóztatás** meggyorsítását helyezte.

Ezen célok érdekében az alábbi **5 stratégiai** és az azok lebontásában szereplő **12 specifikus** célt határozta meg:

I Stratégiai cél: A régió stratégiai helyzetére és humánerőforrására építő versenyképes, piacvezérelt és innováció-orientált gazdaság továbbfejlesztése. („Dinamikus régió”).

A fejlesztés célja egy fejlődésre képes gazdasági struktúra megteremtése, húzóágazatok kialakítása és fejlesztése, a logisztikai potenciál fejlesztése. Cél továbbá a tradicionális feldolgozóiparban az egyensúly megteremtése, valamint a nagy és közepes vállalatok növekedése mellett a mikro- és kisvállalkozások megerősödése. Stratégiai cél, hogy jelentősen javuljanak a régió gazdasága számára a gyors és megfelelő kapacitású közlekedési-szállítási lehetőségek.

Cél az előbbieken túl a vállalkozások technológiai korszerűsítéseinek végrehajtására versenyképességük megteremtése érdekében.

- I.1 A régió gazdasági potenciáljának fejlesztése
- I.2 A régió elérhetőségét biztosító interregionális kapcsolatrendszerek fejlesztése
- I.3 A regionális tudásbázis fejlesztése

II Stratégiai cél: A régió természeti, környezeti rendszereinek kialakítása, megőrzése és fenntartható használata, a környezet értéként való kezelése. („Öko-régió”)

Stratégiai cél a régió lakosságának megfelelő életminőségéhez szükséges környezeti állapotjellemzők javítása, az egészséges, rendezett és biztonságos természeti és települési környezet védelme, kialakítása és hosszú távú fennmaradásának biztosítása.

További cél, hogy a régióban a természeti környezetet értéként kezelje és ismerje el a társadalom, ami hozzájárul annak megőrzéséhez és fenntartható használatához, és javítja az itt élők életfeltételeit.

- II.1 A régió környezeti állapotának megóvása és fejlesztése, a környezeti adottságokra épülő környezetbarát turizmus feltételeinek javítása
- II.2 A régió lakossága számára biztonságos és egészséges környezet biztosítása

III Stratégiai cél: A régióban az egészséges élet lehetőségeinek biztosítása, a kapcsolódó endogén potenciál hasznosítása. („Egészséges régió”)

Stratégiai cél, hogy a régió lakossága hosszabb, egészségben eltöltött életet tudjon megélni, fizikális és mentális egészségi állapota javuljon. Cél továbbá - az egészséges társadalom és munkaerő kialakításán túl - a természeti értékek egészség- és tudásközpontú hasznosítása és fejlesztése, komplex egészségvertikum kialakítása, valamint az ehhez szükséges humán erőforrás és kapcsolódó/megalapozó kutatás-fejlesztés.

- III.1 A lakosság egészségi állapotának javítása
- III.2 A régió termásvíz-készletére alapozott komplex egészség-vertikum kialakítása

IV Stratégiai cél: A régió versenyelőnyeire alapozott piacvezérelt és innováció-orientált agrárvertikum kialakítása. („Agrár-régió”)

A stratégiai cél keretében a versenyképes, endogén potenciálra támaszkodó agrárgazdaság megteremtése kap a legnagyobb hangsúlyt a fenntartható tájgazdálkodás megteremtésével és a vidékfejlesztés egyes elemeivel párhuzamosan.

- IV.1 A régió mezőgazdasági termőterületein az adottságokhoz és a piaci igényekhez igazodó korszerű termelés kialakítása
- IV.2 A mezőgazdasági termékek versenyképességének növelése

V Stratégiai cél: A régió területi különbségeinek mérséklése és a társadalmi kohézió erősítése, a foglalkoztatás bővítése. („Esélyteremtő és Felzárkózó régió”)

Stratégiai cél a régió elérhetőségi nehézségeiből származó hátrányok csökkentése, a lakosság foglalkoztatásának növelése, az életésélyeinek javítása, magas minőségű ellátórendszer kialakítása, a helyi gazdaságfejlesztés eszközeinek bővítése. Fontos cél a rurális térségek népességeltartó és népességmegtartó képességének növelése, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése, ennek érdekében a társadalmi innováció előmozdítása, a települési közösségek élettel való megtöltése.

- V.1 A periférikus területek bekapcsolása a régió fejlődésébe

- V.2 A vidéken élők és hátrányos helyzetűek életminőségének javítása
- V.3 Települési környezet fejlesztése

A konkrét prioritások és területi lehatárolások mellett vannak olyan **horizontálisnak tekinthető elvek**, amelyeknek általánosan kell érvényesülniük valamennyi fejlesztés megvalósítása során. Ezek közül a legfontosabb a **környezeti szempontból fenntartható fejlődés elve**, valamint a különböző társadalmi csoportok **esélyegyenlőségének** – kiemelten a nők és férfiak esélyegyenlősége – **elve**.

A regionális szinten megfogalmazott prioritások, ágazati lehatárolások és horizontális elvek mindegyike értelmezhető Hajdú-Bihar megye fejlődésére, azok tartalma hatással van a megyét érintő fejlesztési kérdésekre.

Az Észak-alföldi Régió Önálló Operatív Programja (2007-2013)

A régió önálló operatív programja az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács döntése alapján a „Dinamikus régió”, mint fejlesztési célkitűzés alapján készült el. A program azokat a fejlesztési prioritásokat tartalmazza, amely fejlesztések 2007-2013 között a régiós intézményrendszer keretében lesznek végrehajthatóak és megvalósításukra regionális szintre delegált források lesznek elérhetőek.

A régió fejlesztésének kiinduló pontját a régió átfogó stratégiai célja jelenti, amely a következő:

„A vízkészlet-gazdálkodás, a környezetgazdálkodás, a területhasználat összefüggésrendszerének ökológiai alapú megteremtésével és az erre alapozott versenyképes gazdaság- és humánerőforrás-fejlesztéssel a régió Közép-Kelet-Európa egyik minőségi élet-, egészség- és rekreációs központjává válik.”

A regionális operatív programban található célok az ágazati és területi szereplők közötti egyeztetési folyamat eredményeképpen jött létre. Ennek tulajdonítható, hogy az Operatív Program a fejlesztések spektrumát tekintve nem teljes. Összeállításakor meghatározó rendező elv volt az ágazati szinten nem kezelhető és nem kezelt beavatkozások rendszerezése.

Az Észak-alföldi Régió Önálló Regionális Operatív Programjának prioritásai a következők:

- 1. prioritás: A gazdaság működési feltételeinek javítása**
- 2. prioritás: A regionális és helyi jelentőségű közlekedési infrastruktúra fejlesztése és a virtuális elérhetőség javítása**
- 3. prioritás: A turisztikai potenciál erősítése**
- 4. prioritás: Térség- és településfejlesztés**

A prioritások és a hozzájuk kapcsolódó intézkedések áttekintő táblázatát a melléklet tartalmazza.

IV.3.3 Megyei területfejlesztési dokumentumok elemzése

Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepciója és programja (2004-2006)

A Hajdú-Bihar Megye Területfejlesztési Koncepciója és Programja c. dokumentum egyik legfontosabb célja egy olyan programstruktúra kialakítása, amelynek feladata az volt, hogy megteremtse a kapcsolatot és biztosítsa az átjárhatóságot az operatív programok projektjei és Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Koncepciója között.

A Hajdú-Bihar Megyei Koncepció és Program arra irányult, hogy megyei szinten elősegítse a 2004-2006 közötti időszak Európai Unió forrásainak felhasználását. Az ebben az időszakban megfogalmazott intézkedések megvalósulásáról gyűjtött tapasztalatok és információk nyújtanak segítséget abban, hogy a 2007-2013 közötti időszak fejlesztési irányai

és stratégiai programjai az elmúlt időszak változásaira és a jelen igényeire, trendekre és folyamatokra reagálva kerüljenek megfogalmazásra.

A fejlesztési dokumentum a következő **feladatok, problémák megoldását** kívánta kezelni:

- Az agrárium átalakítási igénye,
- Gazdasági szerkezetváltás kényszere, különös tekintettel az új vállalkozási lehetőségekre,
- A demográfia társadalmi és humán erőforrás elemek esetenként szélsőségesen ellentmondásos területi-települési alaphelyzete,
- A tranzit szerepkörből adódó lehetőségek kihasználása.

A problémák kezelésére kitűzött általános **fejlesztési célok** a következők voltak:

- A megye területi – gazdasági – társadalmi fejlődésének dinamizálása, felzárkózása az ország fejlettebb térségeihez,
- Forgalmi, üzleti és szellemi tranzit szerepéből kiindulva egyfajta „regionális híd” szerepkör kiépítése és betöltése,

Az ehhez kapcsolódóan megfogalmazott **stratégiai célok**:

1. A fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése,
2. Komplex gazdaságfejlesztés,
3. „Regionális híd” szerepkörének fejlesztése, periférikus helyzet felszámolása,
4. Debrecen EU regionális szerepkörének fejlesztése, szűkebb és tágabb hatásterületeire való kisugárzás szerepének kiteljesítése.

A dokumentum a fenti stratégiai célok elérését **stratégiai programok, illetve az azokhoz rendelt operatív programok** megvalósításával kívánta elérni.

Az **1. „A fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése”** stratégiai cél eléréséhez a megyében a következő stratégiai programokat rendelték:

- Minőségi agrárfejlesztés,
- Komplex vidékfejlesztés,
- Idegenforgalom és turizmus koordinált fejlesztése.

A **2. „Komplex gazdaságfejlesztés”** stratégiai cél eléréséhez rendelt **stratégiai programok** a következők voltak:

- A megye gazdaságának diverzifikálása, kommunikációs és információs rendszerek fejlesztése,
- Munkahelyteremtés, vállalkozások ösztönzése, vállalkozási övezetek és logisztikai központok fejlesztése,
- Humán erőforrások diverzifikált fejlesztése, az oktatás és a képzettség növelése.

A **3. „Regionális híd” szerepkörének fejlesztése, periférikus helyzet felszámolása** stratégiai cél eléréséhez rendelt **stratégiai programok** a következők voltak:

- Tranzitfolyosók fejlesztése,
- Határmenti és határon túlnyúló együttműködési lehetőségek kiszélesítése.

A **4. „Debrecen EU regionális szerepkörének fejlesztése, szűkebb és tágabb hatásterületeire való kisugárzás szerepének kiteljesítése”** stratégiai cél eléréséhez egy **stratégiai programot** rendeltek:

- Regionális innovációs centrum fejlesztése.

Hajdú-Bihar megye turisztikai koncepciója és fejlesztési programja

A 2001-ben elkezdődött munka eredményeként létrejött dokumentum célja az volt, hogy az addig elkészült fejlesztési dokumentumokat áttanulmányozza és a turizmus szereplőinek szemszögéből összefoglalja a célkitűzéseket. Áttekintette tehát a világturizmus, Magyarország és Hajdú-Bihar megye turizmusát, azok trendjeit, illetve ezek szemszögéből is rendszerezte a fejlesztésre javasolt turisztikai ágakat.

Célja volt továbbá a koncepció és program készítésének, hogy megteremtse a kapcsolatot a megyei turizmusfejlesztés elképzelései és a Nemzeti Fejlesztési Terv turizmusfejlesztési programjainak megvalósítása között.

Ezek értelmében az idegenforgalmi fejlesztések terén a dokumentum **három stratégiai célt** jelölt ki:

1. Az idegenforgalomban napjainkban tapasztalható szezonáltság csökkentése,
2. A helyi lakosság rekreációs igényeinek kielégítése,
3. A megyén kívüli célcsoportok vonzása.

A vázolt stratégiai célok elérése érdekében, a helyzetfeltárással és a SWOT-elemzésre támaszkodva hét fejlesztési prioritás került megfogalmazásra:

1. Egészségturizmus,
2. Hivatásturizmus,
3. Ökoturizmus,
4. Kulturális-, vallási és örökségi turizmus,
5. Falusi, vadász- és horgászturizmus,
6. Kerékpáros-, vízi- és lovas turizmus,
7. Szektor semleges területek fejlesztése.

IV.3.4. Debrecen Város Pólus Programja

Debrecen egyike annak a 7 hazai kiemelt fejlesztési pólusnak, amelyek nemzetközi szintű versenyképességük erősítése érdekében jelentős forrásokhoz jutnak a következő években. Az Európai Unió irányelveinek megfelelően a pólusok fejlesztése nem korlátozódhat városfejlesztési projektekre, hanem olyan programok megvalósítása a cél, amely fejlődést indukál a pólus város tágan értelmezett környezetében is.

Debrecen pólus programjában négy funkció fejlesztését tűzte ki maga elé, ezek a következők:

- I. Innovációs funkció
- II. Gazdaságfejlesztési funkció
- III. Egyéb, a regionális központ szerepkörhöz kapcsolódó funkciók
- IV. Városfejlesztési funkciók a vonzóbb befektetési környezet kialakítása érdekében

A fenti funkciók közül az Innovációs funkció a leghangúlyosabb. A várható támogatási keret mintegy 50%-át ezen a területen kívánja a város felhasználni.

Az egyes funkciókhoz több programelem és projekt kapcsolódik, amelyek között az innovációhoz kapcsolódó tudásközpontok kialakítása és a pólus szerep betöltéséhez kapcsolódó infrastruktúrafejlesztések dominálnak. A projektek közül kiemelkedik az Európai Anyagtudományi, Nanotechnológiai és Molekuláris Biológiai Kutatóközpont (Európai Spallációs Forrás, EES) létesítésének részleges támogatása, amely Európai szinten is kiemelkedő kutatás-fejlesztési bázis lehet.

IV.3.5. Korábbi kistérségi területfejlesztési dokumentumok elemzése

(Balmazújvárosi, Berettyóújfalui, Debreceni, Derecske-Létavértesi, Hajdúböszörményi, Hajdúhadházi, Hajdúszoboszlói, Polgári, Püspökladányi)

Hajdú-Bihar megye kistérségi fejlesztési dokumentumainak elemzése a statisztikai kistérségi szintre elkészült dokumentumok vizsgálatával történt. A statisztikai kistérségek jelenlegi beosztása a 244/2003.(XII. 18.) kormányrendeletnek megfelelően jött létre. Ennek alapján Hajdú-Bihar megye területén 9 statisztikai kistérséget hoztak létre:

- Balmazújvárosi statisztikai kistérség
- Berettyóújfalui statisztikai kistérség
- Debreceni statisztikai kistérség, amely megegyezik Debrecen várossal
- Derecske – Létavértesi statisztikai kistérség
- Hajdúböszörményi statisztikai kistérség
- Hajdúhadházi statisztikai kistérség
- Hajdúszoboszlói statisztikai kistérség
- Polgári statisztikai kistérség
- Püspökladányi statisztikai kistérség

A statisztikai kistérségekben – a debreceni statisztikai kistérség kivételével – elkészültek azok a fejlesztési dokumentumok, melyek alapján el lehetett végezni azt a vizsgálatot, amely összegezi és áttekinthetővé teszi a kistérségek fejlesztési elképzeléseit. Ez az elemző vizsgálat rámutatott arra, hogy a kistérségek fejlesztési elképzelései és stratégiái milyen mértékben illeszkednek az előzőekben bemutatott korábbi Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Konceptió és Programhoz, illetve a most készülő regionális és országos szintű területfejlesztési tervek tartalmához.

A statisztikai kistérségek fejlesztési dokumentumaiban foglaltak az alábbi fő fejlesztési témakörök köré csoportosíthatók:

Agrár- és vidékfejlesztés, a mezőgazdasági tevékenységek modernizálása

Ezen fejlesztési prioritáson belül leginkább a helyi adottságoknak megfelelő termékek előállításának segítése, az új technológiák bevezetésének támogatása és a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése jelenik meg leghangsúlyosabban.

Kiemelendő a Hajdúszoboszlói kistérség, amely a biogazdálkodás bevezetésével és elterjesztésével a turizmusra épülő agrárgazdaság segítését célozza meg, illetve a Polgári kistérség, amely nem fogalmaz meg az agráriumot érintő fejlesztési prioritást.

Humán erőforrás-fejlesztés

A humán erőforrás-fejlesztés területén a kistérségek – reagálva a foglalkoztatási problémákra – elsősorban a piaci igényeken alapuló képzési és átképzési programok fejlesztését, a szakoktatási kínálat bővítését és foglalkoztatási programok indítását célozták meg.

A helyi gazdaság versenyképességének javítása

A helyi gazdaság fejlesztésén belül legdominánsabban a vonzó gazdasági környezet és az üzleti infrastruktúra kialakítását irányozzák elő a kistérségek. Emellett az aktív befektetés-ösztönzési eszközök és intézményi keretek kialakítása is megjelenik fejlesztendő területként.

Turizmus-fejlesztés

A turizmus minden kistérségben a helyi erőforrásokra épülő fontos kitörési és fejlesztési irányként jelenik meg. A turizmusfejlesztés infrastrukturális feltételeinek javítása mellett a turisztikai attrakciók fejlesztése és a különböző látványosságok programcsomagokba foglalása is megjelenik fejlesztendő irányként.

Vonzó, élhető településkép kialakítása

Ezen fejlesztési prioritáson belül legdominánsabban a kedvezőbb közlekedési és települési infrastruktúrafejlesztés (közúthálózat-fejlesztés, településközpontok rehabilitációja, kommunális infrastruktúra-fejlesztés) jelenik meg. Ugyanakkor a természeti értékek védelmét szolgáló, a természeti környezet állapotát javító beruházások is megjelennek a prioritások között.

A kistérségi fejlesztési dokumentumok együttes vizsgálatakor az egyedi fejlesztési irányok mellett **külső stratégiai kapcsolódási pontok is azonosíthatók**. Ezek azok a célkitűzések, intézkedések, amelyek illeszkednek, átfedéseket mutatnak a különböző kistérségek fejlesztési elképzeléseivel:

Mezőgazdaság fejlesztése: Balmazújvárosi kistérség, Derecske-Létavértesi kistérség, Hajdúböszörményi kistérség, Hajdúhadházi kistérség, Hajdúszoboszlói kistérség,

Humánerőforrás fejlesztés: Berettyóújfalui kistérség, Derecske-Létavértesi kistérség, Hajdúböszörményi kistérség, Hajdúhadházi kistérség, Hajdúszoboszlói kistérség, Polgári kistérség

Versenyképes helyi gazdaság: Balmazújvárosi kistérség, Berettyóújfalui kistérség, Derecske-Létavértesi kistérség, Hajdúhadházi kistérség, Polgári kistérség

Turizmusfejlesztés: Balmazújvárosi kistérség, Hajdúböszörményi kistérség, Hajdúszoboszlói kistérség, Püspökladányi kistérség, Polgári kistérség

Infrastruktúra-fejlesztés: Berettyóújfalui kistérség, Hajdúböszörményi kistérség, Hajdúhadházi kistérség, Hajdúszoboszlói kistérség, Polgári kistérség

A kistérségek fejlesztési dokumentumainak vizsgálatakor megállapítható, hogy nem fogalmaztak meg olyan fejlesztési prioritásokat és intézkedéseket, melyek nem feleltethetők meg a jelenleg érvényben lévő Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Koncepció és Program illetve a jelenleg készülő regionális fejlesztési program tartalmával.

IV.4. A területfejlesztés eszköz-, és intézményrendszere

IV.4.1. Forrástérkép

Az Európai Unió és hazai költségvetés jelenlegi ismeretei alapján a rendelkezésre álló források mértéke várhatóan a következők szerint alakul a hazai forrásokat tekintve 2006-07-re, az Unió forrásokat tekintve pedig a 2007-13 közötti időszakra.

Az Európai Unió költségvetéséből a területfejlesztést leginkább érintő kohéziós politika alfejezete 308,1 Mrd euró-t tesz ki. Ebből a keretből Magyarország számára 22,4 Mrd euró, uniós forrás áll rendelkezésére. Ezt egészíti ki a magyar állami hozzájárulás, amely a teljes felhasználható keret 15%-át teszi ki. Összesen tehát 26,2 milliárd eurót tesz ki a hazai fejlesztési források kerete a 2007-13 közötti költségvetési időszakban. Ez az összeg - a pénzügyminisztérium által 2007-re prognosztizált 265HUF/EUR árfolyam szerint kalkulálva - összesen 6943 milliárd forintot jelent

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv 2. olvasatában bemutatott táblázat alapján a hat, 1.számú, konvergencia célkitűzés alá eső régiójának regionális programjaira a fejlesztési források minimum 16, maximum 17,4%-a esik. Ebből a keretből 22,96 % jut az Észak-alföldi

Regionális OP megvalósítására, amely 256-277 milliárd forint közötti fejlesztési forrás igénybevételét teszi majd lehetővé.

Az Európai Unió forrásokon túl hazai források igénybevételére is lehetőség nyílik az Észak-Alföldi régió, így Hajdú-Bihar megye számára.

A Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat (TRFC) decentralizált területfejlesztési programok támogatására 2006 évre rendelkezésre álló keret 718,5 millió forint, melyből a turisztikai irányokra ennek legfeljebb 10%-a fordítható. Ez a keret a 2007-évi determinációnak megfelelően 2007 évre 2.814,1 Mrd forint lesz.

1. Táblázat: A 2006-2007. években rendelkezésekre álló források

Jogcím	Jogcím megnevezése	Forrás 2006 évre	Forrás 2007 évre
1. jogcím	• Munkahelyteremtő beruházások	718,5 millió Ft	2.814,1 Mrd Ft
2.a jogcím	• Kistérségek elérhetőségét biztosító és a kistérségen belüli közlekedési kapcsolatokat javító közútfejlesztések		
2.b jogcím	• Termelő infrastruktúra fejlesztések közül a közúthálózat fejlesztése		
2.c jogcím	• Termelő infrastruktúra fejlesztése (kivéve közúthálózat fejlesztések)		
2.d jogcím	• Humán infrastruktúra fejlesztése – beleértve az automata lélegeztetővel ellátott életmentő készülékek beszerzését – különös tekintettel a gazdaságfejlesztéssel összefüggő beruházásokra		
3.a jogcím	• Turisztikai beruházások - vállalkozásoknak		
3.b jogcím	• Turisztikai beruházások - önkormányzatoknak, non-profit szervezeteknek		
4.a jogcím 4.b jogcím	• Turisztikai vonzerővel bíró rendezvények – vállalkozásoknak • Turisztikai vonzerővel bíró rendezvények – önkormányzatoknak, önkormányzati társulásoknak, non-profit szervezeteknek		
A decentralizált szakmai programok			
5. jogcím	• Idegenforgalmi fejlesztések	16,8 millió Ft	
6. jogcím	• Autópálya-építést segítő közmunkaprogramok támogatása	86,4 millió Ft	
7. jogcím	• Vásárhelyi terv továbbfejlesztése	506,9 millió Ft	750 millió Ft

Forrás: Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség

II.4.2. A területfejlesztés szereplői (kistérségek, megye, régió)

Hajdú-Bihar megye területfejlesztési rendszerében különböző – megyei és kistérségi – szinteken tevékenykedő szervezeteknek van hatása, szerepe.

A Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökséget 1999. április 20-án alapították, tevékenységét 1999. június 4-én kezdte meg. A szervezet általános tevékenységei közé tartozik az üzleti élet szabályozása, a közigazgatás kiegészítő szolgáltatása, máshová nem sorolt felnőtt és egyéb oktatás, máshová nem sorolt egyéb közösségi, társadalmi tevékenység. (A Fejlesztési Ügynökség alaptevékenységi körébe tartozott a két Decentralizált Alap, a Céljellegű Decentralizált Alap, valamint a Területi Kiegyenlítést Szolgáló Alap kezelése.) Az Ügynökség tevékenységi köre a Területfejlesztési Tanács egy 2003. évi határozata alapján kibővült, mely lehetővé tette, hogy domináns és lehetőségek szerint vezető szerepet vállaljon a megye vidék- és területfejlesztésében.

A jelenlegi tevékenységi körök a következők:

- Regionális, megyei, kistérségi fejlesztési tervek, koncepciók elkészítésében valamint azok koordinálásában való aktív részvétel
- Projekt - menedzselés, projekt integrálás
- Pályázatfigyelés, tájékoztatás és információnyújtás
- Forráskutatás és forrástérképek elkészítése
- Pályázatírás
- Szakmai és pénzügyi tanácsadás

Kistérségi szinten alapvetően két különböző alapon szervezett kistérségi területfejlesztési célú szervezet-típus jelenik meg. A statisztikai kistérségi szinten minden kistérségben létrejöttek a **többcélú kistérségi társulások**. Ezek területileg lefedik a statisztikai kistérségeket. Ezek mellett több kistérségben működnek még **önkormányzati fejlesztési társulások**, melyek önkéntes alapon szerveződtek korábban, és területileg nem fedik le pontosan a statisztikai kistérségeket, átfedések mutatkozhatnak. Ezek többsége átadta a funkcióit a többcélú társulásoknak, szerepük megszűnt. A kistérségi szinten működő társulások a következők:

Polgári Kistérség Többcélú Társulás

A kistérséghez tartozó 6 település (Folyás, Görbeháza, Polgár, Tiszagyulaháza, Újtikos, Újszentmargita) 2004. júniusában írta alá a Társulási Megállapodást.

2005. júliusában jött létre az elkülönült munkaszervezet, ezt megelőzően Polgár Város Önkormányzatának Polgármesteri Hivatala útján kerültek ellátásra a Társulás ez irányú feladatai.

Balmazújvárosi Kistérség Többcélú Társulása

A Balmazújvárosi Kistérség Többcélú Társulása Balmazújváros Város, Hortobágy Község, Tiszacsege Város, Egyek Nagyközség települések összefogásaként jött létre 2004. június 23-án.

A Társulás által ellátott feladatok a következők:

- A közoktatási szakellátási feladatok közül a logopédiai ellátás és a nevelési tanácsadás
- A közoktatási alapellátás szervezési feladatai
- A szociális alapszolgáltatások ellátásához kapcsolódó szervezési feladatok ellátása
- Az egészségügyi ellátáshoz kapcsolódó központi ügyeleti feladatok szervezése két mikrotérségben.
- Mozgó könyvtári szolgálat szervezése
- Állati hulladék gyűjtésének, valamint ártalmatlanításának közös szervezése a négy településen.
- A Társulás ellátja továbbá a kistérség területén a területfejlesztési feladatokat is.
- „Hortobágy és melléke” néven megalakult AVOP LEADER+ akciócsoport feladatainak szervezése.

Többcélú Társulásának munkaszervezeti feladatait a Balmazújváros Város Önkormányzatának Polgármesteri Hivatala látja el. A munkaszervezet gondoskodik a Többcélú Társulás mindennapi működésének zavartalan biztosításáról, a Társulás legfőbb döntéshozó szervének, a Társulási Tanács üléseinek előkészítéséről és a meghozott határozatok végrehajtásáról.

Hajdúhadházi Többcélú Kistérségi Társulás

A Társulás 2005. októberében jött létre Bocskai kert, Fülöp, Hajdúhadház, Hajdúsámson, Nyirábrány, Nyíracsád, Nyíradony, Nyírmártonfalva, Téglás, Újléta és Vámospércs települések részvételével.

A Társulás célja:

- szervezeti keret biztosítása a települési önkormányzatok kapcsolat- és együttműködési rendszerének
- a feladatellátás feltétel- és forrásrendszerének koordinációja, fejlesztése, a térség területének összehangolt fejlesztése
- egyes önkormányzati hatáskörbe tartozó feladatok közös szervezése, összehangolása, ellátása (ágazati feladatellátás),
- térségfejlesztés : területfejlesztés és településfejlesztés összehangolása

A Társulás hármaskörű funkciót lát el:

- önkormányzati feladat- és hatáskör ellátás, térségi közszolgáltatások (ellátási- és szolgáltatási rendszerek, intézményrendszerek szervezése, összehangolása, integrálása, intézmények közös fenntartása, működtetése, fejlesztése) szervezése, összehangolása, biztosítása, fejlesztése,
- közigazgatási feladat- és hatáskör,
- térségfejlesztés:
 - területfejlesztés: a kistérség területének összehangolt fejlesztése, (fejlesztési tervek, programok, pályázatok készítése, megvalósítása)
 - településfejlesztés összehangolása.

A Társulás területfejlesztési feladatkörében ellátja a külön törvényben meghatározott feladat- és hatásköröket.

A Társulás munkaszervezetet működtet, amely feladatait a többcélú kistérségi társulási székhely települése önkormányzata képviselő-testületének hivatala, Hajdúhadház Város Polgármesteri Hivatal közreműködésével látja el

Hajdúszoboszlói Kistérségi Többcélú Társulás

A Társulás 2003-ban alakult, majd 2004-ben többcélúvá alakult át. A Társulást négy település alkotja: Hajdúszoboszló, Ebes, Hajdúszovát és Nagyhegyes települések.

A társulás célja a társulásban résztvevő települések fejlesztésének összehangolása, ezzel összefüggő érdekeik képviselete, közös fellépés az egyes programok kialakítása és megvalósítása terén, a fejlesztések megvalósítását szolgáló közös pénz- és tudásbázis létrehozása, valamint az euroatlanti integrációval kapcsolatos lehetőségek minél teljesebb kiaknázása, illetve az új kihívásoknak minél magasabb szinten való megfelelés. A társulás célként tűzi ki a kistérségben az alábbi közszolgáltatások szervezett ellátását: oktatás és nevelés, szociális és egészségügyi ellátás, kulturális feladatok, kommunális és informatikai infrastruktúra, valamint közigazgatás- korszerűsítés, illetve a kistérségi fejlesztési tanács feladatainak ellátása.

Bihari Önkormányzatok Többcélú Kistérségi Társulása

A Társulás 2005 januárjában jött létre Ártánd, Bakonszeg, Bedő, Berekböszörmény, Berettyóújfalú, Biharkeresztes, Bojt, Csökmő, Darvas, Esztár, Furta, Gáborján, Hencida, Kismarja, Komádi, Körösszakál, Körösszegapáti, Magyarhomorog, Mezőpeterd, Mezősas, Nagykereki, Pocsaj, Szentpéterszeg, Tépe, Told, Újiráz, Váncsod, Vekerd, Zsáka települések részvételével.

A Társulás az alábbi feladatkörökbe tartozó közszolgáltatások biztosításához kapcsolódó és térségi együttműködést igénylő feladatok közös ellátásáról gondoskodik:

- kistérségi területfejlesztési feladatok
- kistérségi közszolgálati feladatok

Határmenti Bihari Települések Területfejlesztési Társulása

Az 1995-ben alakult Társulás a következő településeket tömöríti: Ártánd, Bakonszeg, Bedő, Beregböszörmény, Berettyóújfalu, Zsáka, Váncsod, Biharkeresztes, Vekerd, Bojt, Csökmő, Darvas, Pocsaj, Esztár, Furta, Kismarja, Komádi, Körösszakál, Nagykereki, Körösszegapáti, Újiráz, Magyarhomorog, Told, Mezőpeterd, Mezősas.

A Társulás célja, hogy a térség fejlesztésében érdekelt önkormányzatok, jogi személyek, természetes személyek és társadalmi szervezetek tevékenységét összehangolja a terület fejlesztése érdekében. Fő tevékenysége a társadalmi és gazdasági szempontból egyaránt elmaradott települések hátrányainak csökkentése a következő tevékenységeken keresztül:

- érdekképviselés
- helyi kezdeményezések felkarolása
- partnerkeresés a kezdeményezések megvalósításához
- szaktanácsadás, szakértői szolgáltatások
- kiállítások, tapasztalatcserék szervezése
- közösségfejlesztési tevékenységek ösztönzése
- összehangolt területfejlesztési koncepciók, programok kidolgozása

A Berettyóújfalui statisztikai kistérség területén működő további területfejlesztési önkormányzati társulások a következők:

- Közép-Bihari Önkormányzatok Területfejlesztési Társulása
- Bihari Önkormányzatok Szövetsége
- Dél-Bihar Négycentrum Terület- és Vidékfejlesztési Társulás
- Kis-Körös menti Önkormányzatok Térségfejlesztési Közalapítványa

Derecske – Létavértesi Kistérség Többcélú Társulása

A Társulást Álmosd, Bagamér, Derecske, Hajdúbagos, Hosszúpályi, Kokad, Konyár, Létavértes, Mikepércs, Monostorpályi és Sáránd települések hozták létre 2005-ben.

A Társulás feladatai:

- Szervezeti keretet biztosít a települési önkormányzatok kapcsolat- és együttműködési rendszerének
- Az önkormányzati feladat- és közszolgáltatási rendszer közös, illetve térségi rendszerének kialakítása, szervezése, működtetése és fejlesztése
- Egyes ágazati feladatok közös szervezése, ellátása
- A térség intézményrendszerének integrálása, feladatellátásának összehangolása
- A feladatellátás feltétel- és forrásrendszerének koordinációja, fejlesztése
- Közigazgatási (államigazgatási) feladat- és határhörök ellátása
- Térségfejlesztés (területfejlesztés és településfejlesztés összehangolása, programozási és tervezési tevékenység)

Hajdúböszörményi Kistérségi Területfejlesztési Társulás

A Társulás 2004-ben alakult Hajdúböszörmény, Hajdúnánás és Hajdúdorog települések részvételével. A Társulás a hajdúböszörményi kistérség területfejlesztési feladatainak ellátása céljából jött létre. Ennek megfelelően az alábbi feladatokat látja el:

- Kistérségi területfejlesztési koncepció és program készítése, valamint megvalósításuk
- Kistérségi programok finanszírozása (pl: pályázatokhoz szükséges tervdokumentáció készítése, saját erő biztosítása, szakértők igénybevétele)

Sárréti Többcélú Kistérségi Társulás

A 2004-ben alakult Társulást 13 település alkotja: Báránd, Biharnagybajom, Bihartorda, Bihardancsháza, Földes, Kaba, Nagyrábé, Nádudvar, Püspökladány, Sáp, Sárrétudvari, Szerep és Tetétlen.

A Társulás célja és feladata hogy a tag önkormányzatok képviselő-testületei a Társulási megállapodásban foglalt feladat- és hatáskörök hatékony és eredményes ellátása érdekében szervezik és hangolják össze a települési önkormányzatok alábbi feladatait:

- Közoktatási feladatok
- Szociális intézményi ellátás
- Gyermekjóléti alapellátás
- Egészségügyi ellátás
- Település-üzemeltetés
- Közbeszerzési eljárások
- Belső ellenőrzés
- Egyes államigazgatási és hatósági jogkörök
- Idegenforgalommal kapcsolatos feladatok
- Pályázatfigyelés, pályázatkészítés
- Közmunkaprogramok szervezése
- Területfejlesztés, településfejlesztés, településrendezési feladatok.

V. A MEGYE KÜLSŐ KÖRNYEZETÉNEK STRATÉGIAI SZEMLÉLETŰ ELEMZÉSE

V.1. Észak-Alföldi Régió

A Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéket magába foglaló régióban több, mint 1,5 millió ember él, így **a régió** jelenleg Közép-Magyarország után **hazánk második legnépesebb régiója**.

Az Észak-alföldi régió területe teljes egészében alföld. A régióban található az egyik legismertebb magyar természeti táj, a Hortobágy pusztája, valamint a mindhárom megyét érintő Tisza folyó.

Az Észak-Alföldi régió demográfiai jellemzőinek vizsgálata alapján az 1000 lakosra jutó élveszületések tekintetében a régió adatai érik el a legmagasabb értéket (10,2 fő/1000 lakos), és a Magyarországra jellemző **természetes fogyás is itt a legalacsonyabb** (-2,2 fő/1000 lakos). Erre az értékre minden bizonnyal hatással van a roma etnikum magas aránya. A vándorlási egyenleg alakulása azt mutatja, hogy a régióból **igen jelentős az elvándorlás mértéke**. Ebben egyszerre játszik szerepet az elmaradott gazdasági helyzet, illetve az, illetve az, hogy a fejlettebb régiókhöz viszonyítottan alacsony az életszínvonal.

A régiók fejlettségét az egy lakosra eső bruttó hazai termékkel mérve, kiderül, hogy az Észak-alföldi régió az ország legelmaradottabb területe: az egy lakosra jutó GDP 2003-ban a Budapest nélkül számolt országos átlag alig több, mint 83%-a, míg az egész országra jellemző adatnak kicsit több, mint 65%-a. A régión belül Hajdú-Bihar megye felfelé, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megye – mint az ország második legfejletlenebb megyéje – erőteljesen lefelé módosítja az átlagot. Bizakodásra adhat okot azonban, hogy **2000-től a régió versenyképessége a vidéki Magyarországgal összevetve javulásnak indult**.

Az alacsony jövedelmezőség egyik oka a gazdasági szerkezetben keresendő. A természeti adottságok főként a mezőgazdasági művelésnek kedveznek. A régióban termelik az országon belül a legtöbb gyümölcsöt, cukorrépát, dohányt, napraforgót és burgonyát is. A régió gazdaságának ma is legjellemzőbb vonása tehát **a mezőgazdasági tevékenység – országos átlaghoz viszonyított – túlsúlya**. Azonban a mezőgazdaság jövedelemtermelő képessége az egyes ágazatokkal összehasonlítva a gyengének tekinthető, ami csökkenő tendenciával párosul. Az ipar jövedelemtermelő képessége kis mértékben meghaladja az országos átlagot, a szolgáltatások területén azonban a régió átlaga elmarad az ágazat országos átlagától. **A gazdaság kedvezőtlen szerkezetének** egyik oka tehát, a mezőgazdasági-élelmiszeripari profil dominanciája, a másik pedig a korábbi ipari szerkezet leépülése, átalakulása. Az **iparban** jelentős az élelmiszeripar, a könnyűipar szerepe, de a vegyipar és a gépipar képviselői is megtalálhatóak a régióban.

A szolgáltatások kapcsán az üzleti szolgáltatók alacsony száma annak ellenére gondot jelent, hogy az elmúlt években némi növekedés tapasztalható az ágazatban.

Az 1000 lakosra jutó **vállalkozások száma 85, ami nem túl magas** a többi régióhoz képest. Ezzel az értékkel csupán az Észak-Magyarországi régiót előzi meg a régió. A külföldi tőkebefektetés tekintetében a régió nem versenyezhet a központi régió vagy a Közép- és Nyugat-Dunántúl értékeivel. **A régión belül különösen Hajdú-Bihar vonzott nagy mennyiségű külföldi tőkét az elmúlt években**. Az egy főre vetített érték még így sem mondható magasnak, az országos átlag 849 ezer Ft-hoz képest csupán 281 ezer külföldi tőke jut egy lakosra. Ennek egyik oka egyrészt a külföldi tőkebefektetők korábbi telephelyválasztási gyakorlata, mely elsősorban a fővárosokra és a nyugati határszakaszra irányult. Másrészt a kevesebb befektetőért tehát a már említett kedvezőtlen gazdasági szerkezet és a műszaki infrastruktúra fejletlensége is nagy mértékben okolható. A telephely választási gyakorlat az utóbbi időben változni látszik, és megindult az érdeklődés a keleti országhatár mentén fekvő területeken is, ami kedvezően érinti a régió egyes térségeit.

A régió fejlettségét térségi szinten tekintve megállapítható, hogy a régióban kiterjedt külső és belső perifériák találhatóak. A külső periféria zónáját az ukrán és a román határ menti területek alkotják, míg belső perifériának a Közép-Tiszavidék térsége minősül.

A munkaerő-piaci helyzet mutatói kedvezőtlenebbek, mint az országos adatok: **a foglalkoztatottak aránya kevesebb, míg a munkanélküliek, a tartós munkanélküliek és a fiatal munkanélküliek aránya magasabb, mint az országos átlag.** A kedvezőtlen adatokat magyarázza egyrészt a korábban bemutatott gyenge gazdasági teljesítmény és a vállalkozási környezet hiányosságai. De az elhelyezkedési nehézségek összefüggenek a régió lakosságának iskolai végzettségével is, amely valamennyi kategóriában elmarad a hazai átlagtól. Ez **az elmaradás azonban a vidéki Magyarországot tekintve** – különösen a felsőoktatás területén – **nem tekinthető jelentősnek.** A felsőoktatási intézményhálózat igazi erőssége a régióknak, az intézmények vonzáskörzetei túlnyúlnak a régió határain. Nehézséget inkább az itt végzetek megtartása jelent, azaz annak elérése, hogy tanulmányaik végeztével ne hagyják el a régiót, hanem tudásukat helyben kamatoztassák.

A felsőoktatásban lévő különbségek lényegesen felnagyítva jelentkeznek viszont a kutatás-fejlesztés területén, ahol a fővárosi koncentráció rendkívül erős. A kutatás-fejlesztésben dolgozók fele Budapesten van, kutatási ráfordítások tekintetében pedig több mint 60%-os a budapesti arány (2003). A többi kutató országban belüli elhelyezkedését a vidéki egyetemi kutatóhelyek határozzák meg: **az Észak-alföldi régióban az összes kutató mintegy 1/10-e dolgozik** (4702 fő), mellyel a régió – a központi régiót nem számítva – **második a Dél-Alföld mögött.** A régió kutatóinak 3/4-e Hajdú-Biharban (főként Debrecenben) van, ahol a Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Atommagkutató Intézetét külön is érdemes kiemelni. A régió jellegének megfelelően a kutatások jelentős hányada agrárkutatás.

Az idegenforgalom vizsgálatakor fontos kihangsúlyozni, hogy Magyarország turisztikai régiói nem azonosak a NUTS 2-es szintű régiókkal. Az Észak-Alföld idegenforgalmi régió 363 települést foglal magában Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékből.

Az idegenforgalmi adatokat áttekintve hamar szembetűnik az ország idegenforgalmának Budapest-központúsága. Az Észak-Alföldi régió vendég száma 533.509 fő volt 2004-ben – kevesebb mint 20%-a a Budapest-Közép-dunavidéki régió vendég számának és megközelítőleg 2/5-e a Balatoni régió adatainak. Azonban a 2000-es adatokhoz viszonyítva csaknem 100.000 fővel emelkedett a régióba egy év alatt ellátogatók száma. A vendégek összetételére jellemző, hogy akárcsak az előző évben, 2004-ben is vendégeknek hozzávetőlegesen negyede volt külföldi. A turisták összesen 1.769.689 vendégéjszakát tölthettek el a régióban, ennek 35,3%-át a külföldiek. A vendégek átlagos tartózkodási idejét tekintve az Észak-Alföldi idegenforgalmi régiót csak a Balatoni régió előzi meg 4,4-es értékkel. A régióban – akárcsak a Tisza-tavi régióban – a vendégek átlagosan 3,3 éjszakát tartózkodnak.

Az Észak-Alföld legfontosabb **turisztikai vonzereje** a világörökség részét képező Hortobágy, az aktív turizmusra számos lehetőséget kínáló Tisza folyó és Tisza-tó, a gyógy- és termálfürdők (pl. Hajdúszoboszló, Cserkeszló, Nyíregyháza-Sóstófürdő). A régióknak számos olyan térsége van, mely turisták által eddig kevésbé látogatott, noha az érintetlen természeti környezet vonzó lehet a falusi turizmus kedvelői körében.

V.2. Szomszédos megyék

V.2.1. Jász-Nagykun-Szolnok megye

Jász-Nagykun-Szolnok megye az Alföld közepén 7 megyével határosan helyezkedik el. Területe 5.582 km², az ország területének 6%-a.

A megye népessége 2004. végén 410.823 fő volt, ami az Észak-Alföldi régió lakosainak 26,6%-a, Magyarországnak pedig 4,07%-a. A népesség 1980 óta fogy, ami a halálozások

nagy, míg a születések alacsony számának következménye. A népesség alapvetően öregedő korstruktúrájú.

A megye gazdasági szerkezete hagyományosan ipari-agrár jellegű, ezért mélyen érintették az 1990-es évek gazdasági, társadalmi változásai. A vállalatok jelentős része ekkor súlyos válságba került, illetve tönkrement. A munkanélküliség nagymértékben megnövekedett. A privatizáció révén a megyében letelepedett multinacionális vállalatok jelentős fejlesztéseket, beruházásokat hajtottak végre, amelynek következtében a gazdaság stabilizálódott. Jelenleg a megyében előállított egy főre jutó GDP 1.198.000 Ft/fő, az országos átlag 65,6%-a, ami a 16. helyet jelenti a megyék rangsorában. A megyében a bruttó hozzáadott érték 27,4%-át az ipar, 3,6%-át az építőipar, 4,8%-át a mezőgazdaság, míg 51,5%-át a tercier szektor állítja elő. A megyében található az ország működő vállalkozásainak 2,9%-a. Jász-Nagykun-Szolnok megyében a vállalkozások mintegy 78,5%-a aktív. Az egy lakosra jutó beruházások értéke 160.740 forint.

A megye ipara jelenleg feldolgozó jellegű, amelyben meghatározó a gépgyártás és az élelmiszer-feldolgozás. Kiemelkedő iparág még a mezőgazdasági-, a háztartási- és a hűtőgépgyártás, a papírgyártás, a mosószergyártás, valamint a cipőkészítés. A kedvező feltételekkel történő ipari termelés számára a megyében 11 ipari park kínálja szolgáltatásait. A mezőgazdasági termőterület 60%-a szántó. A vetésterület nagy részét a gabonafélék uralják. Meghatározó a búza-, a kukorica-, a napraforgó-, a rizs- és az ipari növénytermesztés, valamint a sertés-, szarvasmarha- és juhtenyésztés. A megye területének 1/3-a öntözött, vagy öntözhető. A megye nyugati részében zöldség-, gyümölcs- és szőlőtermelő övezetek alakultak ki. A megye adja az ország búzatermelésének 10,6%-át, kukoricatermelésének 3,4%-át, cukorrépa-termelésének pedig 8,2%-át.

A foglalkoztatottak száma több, mint 93.000 fő amelynek 34,5%-a az iparban és az építőiparban, 6,3%-a a mezőgazdaságban, 59,2%-a a tercier ágazatokban dolgozik. Az alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete az országos átlag 80,5%-át éri el. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak bére átlagosan 99.403 Ft, ami 86,52%-a az iparban foglalkoztatottak havi átlagkeresetének. A munkanélküliségi ráta Jász-Nagykun-Szolnok megyében 2004-ben 6,2% volt, ezzel megtört a munkanélküliség 2000. és 2003. között tartó csökkenő tendenciája.

A lakossági szolgáltatások kiegyensúlyozottak. A megye valamennyi településén biztosított az óvodai ellátás, az általános iskolai oktatás, az orvosi ellátás, az alapvető szociális és kulturális szolgáltatás. A középfokú ellátó intézmények a városokban koncentrálnak.

Jász-Nagykun-Szolnok megye közüzemi infrastruktúráinak kiépítettsége megfelelőnek tekinthető. A közlekedést a megye tengelyében áthaladó 4-es számú főút vonal és a 100-as számú kétvágányú, villamosított vasútvonal határozza meg. Ezekon kívül számos fontos tranzit útvonal érinti a megyét. A megyében 5 repülőtér található, a legjelentősebb folyami kikötő Szolnok. A megyében hiányzik ugyanakkor a gyorsforgalmi úthálózat és viszonylag fejletlen a települések közötti közúti összekötöttség.

V.2.2. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Magyarország hatodik legnagyobb kiterjedésű megyéje, területe 5937 km². A megye az **Észak-Alföldi régióhoz** tartozik, és három országgal – Ukrajnával, Romániával és Szlovákiával – határos (3. ábra). A megye az ország harmadik legnagyobb lélekszámú megyéje, lakosainak száma 2005 elején 581 ezer fő¹, amely az ország lakosainak 5,8%-át teszi ki. A megyében 229 település található, a népesség 47%-a a megye 20 városában él. A legnagyobb város a megyeszékhely, Nyíregyháza, 120 ezer lakossal.

¹ <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/megy/0404/szab0404.pdf>

2004. elejének hasonló adatához viszonyítva megállapítható, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népessége az elmúlt év során csökkent². A tényleges fogyás ezer lakosra vetítve meghaladta az országos átlagot, bár a népességfogyás üteme az országos trendhez hasonlóan lassult. A belföldi vándorlási veszteség Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legmagasabbak közé tartozik országos szinten, ami különösen azért hat negatívan a társadalmi-gazdasági környezetre, mert az elvándorlók jellemzően a fiatal, képzett szakemberek közül kerülnek ki.

A megye munkaképes korú népességének gazdasági aktivitása az elmúlt évek során folyamatosan csökkent: a foglalkoztatottak népességen belüli aránya 2004-ben alig haladta meg a 41%-ot, a munkanélküliségi ráta pedig 9,3%-ra emelkedett. Összességében Szabolcs-Szatmár-Bereg megye foglalkoztatási aránya az országos átlagtól 9%-al elmaradva a legalacsonyabb a hazai megyék között. 2004 során mind az ipar és építőipar, mind a mezőgazdaság foglalkoztatási szerepe szűkülte².

2005. március 31-én 51.661 gazdasági szervezet működött szabolcs-szatmár-bereg megyei székhellyel, melyeknek több mint 90%-a vállalkozás². A vállalkozások több mint 65%-a egyéni vállalkozásként tevékenykedett, amelyek több mint 99%-a önfoglalkoztató volt vagy 1-9 főt alkalmazott. A közel 35%-ot kitevő társas vállalkozásoknak több mint 90%-a szintén 10 főnél kevesebb létszámmal működött, a megyében tehát kifejezetten dominálnak a mikrovállalkozások. 2004 során mind a társas, mind az egyéni vállalkozások száma emelkedett. Ez a tendencia főként a szolgáltatások területén volt jelentős, de az egyéni vállalkozások száma a mezőgazdaságban is az átlagot meghaladó mértékben bővült. Ennek ellenére 2004. végén a társas vállalkozások elterjedtsége csupán kétharmada, az egyénié pedig 90%-a volt az országos szintnek. 2005. első negyedévének végén a megye társas vállalkozásainak mindössze 5%-a, egyéni vállalkozásainak pedig 12%-a tevékenykedett a mezőgazdaságban².

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gazdaságában az országos átlagnál nagyobb súlyt képvisel a mezőgazdaság, amelyen belül különösen jelentős az időjárás-jellegű éves alakulására meglehetősen érzékenyen reagáló növénytermesztési ágazat. A megye ipari termelése országos viszonylatban alacsony, az egy lakosra jutó ipari termelési érték az országos átlagnak kevesebb, mint fele, az Észak-Alföld régió belül pedig nem éri el a régió egészére vonatkozó arány 80%-át (KSH 2005.)².

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gazdasági szervezeteinek beruházási teljesítményértéke 2004-ben folyó áron ugyan 2,2%-al emelkedett, a 2003-as év során regisztrált jelentős visszaesés következtében azonban még így sem érte el a 2002-es szintet. A termelő jellegű ágak beruházása folyó áron mintegy 10%-al esett vissza a megyében, főként a mezőgazdaságba irányuló befektetések csökkenése miatt² (4. ábra).

A fenti adatok alapján egyértelműen levonható a következtetés, hogy a megye társadalmi-gazdasági versenyképességének javításához elengedhetetlenül szükséges a gazdasági aktivitás fokozása és a munkahelyteremtés. Mindez az agráriumnak a térségben játszott szerepéből adódóan jelentős részben a mezőgazdasági vállalkozások hatékonyságának és innováció-fogadókészségének növelése révén érhető el, ebben pedig kulcsszerepet játszik az agrárkutatások és a termelők közötti együttműködés elmélyítése.

² <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/megy/051/szab051.pdf>

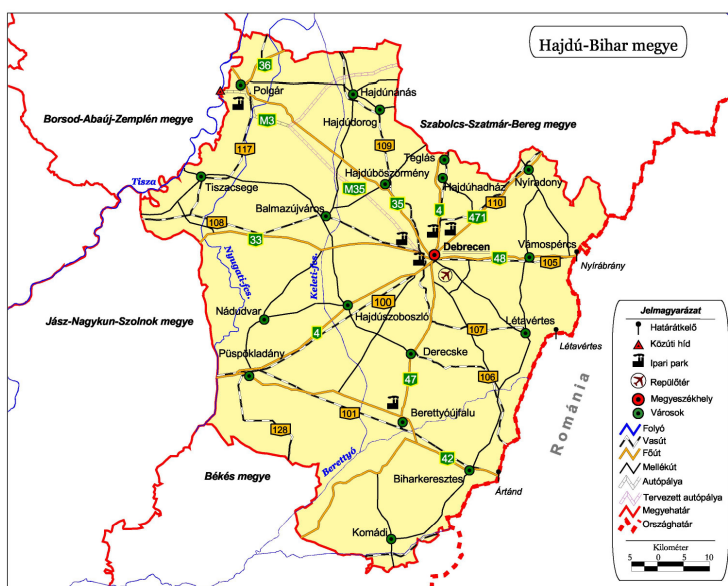
VI. STRATÉGIAI HELYZETFELTÁRÁS ÖSSZEFOGLALÁSA

VI.1. Település- és térszerkezet

VI.1.1. Földrajzi elhelyezkedés, infrastrukturális és természeti elemek

Hajdú-Bihar megye Magyarország keleti részén, az **Észak-alföldi régióban** található. A megyét északról Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg, délről Békés, nyugatról Jász-Nagykun-Szolnok megyék, keletről Románia határolja.

A Tiszántúl közlekedési **infrastrukturális hálózatának** gerincét a Budapest - Szolnok - Püspökladány – Debrecen - Nyíregyháza forgalmi tengely jelenti, amely a megye meghatározó térszerkezeti vonala is, többek között Püspökladány, Hajdúszoboszló, Debrecen, Hajdúhadház és Téglás is e mentén helyezkedik el. Elsősorban nemzetközi jelentősége emeli ki a Püspökladány – Berettyóújfalu – Biharkeresztes - (Nagyvárad) vonalat, amely mellett fontos regionális térszerkezeti tengely még a Debrecen – Hajdúböszörmény – Polgár – Tiszaújváros - (Miskolc) útvonal. Kisebb a szerepe a Debrecen – Nyírbátor - Mátészalka és a Debrecen - Tiszafüred között húzódó regionális tengelyeknek, viszont a Dél-Tiszántúl forgalma szempontjából alapvető jelentősége van a Debrecen-Derecske-Berettyóújfalu-Szeghalom-Békéscsaba-Szeged regionális térszerkezeti vonalnak.

Természet- és táj földrajzi szempontból Hajdú-Bihar megye nem egységes, a szomszédos tájak áthúzódnak területére. 6.211 km²-es területének északkeleti részét a homokbuckás Nyírség déli tája, közepét a kiváló talajadottságokkal rendelkező löszös Hajdúság két kistája: a Hajdúhát és a tulajdonképpen Hajdúság, nyugati-északnyugati részét a Közép-Tisza vidékhez tartozó festői Hortobágy és a Borsodi-ártér, míg déli harmadát a Berettyó-Körösök vidék kistájai (Nagy- és Kis-Sárrét, Berettyó-Kálló köze, Érmellék, Bihari-sík) alkotják. A teljes egészében az Alföldhöz tartozó jellegzetes síksági táj **ásványkincsekben szegény**, de a kiváló **termőtalaj és a termásvíz értékes természeti adottságai** a megyének.

VI.1.2. A megye kistérségei és településstruktúrája

A 244/2003. (XII.18.) kormányrendelet megváltoztatta a megye kistérség lehatárolási rendszerét. A rendelet a megye hét kistérsége közül a debrecenit három részre osztotta. 2004. évtől Debrecen városa önálló kistérség lett, a Hajdúhadházi kistérség és a Derecske-Létavértesi kistérség a többi volt Debreceni kistérségi településen osztozott. A Derecske-Létavértesi kistérséghez csatolták a Berettyóújfalui kistérség két települését Derecskét és Konyárt. A megye a következő kilenc kistérséget foglalja magába: Balmazújvárosi, Berettyóújfalui, Debreceni, Hajdúböszörményi, Hajdúszoboszlói, Polgári, Püspökladányi, Derecske-Létavértesi és Hajdúhadházi.

Hajdú-Bihar megyében **82 település** található, ebből 21 város, 61 község. A **városi népesség aránya 77,6 %**, a **legmagasabb** az országban. (országos átlag Budapest nélkül 65%) Ez a magas arány **nem jelenti az urbanizáció magasabb szintjét**, inkább

Debrecennek, mint megyei jogú városnak, és a megye középső részén található nagy népességszámú településeknek köszönhető. A Hajdúságban és a Hortobágy peremén egymás szomszédságában közép- és kisvárosok megszakítatlan sorát figyelhetjük meg, ahol a városi ellátó funkciók csak a saját közigazgatási határig érvényesülnek. Ezzel szemben a megye keleti részén, a **Dél-Nyírség** és különösen **Bihar** településszerkezetében a jóval sűrűbb településhálózatú, **kis lélekszámú községek** dominálnak. Kedvezőtlen településhálózati adottságnak tekinthető, hogy a megye a megyeközpont mellett nem rendelkezik egyetlen 50 000 főnél nagyobb lélekszámú településsel sem. Ennek következtében a megyében Debrecennek nincs olyan társtelepülése, amellyel központi funkcióinak egy részét megoszthatná.

A megyében a városokat Debrecen mellett hosszú időn át csak a hajdúvárosok képviselték (Hajdúböszörmény, Hajdúnánás és Hajdúszoboszló). E városok a megye középső és északi részén, egymáshoz közel, más településektől távol helyezkednek el. A megye déli és délkeleti részének városnélkülisége tudatos településfejlesztési politikát igényelt. Ennek eredményeként 1979-ben Berettyóújfalu nagyközséget, 1986-ban Püspökladány nagyközséget várossá nyilvánították. Az 1980-as évek végétől azonban felgyorsult a várossá nyilvánítás folyamata, Balmazújváros, Biharkeresztes, Derecske, Hajdúdorog, Hajdúhadháztéglás (szétválásuk után Hajdúhadház és Téglás), Létavértes, Nádudvar, Nyíradony, Polgár és Tiszacsege várossá válása után 2002-ben Komádi és Vámospércs, 2003-ban Kaba, majd 2004-ben Hajdúsámson is bekerült a városok sorába.

A városok sorából **kiemelkedő jelentőségű** a megyeszékhely **Debrecen**, amely történetéhez a legszorosabb szálakkal kapcsolódik a megye fejlődése. A megyeszékhely 200 ezer főt meghaladó lakosságszámával a legnépesebb vidéki város az országban, itt koncentrálódik a megye népességének közel 40%-a. A városok sorából ki kell még emelni a második legnépesebb **Hajdúböszörményt**, valamint az Európa-szerte híres fürdővárost, **Hajdúszoboszlót**, amely a megye egyik legrégebbi települése. Ugyancsak meg kell említeni **Berettyóújfalut**, amely a bihari rész sokoldalú városi központja.

VI.1.3. Térségi központ és vonzáskörzetek

A megye településeinek kedvező fekvését mutatja, hogy a megyeszékhely 50 km-es vonzáskörzetén belül helyezkednek el. Ebből a viszonylag kedvező fekvésből adódó előnyök azonban a megyén belül differenciálva érvényesülnek.

- A települések nagyságát, vállalkozási erejét, személyi jövedelem-adójának összesített mennyiségét figyelembe véve a megyén belüli növekedési pólust **Debrecen** jelenti.
- **Igen jelentős eltérés tapasztalható a központ és a kistérségi települések gazdaságának fejlettségi szintje között.**
- A megye térszerkezetében Debrecentől, és a fő közlekedési útvonalaktól való **távolság** a legfontosabb **alakító tényező**.

VI.2. Környezeti állapot

VI.2.1. Vízrajz, talaj, domborzat, éghajlat

A megye északnyugati határát a *Tisza* 53 km hosszan érinti, déli területén a *Berettyó* és rövid szakaszon a *Sebes-Körös* folyik rajta keresztül. Vízhozamuk alapján kisebb jelentőségű, azonban jellegzetes élővizei a megyének a *Hortobágy*, a *Kösely* és a Dél-Nyírség területén eredő *Kállók*. A megye egésze a Tisza vízgyűjtő területéhez tartozik. A Tiszát a Berettyóval összekötő *Keleti-főcsatorna* igen nagy jelentőségű, a hozzá kapcsolódó csatornahálózattal a megye vízben legszegényebb 6000 hektár földterületének öntözését, valamint a tavaszi belvizek elvezetését teszi lehetővé. A megye felszíni vizei túlnyomórészt öntözési és halgazdálkodási, kisebb mértékben ipari célra hasznosulnak, kivétel a Keleti-főcsatorna, amely Debrecen ivóvízellátását segíti. A *Nyugati-főcsatorna* vize pedig fontos ökológia célú vízpótlást biztosít a Hortobágyi Nemzeti Park területén.

A magyarországi folyók nemzetközi vízgyűjtő területtel rendelkeznek, így a vízminőséget nemcsak hazai tényezők befolyásolják. A Tisza megyei határfolyó, a Berettyó és a Sebes-Körös romániai eredetű. A Tisza magyarországi terhelése leginkább a települési szennyvizek befogadásából ered, a folyó vízminőségét alapvetően a felső szakasz terhelése befolyásolja, mely időszakos változékonyságot mutat és rendszerint rendkívüli események (pl. cian, nehézfém szennyezés) befolyásolják jelentősen. A folyóvíz állapotjelzőinek utóbbi évtizedben mutatott javulása mellett az orto-foszfát tartalom nagymértékben növekedett. A TIKÖFE rendszeresen ellenőrzi és minősíti a felszíni vizek minőségét; Pocsajon műszeres monitor működik.

A megye **állóvizei** különböző eredetűek. Természetes állóvizek maradtak vissza a régi folyómedrekben (*Kadarcs, Kungyörgy-tava, Pince-lapos*). Ugyancsak tavak maradtak vissza a laposokban (*Nagy- és Kisdarvas-fenék*), a Tisza levágott kanyarulataiban. Az utóbbi években megnőtt a száma a *mesterségesen kialakított állóvizeknek*. Ezeket különbözőképpen hasznosítják. A szikes vízállásos területeken halastavakat (Hortobágy, Körös-vidék) vagy víztárolókat (Borsós, Nagy-lapos, Szálka-lapos) hoztak létre. Az ország halastavi felületének 25,9%-a jut a Hortobágyra. Debrecen környékén üdülés, pihenés céljára alakították ki az Erdőspuszták tavait.

A megye **felszín alatti vizekben** bővelkedik. A felszín alatti talajvíztükör helyzete nagyon különböző. A magasan fekvő pannon rög fölött a talajvíz mélyebben helyezkedik el. Így például a Hajdúság kiemelt pannon röge fölött 6-20 m mélyen fekszik, a Dél-Nyírségben 3 m-re, a Hortobágyon viszont csak 1-2 m-re van a felszín alatt. A talajvíz sótartalma tág határok közt változik. Legnagyobb a Hortobágyon, ahol literenként 2-3 g, de elérheti a 10-20 g-ot is. A felszín alatti vizek – rétegvíz mennyisége kielégítő, minősége megfelelő, tisztítás után jó. A talajvíz jelentősen szennyezett alifás, és aromás szénhidrogénnel, oldószerekkel. A felszín alatti vizek (és a földtani közeg) minőségének javítása érdekében hatósági kezdeményezésre kármentesítések történtek illetve folynak.

A Hajdúság **mélyégi vizei** országosan is kiemelkedő jelentőséggel bírnak. A mélyfúrású kutak egy részéből gyógyhatású termásvíz tör a felszínre. A megye több településén épült termál- és gyógyfürdő. Ismert hévízzel rendelkezik Debrecen, Hajdúszoboszló, Püspökladány, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Berettyóújfalú, Biharnagybajom, Komádi, Körösszegapáti, Hencida, Sárrétudvari, Földes, Kaba, Nádudvar és Balmazújváros is.

A megye vízgazdálkodását érintő két kiemelten fontos program: *Árvízvédelem területén a Vásárhelyi Terv továbbfejlesztése* során az árvízvédelmi és véstározó rendszer kialakítása; illetve a Debrecen és környéke *vízgazdálkodás fejlesztésének területén* a Hajdúsági Többcélú Vízgazdálkodási Rendszer (HTVR) más néven CIVAQUA program.

Az Észak-alföldi régió, és benne Hajdú-Bihar megye termálvizeinek hosszú távú hasznosítására alakult meg az Észak-alföldi Regionális Termásvíz-hasznosítási Innovációs Kht. A szervezet célja, a széleskörű és következetes termásvíz-hasznosítás kereteinek megteremtése. A legkiemelkedőbb hasznosítási lehetőségek a balneológia területei mellett a mezőgazdaság és az energetika terén jelentkeznek, jelenleg.

A megye **domborzatát** sajátos tájkarakter jellemzi. Természeti földrajzi szempontból a megye nem egységes, a szomszédos tájak áthúzódnak területére. Észak-keleti részét a homokbuckás Nyírség dél-nyírségi részétája alkotja. Közepén észak-déli irányban húzódik a Hajdúság két kistája: a Hajdúhát és a tulajdonképpeni Hajdúság. Nyugati részét a Közép-Tisza-vidék egyik tájegysége, a Hortobágy foglalja el. Déli pereme, a Berettyó-Körös-vidék átnyúlik a megye közigazgatási határain.

A szél munkájának eredményeként a Nyírségben a hordalékkúp anyagából az északi irányú szelek homokot halmoztak fel, amelyen futóhomok, humuszos homok és kovárványos barna erdőtalajok alakultak ki. A Hajdúság területére a szelek finomabb szemcseméretű löszet halmoztak fel, amelyen igen jó termőképességű csernozjomtalajok képződtek. A Hortobágyot tulajdonképpen a XIX. században bekövetkezett folyószabályozásokig a Tisza ártere volt, a víz hatására itt szikes (szolonyec és szoloncsák), és réti talajok alakultak ki. Hasonlóan

alakult a Berettyó-Körös-vidék fejlődéstörténete. Itt is az árvizekből leülepedett iszapos, löszös, agyagos üledék takarta be a hordalékkúp anyagát. Jellemző talajtípusai a réti és öntéstalajok talajok, helyenként a szolonyecek.

A **talajok** állapota a különböző talajdegradációs folyamatok és az emberi tevékenységek hatására jelentősen romlott az elmúlt évtizedek során. A termőföld privatizációjával a nagyüzemi táblák megszűntek, a volt üzemi belvízcsatornák elbontásra kerültek, a drénhálózat nem funkcionál. A mezőgazdaságilag hasznosított területek belvízveszélyessé váltak, a talajszerkezet romlása folytatódik. A híg trágyák, szerves- és műtrágyák szakszerűtlen és okszerűtlen használatából eredően talajszennyeződés is tapasztalható. Hajdúszoboszló térségében található az ország egyik legnagyobb földalatti gáztározója, amely a kutak kitorése, vezetékek meghibásodása miatt szintén potenciális szennyező forrás a föld, felszín alatti víz vonatkozásában.

A talaj megújulása nem megy végbe automatikusan, hanem állandó és tudatos emberi tevékenységet követel, hiszen a talaj feltételesen megújuló természeti erőforrás. Ez a talajfolyamatok bizonyos célú, mértékű és irányú szabályozásával érhető el.

VI.2.2. Hulladékgazdálkodás

A megyében a felmérések szerint jelenleg 500-550.000 m³ **kommunális szilárd hulladék** keletkezik évente. Ezen felül évente kb. 400-450.000 m³ nem veszélyes termelési hulladékot termel az ipar és mezőgazdaság, ami azt jelenti, hogy megyei szinten 1.000.000 m³ szilárd hulladék gyűjtését, szállítását, ártalmatlanítását kell megoldani. A megye városaiban és nagyobb településein jelenleg rendszeres, szervezett szemétszállítás folyik, az ISPA programban nyert támogatásnak köszönhetően. A sikeres projekt keretében a megyében szelektív hulladékgyűjtési és regionális hulladékgazdálkodási rendszer létesült. A **Debrecenben, Hajdúböszörményben, Berettyóújfaluban** tervezett három új, regionális, az Európai Unió szabványainak megfelelő hulladéklerakóra alapozandó hulladékgazdálkodási rendszer került kialakításra. Ennek révén több mint 60 elavult szeméttelpepet lehetett bezárni, ami azért kiemelt jelentőségű, mert az állapotfelmérések tanulsága szerint többségük közvetlenül érintkezik a talajvízzel is, így fertőzési góccokat jelentenek. Néhány település önerejének mértékében már megkezdte korábbi szeméttelpeinek rekultivációját.

A hulladékgazdálkodás területén jelenleg a környezetre ártalmas veszélyes hulladékok szelektív gyűjtése, a hasznosítható összetevők kinyerése és étékesítése a cél.

VI.2.3. Természeti értékek, természeti területek

Hajdú-Bihar megye nemzetközileg is jelentős természeti értékekkel rendelkezik. Az ország első természetvédelmi területét, a **Debreceni Nagyerdő** egy részét 1939-ben helyezték oltalom alá, de 1973-ban Hajdú-Bihar megyében létesítették az ország első nemzeti parkját is, a **Hortobágyi Nemzeti Parkot**, amely a kulturális táj kategóriában elnyerte a Világörökség része címet. A park növény és állatvilága egyedülálló természeti érték. Itt maradt meg szinte érintetlenül a XVIII-XIX. századi múltat őrző füves puszták jellege. A viszonylagos érintetlenség és a természetvédő intézkedések hatására ma a Hortobágy állatvilága tükrözi leginkább az eredeti fajokat, elsősorban a madárvilágban. A park alapításkori területe ma bioszférezervátum, egynegyede pedig a vízimadarak védelméről szóló Ramsari Egyezmény alapján kiemelten védett terület. A természetes eredetű hatalmas szikes pusztán egykor ősi magyar háziállatfajták (szürke marha, racka juh) népes csordái legelésztek, mára azonban számuk jelentősen megfogyatkozott, de a génmegőrzésben még mindig igen fontos szerepet játszanak az itteni állományok.

A megyében a természet védett értékeinek sorából kiemelkednek a Hajdúsági és a Bihari-sík tájvédelmi körzetek. A 7000 hektár kiterjedésű, 22 elkülönült területből álló **Hajdúsági Tájvédelmi Körzet** szél által formált, parabolabuckákkal, valamint a köztük megbúvó, nyírvízlaposokkal tarkított a Dél-Nyírség buckás-ligeterdős tájai. A védett növények egész sorát tartalmazó természetes erdőtülsőségek gazdag vadállományt is rejtnek. A nyírség

erdeiben előfordul a vaddisznó, az erdőperemeken őz, valamint a szántóföldeken - az újratelepítés hatására - a fácán. A **Bihari-sík Tájvédelmi Körzet** mozaikos területe a Berettyó-Körös vidékén helyezkedik el, 33 Hajdú-Bihar megyei település közigazgatási határát érintve. Természetföldrajzi szempontból a tájvédelmi körzet a Nagy- és a Kis-Sárrét, a Bihari-sík, az Érmellék és Berettyó-Kálló-köze kistájakat érinti. Az időszakos és mesterséges tavakon vízmadarak fészkelnek, amelyek a költöző madarak vonulásának is fontos állomásai. A Berettyó és a Sebebes-Körös által határolt Bihari-sík legértékesebb erdeje a hencidai Miklós-erdő, központi tisztásának sziki erdőszyeppje miatt, azonban a bihari puszták legjelentősebb természeti értéke és nevezetessége a tűzok.

VI.3. Demográfia

A Hajdú-Bihar megye területén az ország lakosságának a területi aránynál kisebb része, 5,4%-a, hozzávetőlegesen 549 ezer ember él. **A megye lakónépessége 1990-től 1999-ig nőtt, azóta lassan csökken. 1990 óta napjainkig a lakónépesség csak a gazdaságilag legelmaradottabb helyzetű két kistérségben a Hajdúhadházi és Derecske-Létavértesiiben gyarapodott**, a Berettyóújfalui és Püspökladányi kistérségekben valamint Debrecenben lassú fogyás, a fennmaradó négy kistérségben stagnálás tapasztalható.

A megye népsűrűsége 88 fő/km², ez az országos értéknek (109 fő/km²) mindössze 80,7 százaléka. A mutató értéke jelentős szórást mutat az egyes kistérségek között, legmagasabb a Debrecenben (443 fő/km²), legalacsonyabb a Polgári kistérségben (39 fő/km²). Az OECD besorolása alapján a Debrecen kivéve a megye kistérségei alapvetően vidéki térségeknek minősülnek, hisz lakosságuknak több mint százaléka 120 fő/km² alatti népsűrűségű területen él.

VI.3.1. Vándorlás, természetes szaporodás

A lakónépesség számának alakulását egyrészt a születések és halálozások egymáshoz viszonyított mértéke, másrészt a vándorlási folyamatok befolyásolják, melyek során a lakosság jobb életkörülmények reményében lakóhelyet változtat. A természetes szaporodás országos és megyei szinten is fogyást jelez. Ehhez járul még hozzá az, hogy Hajdú-Bihar megye kistérségeinek nagyobb része jellemzően negatív vándorlási egyenleggel rendelkezik.

Hajdú-Bihar megyében **a természetes szaporodás 2000-2004 évek átlagában egyedül a Hajdúhadházi kistérség rendelkezik pozitív értékkel**, míg a többi kistérség vonatkozásában csökkenés tapasztalható. Az 1000 lakosra jutó természetes szaporodás értéke **a Berettyóújfalui és a Polgári kistérségekben volt a legalacsonyabb**. A megyei adatok **országos összevetésben nem tekinthetők kedvezőtlennek**, a Hajdú-Bihar megyei érték Szabolcs-Szatmár-Bereg megye után második legkedvezőbb az országban.

A belföldi vándorlás tekintetében a Hajdúszoboszlói, Polgári, Derecske-Létavértesi és a Hajdúhadházi kistérségek rendelkeznek pozitív egyenleggel, a többi kistérségben a vándorlási egyenleg negatív. Összességében elmondható, hogy 2000 óta több mint két és fél ezerrel többen költöztek el a megyéből, mint ahányan betelepültek. Ez a folyamat illetve a természetes fogyás együttesen járulnak hozzá **a megye népességének lassú csökkenéséhez**. (A vizsgált évek viszonylatában 7 791 fővel csökkent a népesség.)

VI.3.2. Korstruktúra

A megye népességének vizsgálata során célszerű elemezni a lakosság életkor szerinti összetételét is. Nemcsak magyar, hanem Európa több országára jellemző sajátosság, hogy a születésszám évtizedek óta tartó csökkenése miatt a fiatalabb korosztályok csökkenő létszáma és a kitolódó várható élettartam figyelhető meg, amelynek köszönhetően az aktív korba lépő fiatal korosztályok egyre inkább képtelenek lesznek eltartani az időskorúak csoportját. **Hajdú-Bihar megye népességének korösszetétele többé-kevésbé megfelel az országos átlagnak, azonban a 0-24 évesek aránya meghaladja az országos átlagot, az 50 év felettek aránya elmarad attól**. A nemek közötti különbségre jellemző, hogy a

férfiaknál a rövidebb élettartamot illetve a nőknél nagyobb halandóságot nem kompenzálja az, hogy több fiúgyermek születik. A 40-44 éves korcsoporttól fiatalabbaknál még a férfiak, az idősebb korcsoportokban már a nők vannak többségben.

A **kor szerinti megoszlást** mutatja az ún. **öregedési index**, mely az időskorú (65 év feletti) népesség fiatal népességhez (14 év alattiakhoz) viszonyított arányán keresztül azt fejezi ki, hogy a csökkenő népességű, öregedő társadalmakban az öregkorúak aránya milyen mértékben haladja meg a fiatalokét. Hazánkban az öregedési index 1980-ban 61,9 volt, és 2000. január 1-jére folyamatos, töretlen emelkedés után 2005-re elérte a 99,9 %-os értéket. Hajdú-Bihar megye **az országos értékhez képest a megye kimondottan alacsony (81,3) öregedési indexet mondhat magáénak.** Ezt többek között a hagyományosan nagy termékenységű roma népcsoport lakosságán belüli magas részaránya magyarázza.

VI.3.3. Etnikai összetétel

Hajdú-Bihar megye etnikai összetételét tekintve a kisebbségben lévő nemzetiségek közül a cigányság létszáma a legjelentősebb, majd arányukban messze elmaradva követi őket a román, a német, az ukrán kisebbség, valamint egyéb, néhány fős kisebbségi csoportok.

A 2001. évi népszámlálás adatai alapján Magyarországon 189 984-en vallották magukat valamely cigány népcsoportba tartozónak. Hajdú-Bihar megye hatodik volt a megyék rangsorában. A népszámlálás adatai alapján Hajdú-Bihar megyében **a romák** népességen belüli aránya **két százalék**. A népszámlálási adatok a megkérdezettek önmeghatározásán alapul, melyet az adatok vizsgálata során figyelembe kell venni. A KSH 2003-ban végzett országos reprezentatív vizsgálata során, azokat tekintették cigánynak, akiket a környezetük annak tart, és nem az etnikai önbesorolást vették figyelembe. A vizsgálat alapján Magyarországon mintegy 400 ezer főre tehető a cigányság száma, és ebből Hajdú-Bihar megyében 44 200 fő él. Ezen adatok alapján 2003-ban Hajdú-Bihar megyében a lakosság 8,2 százaléka volt cigány, és a megyék sorrendjében az 5. helyet foglalta el. A 2003-as adatokból kiindulva valószínűsíthető, hogy Hajdú-Bihar megyében élő cigányság száma mintegy 50 ezer fő, a lakosság 8-9 százalékát képezi. A cigányság területi megoszlása nem egyenletes. Vannak olyan települések, ahol egyáltalán nem élnek ebbe a nemzetiségbe tartozók, egyes községekben meghaladják a lakosság 20 százalékát. A megye urbanizáltabb, gazdaságilag fejlettebb középső részén kisebb arányban, az ország- és megye határ menti, hátrányosabb helyzetű térségekben nagyobb arányban élnek. A KSH adatai szerint a következő településeken haladta meg lakónépességen belüli arányuk a megyei átlagot: Bagamér, Hosszúpályi, Létavértes (**Derecske–Létavértesi kistérség**) Balmazújváros (**Balmazújvárosi kistérség**), Hajdúhadház, Nyíradony (**Hajdúhadházi kistérség**), Komádi, Hencida, Pocsaj (**Berettyóújfalui kistérség**), Nagyrábé (**Püspökladányi kistérség**). A **munkanélküliségi ráta** a cigányság által sűrűbben lakott területeken a legnagyobb.

VI.4. Munkaerőpiac

Egy térség gazdasági-társadalmi fejlődésének vizsgálatához szükséges a munkaerő-piaci tendenciák vizsgálata is. Egyrészt, mert az elhelyezkedési lehetőségek, a kínált munkahelyek minősége nagyban befolyásolja a térségben élők életminőségét és a térség népességmegtartó erejét. Másrészt a munkaerő-piaci helyzetképből következtetni lehet a helyi gazdaság fejlettségére, a működő gazdasági szervezetek munkahelyteremtő kapacitására.

VI.4.1. Aktivitás, foglalkoztatottak

Egy térség gazdasági helyzetét alapvetően meghatározza a foglalkoztatottság mértéke, az aktív népesség száma, összetétele. Ezen mutatók nem csak a jelen állapotról adnak tájékoztatást, hanem – mivel bizonyos elemek csak lassan változnak, illetve változtathatóak meg – **a térség jövőbeli fejlődési pályájára is hatással vannak.** Fenntartható gazdasági növekedés nem lehetséges megfelelő számú és képzettségű munkavállaló nélkül.

A népesség gazdasági aktivitását a foglalkoztatottak, valamint a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együttes arányával lehet mérni. Utóbbi csoport a gazdaságilag aktív népesség, tehát azok, akik munkaerő-kínálatukkal megjelennek a munkaerőpiacon. A népesség gazdasági aktivitás szerinti vizsgálata során a statisztikai adatgyűjtés módszertana szerint **inaktív keresőknek** minősülnek a nyugdíjból, GYES-ből, GYED-ből élők, a vagyonuk kamataiból, vagy pl. ingatlanuk bérbeadásból élők. Ide tartoznak azok a munkanélküli-ellátásban részesülők is, akik nem keresnek munkát. Az **eltartottak** csoportjába pedig a tanulók, a felsőoktatási hallgatók, a háztartásbeliek tartoznak.

A foglalkoztatottak, vagy a gazdaságilag aktívak arányát tekintve Magyarország lényegesen elmarad nem csak Nyugat-Európától, hanem az EU-hoz újonnan csatlakozott országok értékeitől is. **A magyar 15-74 éves népesség aktivitási aránya 2004-ben 53,8 %**, azaz a 15-74 éves korosztály alig több mint fele számít foglalkoztatottnak vagy munkanélkülinek. Az EU egyes országaiban ez az érték 65% feletti. Az elmaradásának egyik oka a **részmunkaidős foglalkoztatás csekély gyakorisága**. Másrészt a visszaesés már a 80-as években elkezdődött, majd a 90-es évtizedben erősödött fel: **a rendszerváltást követő kényszer-, illetve rokkantsági nyugdíjazások** eredményeképpen sokan inaktívak lettek, kiszorultak a munkaerőpiacról, valamint jelentősen **csökkent – a megyében kiemelkedő szereppel bíró – mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma**. Szintén az aktivitási ráta csökkenését okozta az a folyamat is, hogy a fiatalok egyre hosszabb ideig tanulnak.

Az elmúlt öt évben Hajdú-Bihar **megye foglalkoztatottainak száma** nyolcezer fővel emelkedett, így a 15-74 éves népességen belüli arányuk **50,3%**, amely 1,9 százalékponttal több, mint 2000-ben volt, de még így is az országos átlag alatt marad. **A megyében foglalkoztatottak összetétele eltér az országostól. A gazdasági ágak szerinti összetételben a mezőgazdaság, vad-, erdő- halgazdálkodás termelőágak országosnál nagyobb súlya jellemző.** A szolgáltató ágak közül a versenyszférába tartozó pénzügyi tevékenység, ingatlanügyek, gazdasági szolgáltatások részaránya kisebb, a szálláshelyszolgáltatásé, vendéglátásé nagyobb országos átlagnál. A javarészt a költségvetési szektor részét képező **oktatás súlya a foglalkoztatásban meghatározó**, viszont az egészségügy valamint a közigazgatás területén foglalkoztatottak aránya az országos átlagtól elmarad. A foglalkoztatottak gazdasági ág (és iskolai végzettség) szerinti összetételből adódóan a megyében nagyobb a fizikai foglalkozásúak hányada, mint országosan.

Az Európai Unió tendenciák azt mutatják, hogy a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya nagymértékben csökkent az elmúlt években. Az ágazat foglalkoztatásban betöltött szerepe a nemzetközi trendeknek megfelelően várhatóan Hajdú-Bihar megyében is tovább fog csökkenni, míg, a fejlett technikát alkalmazó szolgáltatások területén a foglalkoztatás bővülése valószínűsíthető.

VI.4.2. Munkanélküliség³

2004-ben a regisztrált munkanélküliek megyei aránya 5,7 %, 2005-ben 8,4% volt, amely magasabb mint az országos átlag. Ezzel a Hajdú-Bihar megye a 2004-ben a hetedik, 2005-ben már a 10. legkedvezőtlenebb értékkel bírta a megyék között.

A megyében 1999-től 2004-ig kedvező tendencia, a **munkanélküliség regisztrált munkanélküliek arányának csökkenése** figyelhető meg, de 2005-ben az előző évhez viszonyítva jelentős növekedés tapasztalható. **A regisztrált munkanélküliek⁴ aránya a megye kistérségei között igen nagy mértékben szóródik.** A rendelkezésre álló 2004-es KSH adatok alapján megállapítható, hogy a regisztrált munkanélküliek aránya a munkaképes

³ A megyei munkanélküliségre vonatkozó kistérségi adatok a Központi Statisztikai Hivatal által végzett **munkaerő-felmérésből** származnak. Ettől eltérő eredményeket mutat a Foglalkoztatási Hivatal adatgyűjtése. A különbség fő okai az eltérő fogalomrendszer és az alapvetően különböző megfigyelési, mérési módszer. A regisztrált munkanélküliek a munkaügyi központok regisztrációs rendszerében szerepelnek, a KSH felmérés adatainak kiszámítása reprezentatív adatfelvétellel történik.

⁴ Fontos megjegyezni, hogy a regisztrált munkanélküliek arányát a munkavállalási korú népességhez viszonyítják, 2004-ben a 15-61 éves férfiakhoz és a 15-59 éves nőkhöz. A munkanélküliségi rátát ezzel szemben a gazdaságilag aktív 15-74 éves népességhez képest számolják, ezt viszont nem számolják kistérségi szinten. **A két mutató között értékbeli eltérés van!**

korú állandó népességből a megye kistérségei közül **a Debrecenben a legkisebb (4,7%), a Hajdúhadházi kistérségben a legnagyobb (13,5%)**. A megye kilenc kistérsége közül ötben – a Balmazújvárosi, Berettyóújfalui, Hajdúhadházi, Polgári és Püspökladányi kistérségekben – a regisztrált munkanélküliek aránya meghaladja a 10%-ot.

A munkanélküliség mértékén túlmenően fontos annak vizsgálata is, hogy a munkanélküliek között milyen arányban vannak jelen a 180 napon túl, vagyis **tartósan munkanélküliek**. Magas arányuk súlyos társadalmi problémát jelent, hisz minél hosszabb ideje munkanélküli valaki, annál nehezebben tér vissza a munkaerőpiacra. A munkanélkülieken belül a tartós munkanélküliek aránya a megye kistérségeiben 45-50% között van. Kiugróan jó a Polgári kistérség 34,5 %-os értéke, míg ellenpélda a roma lakosság által sűrűn lakott Hajdúhadházi kistérség 59,9 %-os értéke. A roma lakosság számára az elhelyezkedés nehéz, ingázásra nincsen pénzük, a legbiztosabb jövedelemforrást a szociális segélyek, támogatások jelentik számukra. Ennek következtében lemaradásuk tovább nő, munkapiaci integrációjuk egyre nehezebbé válik, ami súlyos szociális problémát jelent az egyébként is elmaradott, településeken.

A munkanélküliségen belül a **pályakezdők munkanélkülisége** további problémát vet fel, hiszen valószínű, hogy ezek a fiatalok nem tudnak szakmai tapasztalatokat szerezni, munkakapcsolatokat kialakítani. 2004-ben Hajdú-Bihar megyében a munkanélküliek átlagosan 8,8%-a volt pályakezdő munkanélküli. Kistérségi szinten a pályakezdők helyzete – akárcsak a tartós munkanélküliek aránya – a Polgári kistérségben volt (6,7%), legkedvezőtlenebb a Berettyóújfalui kistérség pályakezdőinek helyzetét, akik körében a mutató értéke 10,2%. Debrecenben a pályakezdő munkanélküliek aránya 9,8%, amely magasabb mint a megyei átlag.

A Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központ legfrissebb státusz-elemzése alapján a megyében található munkaügyi központi kirendeltségekhez tartozó települések - az alkalmazható **munkaerő-piaci** befolyásoló tényezők tekintetében - 3 nagy csoportba, úgynevezett „zónákba” sorolhatóak.

Az Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központ által készített ábrán látható 1. számú zóna egy logisztikai, befektetési zóna a megyén belül, a 2. számú zóna a megye szellemi-gazdasági centruma, a 3. számú zóna pedig a határsáv övezetét is magában foglaló általános zóna. Az egyes zónákban más-más, egymástól eltérő eszközökkel lehetséges a jelenlegi regisztrált munkanélküliség sikeres kezelése.

VI.5. Helyi társadalom

Egy térség népességmegtartó erejét közvetlenül befolyásolja az ott élők életminősége. A népesség életszínvonalát mindenekelőtt a jövedelmek határozzák meg, ugyanilyen fontos tényezők a településeken elérhető szociális és egészségügyi szolgáltatások valamint a szabadidő tartalmas eltöltésének lehetőségei és az aktív civil szféra.

VI.5.1. Jövedelmi viszonyok

Egy adott térségben élők átlagos jövedelme szoros összefüggésben van az ott élők gazdasági aktivitás szerinti összetételével. A bérszínvonal egyrészt az országon belüli vándorlási különbséget egyik fontos alakítója, másrészt meghatározza a lakosság

vásárlóerejét, fizetőképes keresletét, ezzel elősegítheti a vállalkozások termék és szolgáltatás kínálatának növekedését egy adott térségben.

A havi bruttó átlagkeresetek nagyságát tekintve **a megyék rangsorában Hajdú-Bihar megye csupán a 13. helyen áll.** Átlagosan 121 483 Ft a havi bruttó kereset a megyében. Ez a legmagasabb megyei értéknek, Fejér megye értékének 86 %-a, és elmarad a Budapest nélkül számolt országos átlagtól is, amely 145 059 Ft.

A megyén belüli, kistérségi szintű vizsgálathoz **az egy főre jutó személyi jövedelemadó-alapot képző jövedelem** áll rendelkezésre. Ez a mutató csak **a megyeszékhelyen haladja meg** az országos átlagot, és főként a turizusból magas jövedelmet elérő Hajdúszoboszlói kistérség haladja meg a megyei átlagot. A többi kistérség adata Debrecen kiugróan magas értéke miatt jelentős mértékben elmarad a megyei átlagtól. Negatív példa a Derecske-Létavértesi kistérség, ahol ez a mutató az országos átlag 51%-a.

VI.5.2. Szociális támogatások és infrastruktúrák

Az önkormányzatok által adható támogatások a hátrányos helyzetben lévő emberek számára kiemelten fontosak, hiszen sok esetben ez az egyetlen jövedelemforrásuk. A településen lévő, támogatásban részesülő népcsoport aránya, illetve az, hogy egy önkormányzat milyen összeget költ ilyen célokra, jelzi a település lakóinak átlagos jövedelmi helyzetét is.

A rendszeres szociális segélyben részesülők aránya a Hajdúhadházi és a Berettyóújfalui kistérségekben a legmagasabb, de a Debrecen kivételével mindegyik kistérségben meghaladja az országos átlagot. **Az önkormányzat által nyújtott, rászorultságtól függő egyéb (pénzbeli és természetbeni) támogatási esetek népességszámhoz viszonyított száma a Derecske-Létavértesi kistérség esetében a legmagasabb. A lakásfenntartási támogatásban az előző támogatási formáknál lényegesen kevesebben részesülnek.** Ennek ellenére, az ezer lakosra felhasznált összeg meghaladja az országos átlagot.

A **szociális ellátórendszer** megszervezése a települési és a megyei önkormányzatok felelőssége. Az önkormányzat feladatköre, és az általa biztosított ellátás a település lakosságszámának függvénye. A települési önkormányzatok által nem biztosított ellátások nyújtása a megyei önkormányzatok kötelessége.

A kisebb településeken, községekben fejletlen az idősek házi segítségnyújtását, házi gondozását támogató intézményrendszer. A szociális alapellátás keretében házi segítségnyújtásban és étkezésben részesülők száma a Berettyóújfalui kistérségben a legmagasabb. 2004-ben a szociális alapellátás keretében a segítségnyújtás mindkét formájára 1 435-en, az egyikre 3 904 fő tartott igényt. Az egy szociális munkásra jutó ellátottak száma a Hajdúszoboszlói és Püspökladányi kistérségekben a legmagasabb.

Gyakran nem megoldott az idősek napközbeni ellátásának biztosítása sem. A települési önkormányzatok által fenntartott **idősek otthonaiban a férőhelyek száma nem elégséges, a tárgyi feltételek javításához központi támogatásra lenne szükség.** A KSH 2004 évi adatai szerint Hajdú-Bihar megyében 71 tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó otthon, 43 időskorúak részére fenntartott otthon, 64 nappali ellátást nyújtó idősek klubja működött. A kapacitáskihasználtság mindegyik otthontípusban közel teljes, és a megyei értékek a hazai átlag (95%) körül mozognak. **A tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó otthonokban 4 198 férőhely állt a 4112 gondozott rendelkezésére,** amely Polgár kivételével a megye minden kistérségben működött. A kapacitáskihasználtság mindenhol meghaladta az országos átlagot. Rosszabb az ellátottság az **időskorúak otthonai** körében. Az otthonok kapacitáskihasználtsága a Hajdúböszörményi és a Hajdúhadházi kistérségekben meghaladja a 100%-ot.

A fentieket alapján szükséges az ellátás fejlesztése a térségben. Amint az a kérdőíves kutatás eredményiből is kiderül, fontos lenne, hogy a szociális ellátórendszer működtetésébe

az államon és az önkormányzatokon kívül a vállalkozások, helyi civil szervezetek, és az egyházak is bekapcsolódnak, ugyanis a jóléti rendszer működtetése újabb szereplők segítségével nélkül a közsférának szinte megoldhatatlan gondot jelent.

VI.5.3. Civil szervezetek

A civil szervezetek fontos szerepet töltenek be egy fejlett társadalom életében, olyan feladatokat vállalnak fel, melyekre az őket életre hívó közösségekben szükség van, s melyeket sem állami, sem önkormányzati szereplők, sem gazdasági szervezetek nem képesek vagy nem szándékoznak ellátni. A civil aktivitás magas szintje arra utal, hogy az adott terület **lakossága aktívan befolyásolni kívánja saját életkörülményeinek alakulását, közvetlen környezetének fejlődését**. 2005 végén a bejegyzett és működő alapítványok száma a megyében 1280, az egyesületek száma közel 1700 volt.

A civil aktivitás, az önszerveződés mértéke a Debrecenben a legmagasabb fokú, a Polgári kistérségben a legalacsonyabb.

Jellemzően a következő tevékenységi területeken vannak jelen a civil szervezetek:

- Sportesemények, ifjúsági rendezvények szervezése, sportélet fejlesztése,
- Oktatási tevékenység támogatása, képzés, ismeretterjesztés,
- Gyermekek- és ifjúságvédelem; gyermek- és ifjúsági érdekképviselet
- Településfejlesztés, műemlékvédelem, közbiztonság,
- Hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése,
- Környezetvédelem,
- Hitélet

VI.5.4. Egészségügyi ellátás

A megyében az **egészségügyi alapellátás** a kistérségek többségén megoldott. Több településen nem működik azonban gyógyszerár, önálló **házi orvos és házi gyermekorvos**. **A Balmazújvárosi, Hajdúböszörményi, Hajdúszoboszlói, Polgári, Derecske-Létavérsi és a Hajdúhadházi kistérségben kórház sem található**. Az itt élők szakorvosi ellátása járóbeteg-szakrendelőkben, illetve annak hiányában a Debrecen vagy Berettyóújfalui kórházaiban történik.

A nemzetközi gyakorlat szerint az egy házi orvosra illetve házi gyermekorvosra jutó lakosok száma ideális esetben 1 300 lakos/orvos. A Hajdú-Bihar megyei mutató 1 543 lakos/orvos, kedvezőbb a régiós 1 637 lakos/orvos értéknél, de még így is meghaladja az országos átlagot, amely 1 525 lakos/orvos. Legkedvezőtlenebb a helyzet a **Hajdúhadházi kistérségben, ahol egy orvosra eső lakosok száma (1959 lakos/orvos) közel 30%-kal haladja meg a hazai átlagot**, míg a legkedvezőbb helyzetben lévő Debreceni kistérségben ez a mutató (1318 lakos/orvos) 14%-kal az országos átlag alatt marad.

A megye településein végzett kérdőíves kutatás eredményei alátámasztják a KSH statisztikai adatait, de települési szinten többet árulnak el annál. **A válaszadó települések alapvető egészségügyi szolgáltatásokkal való ellátottsága megfelelő**. A **házi orvosi ellátás** és a **védőnői szolgálat** a települések közel 97%-án elérhető, és **iskola-egészségügyi ellátás** is működik az általános iskolával rendelkező települések 94%-án (a válaszadó települések közül 5 településen nem működik általános iskola). A települési szintű egészségügyi ellátottság tekintetében **a házi szakápolási hálózat terén van a legnagyobb hiányosság**. A megye demográfiai szerkezetét figyelembe véve ezen a területen a közeljövőben előrelépésnek kell történnie, amit az aktív korú lakosság idősebb korosztályába tartozók nagy száma indokol.

VI.6. Oktatás, képzés

Az alap- és középfokú oktatás minősége, a pedagógiai tevékenység, az infrastrukturális tényezők és eszközellátottság tekintetében magas színvonalú oktatás hozzájárulhat egy terület megtartó erejének növeléséhez.

VI.6.1. Népeség iskolai végzettsége

Hajdú-Bihar megyében folyamatosan javul a népeség iskolai végzettség szerinti megoszlása, azonban **a 2001. évi népszámlálás adatai azt mutatják, hogy a megye lakosságának iskolai végzettsége nem éri el az országos átlagot.** Az adatok szerint **a megyében az országos átlagnál magasabb az általános iskola első osztályát el nem végzettek aránya** (0,9 % az országos 0,7 %-kal szemben), valamint a legalább középiskolai érettségivel rendelkező népeség aránya sem éri el az országos átlagot. **Hajdú-Bihar megyén belül, a megyeszékhelyen és a városokban magasabb, a községekben alacsonyabb a népeség iskolai végzettsége a megyei átlagnál.** Figyelembe kell azonban venni, hogy **a megyei arányokat főként a megyeszékhely, Debrecen és a Hajdúszoboszlói kistérség biztosítja.** Általánosságban az is kijelenthető, hogy az általános iskolai végzettség tekintetében kis különbségek vannak a térségek között (jelen esetben a megye kistérségeit tekintve ez az érték 80 és 90% között van). **Az értékek legnagyobb különbözősége (szórása) az érettségivel rendelkezők esetében van (19-42% között).** Jellemzően alacsony az egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezők aránya a megyében, amely az országos átlagnak mindössze 78,3 %-a. **Az elvégzett osztályok számát tekintve a megye lakóinak végzettségi szintje összességében meghaladja a regionális átlagot az országostól azonban elmarad.**

A térségben tapasztalt kedvezőtlen képzettségi színvonal összefügg a korábbi évtized **elvándorlási tendenciáival**, az ország egészében tapasztalt „**elszívó hatással**”, melynek következtében az elmaradott keleti régióból elsősorban a fővárosba, illetve a régióon belül a megyeszékhelyekbe, nagyobb városokba költözik a kvalifikált népeség. A folyamat fokozottan érinti a fiatalokat.

VI.6.2. Oktatási intézmények, szakok

Azt, hogy egy térségen vagy településen belül mekkora az alap-, közép- és felsőfokú végzettségűek aránya, több tényező befolyásolja. **Alapvető befolyásoló tényező a térség oktatási intézményekkel való ellátottsága és azok minősége.**

A megye települései körében végzett kérdőíves felmérés eredményei arra mutattak rá, hogy a megyében az oktatás terén Debrecennek van a legnagyobb vonzereje a megye lakossága körében, de az alap és középfokú oktatás területén kiemelkedő Berettyóújfalu oktatási centrum szerepe is. A megyében az óvodai és az általános iskolai ellátás néhány település kivételével a gyermekek, tanulók lakóhelyén biztosított. **Román nemzeti kisebbségi óvodai nevelést négy, etnikai kisebbségi óvodai nevelést huszonkilenc települési önkormányzat biztosít.**

Az általános iskolai oktatás jellemzőit vizsgálva, **a lakosság lélekszámához viszonyított tanulói létszám két tényező függvénye:** egyrészt meghatározza a település **iskolaköteles lakosságának aránya**, másrészt jelentős szerepet játszik az egyes **iskolák színvonala, elismertsége.** Ez utóbbi tényező általában a nagyobb települések iskoláit teszi vonzóvá. **Az 1000 lakosra jutó tanulók száma az Észak-alföldi régióban, és a megyében is jelentősen meghaladja az országos átlagértéket** (annak 114,7 illetve 112,5%-a). Ez a mutató különösen a Püspökladányi, Derecske-Létavérsi, és a Hadúhadházi kistérségekben kiugróan magas. Az osztálytermek száma egyedül Debrecenben haladja meg az iskolai osztályok számát. Az egy osztályban tanuló diákok száma a Balmazújvárosi kistérségben a legmagasabb. Az osztálylétszám és az egy tanárra jutó tanulók mutatója szerint **a Berettyóújfalui és az Derecske-Létavérsi kistérségek általános iskoláinak kihasználtsága mondható alacsonyabbnak a megyében.**

Kiterjedt intézményhálózat biztosítja az értelmi, testi, érzékszervi és más fogyatékos gyermekek, tanulók nevelését–oktatását, különleges gondozását. A megyei önkormányzat fenntartásában működő, gyengénlátó tanulókat oktató általános iskola, illetve a debreceni önkormányzat fenntartásában működő, siket, nagyothalló tanulókat oktató általános iskola az egész Tiszántúlról fogadja a rászorulókat.

A megye **középfokú iskolai hálózata** 38 gimnáziummal és 51 szakképző intézménnyel rendelkezik. A középfokú iskoláztatásban a megye területén régóta meghatározó szerepük van a Debrecenben működő intézményeknek. A középiskolai tanulóinak kétharmadát a debreceni intézmények fogadják. A legtöbb **gimnáziumban** emelt óraszámú tanulókat a diákok az idegen nyelveket, az informatikát, s megjelentek a művészeti specializációk is. A megye gimnáziumaiban évente több mint fél ezren kezdik meg tanulmányaikat az Észak–alföldi régióból. A Hajdú–Bihar megyei **szakképző iskolai** hálózat egy nagyméretű, feltételeiben erősen differenciált intézményhálózat, melyben jelen van valamennyi képzés: szakközépiskolai, szakiskolai (szakmunkásképző iskolai), akkreditált iskolarendszerű felsőfokú szakképzés, speciális szakiskolai, előkészítő szakiskolai és készségfejlesztő speciális szakiskolai képzés. Az intézmények többsége regionális, nemegyszer országos beiskolázású. A megye **szakközépiskoláiban** valamennyi szakmacsoportban folyik képzés. Az elmúlt években nőtt a szakképző iskolákban a környezetvédelem, az elektrotechnika–elektronika, az informatika, az élelmiszeripar, a kereskedelem–marketing, a vendéglátás–idegenforgalom, a közgazdasági szakmacsoportba tartozó szakképesítésekre való felkészítés.

A **felsőoktatási intézményben** továbbtanulni szándékozó fiatalok a megyén belül Debrecenben és Hajdúböszörményben folytathatják tanulmányaikat. Az egységes, integrált **Debreceni Egyetem** hazánk legnagyobb hallgatói létszámmal rendelkező, legszélesebb képzési választékot nyújtó egyeteme. A Tiszántúl szellemi központja, nemzetközi normákon alapuló, európai léptékű egyetemi centrum a graduális és posztgraduális képzések széles spektrumával, egységes tudományos minősítési rendszerrel, többnyelvű oktatási programokkal várja a hallgatókat. Az egyetem 13 karán tanuló hallgatók teljes létszáma meghaladja a 25 ezret. A Debreceni Egyetemmel szerződés alapján együttműködő intézmények a Magyar Tudományos Akadémia Atommagkutató Intézete, valamint az egyházi fenntartású intézmények (Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Kölcsey Református Tanítóképző Főiskola).

A kérdőíves felmérés tanulsága szerint a tanulmányaikat Hajdú-Bihar megyén kívül folytató diákok leginkább Budapestre, Nyíregyházára, Miskolcra, Szegedre vagy Szolnokra mennek el tanulni, de számottevő még Eger, Gyöngyös, Békéscsaba, Mezőtúr, Gödöllő és Szarvas vonzereje is.

VI.7. Gazdasági szerkezet

Egy térség gazdasági szerkezetének vizsgálata és az egyes ágazatok súlyának elemzése alapján következtetni lehet a vizsgált terület gazdasági fejlettségére. A hazai és nemzetközi tapasztalatok ugyanis azt mutatják, hogy fordított reláció figyelhető meg a mezőgazdaság gazdasági szerkezeten belüli súlyának nagysága, és az adott térség fejlettsége között. Minél alacsonyabb az agrárium részesedése a GDP-ből, annál fejlettebb az adott térség és fordítva.

A gazdasági fejlettséget az egy főre jutó bruttó hozzáadott értékkel lehet jellemezni. Ennek régióon belüli értéke Szabolcs-Szatmár megyében a legkisebb, csak öt százalékponttal haladja meg az országos átlag felét, Jász-Nagykun-Szolnok kétharmada. Hajdú-Bihar megye ugyan kedvezőbb helyzetben van, de itt is csupán az **országos átlag háromnegyede az egy főre jutó GDP**. A megye 82 települését magában foglaló kilenc kistérség – Debrecen kivételével – társadalmi, gazdasági elmaradottságuk miatt, illetve vidékfejlesztési térségként területfejlesztési szempontból kedvezményezettek. Közülük öt (a Balmazújvárosi, Berettyóújfalui, Polgári, Püspökladányi, valamint a Hajdúhadházi) országos viszonylatban a

leghátrányosabb helyzetű 48 kistérség között szerepel. Pozitív jelként értékelhető, hogy a megyében az egy főre jutó GDP növekedési rátája 2000-2003 időszak átlagában meghaladta ugyanazon időszak országos átlagát.

A **GDP gazdasági ágak szerinti** megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy Hajdú-Bihar megye gazdaságában a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat gazdasági ág és az ipar, építőipar az országos átlagnál nagyobb, a szolgáltatások az átlagosnál kisebb súlyt képviselnek. A **szolgáltatói szektor** részesedése a bruttó hozzáadott értékből közel 6 százalékponttal **elmarad** a hazai átlagtól, de a fő ágazatcsoportokon belüli részesedése így is meghatározó. **A GDP-t kistérségi szinten a KSH nem méri, így a kistérségek gazdasági szerkezetére a működő vállalkozások számának, ágazatok közötti megoszlásából kell következtetni.**

A működő vállalkozások számát **települési bontásban** vizsgálva kiderül, hogy a Debrecen és a Hajdúszoboszlói kistérség kivételével a kistérségekben a mezőgazdasági vállalkozások száma az országos átlag több mint kétszerese.

Összességében a megyéről elmondható, hogy az alacsony jövedelmet biztosító mezőgazdasági ágazatban működő vállalkozások részaránya továbbra is magas, a tercier szektor térhódítása pedig várat magára. Az **ipari tevékenység** a KSH adatokra alapozott mutatók szerint **fontos szerepet tölt be a megye gazdasági életében.**

Ahogy arra a fejlesztési dokumentumok elemzés kapcsán már kitértünk, a gazdaság fejlesztése tekintetében fontos lehetőség a megyének, hogy **Debrecen** az egyike annak a 8 nagyvárosnak (7 pólusnak), amely, mint **országos versenyképességi pólus**, kiemelt forrásokhoz juthat a gazdasági fejlődés előmozdítása érdekében. Ez a lehetőség túlmutat Debrecen közigazgatási határian, és várhatóan az egész megye számára pozitív hozadékot biztosít a gazdaság fejlődése, a foglalkoztatás javítása, valamint a megye más területeivel való gazdasági együttműködések fejlődése által.

VI.7.1. Mezőgazdaság

A **megye gazdaságában jelentős szerepet tölt be a mezőgazdaság**, ahogyan azt mind a **GDP** gazdasági ágak szerinti megoszlása (a mezőgazdaság hozzájárulása a megyében 6,3%, országosan 3,3%), mind a **működő vállalkozások** gazdasági ágak szerinti megoszlása is tükrözi. A megyében működő vállalkozások 8,0%-a a főtevékenysége alapján mezőgazdasági, erdőgazdálkodási besorolású, míg országosan ez az arány csak 5,3%.

Az **átalakulás** a rendszerváltással kezdődött meg. A struktúra átalakításra jellemző, hogy míg 1990-ben 41 állami gazdaság és gazdasági társulás, valamint 82 mezőgazdasági termelőszövetkezet volt, addig 2004-ben már összesen 3 425 vállalkozás (ebből 936 társas vállalkozás) működött a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászati ágakban. A **szervezetek számának** gyarapodása mellett csökkent az alkalmazásban állók száma. 1990-ben a nagyüzemi gazdaságokban 38.500 fő dolgozott, 2004-ben a mezőgazdasági, vad-, erdő- és halgazdálkodási besorolású regisztrált szervezeteknél csak 8.526 fő állt munkaviszonyban. A mezőgazdasági szervezetek társas formái mellett fontos tényezőként jelentkeznek az **egyéni**, valamint a **családi gazdaságok**. A megye földterületének fele az egyéni gazdaságok használatában van.

A 2004. évi adatok szerint a megye 621 ezer hektárnyi összes földterületének 82%-a **termőterület**, ennek 90%-a mezőgazdasági terület. A mezőgazdasági területek művelési ágak szerinti vizsgálata azt mutatja, hogy a földterület jelentős része **szántó** (56%), **gyep** (20%) és **művelés alól kivett terület** (14%), alacsony a szőlő-, gyümölcsstermesztésre használt területek kiterjedése. Összességében elmondható, hogy a megye területének több mint fele szántóföldi művelés számára kedvező talajadottságú. A Hajdúság zömében jó talajadottságokkal rendelkezik, Bihar (Berettyó, Kőrösök vidéke) a mezőgazdaság szempontjából közepes, a Dél-Nyírség és a Tisza-mente gyenge talajadottságú, aszályos terület.

A megye jelentős szerepet tölt be az ország növénytermesztésében. A térség mezőgazdaságában a szántóföldi művelés dominál. A gabonafélék közül jelentős a **rozs és a búzatermelés**, emellett az ország burgonya és dohányterméséhez is jelentős részben járul hozzá a megye. 2004-ben a megyék közül Hajdú-Bihar adta az ország összes **kukorica- és cukorrépatermésének** legnagyobb részét (11 és 24%). A megye **paradicsom és zöldborsó** termelése országos szinten is meghatározó, amire konzervipari feldolgozó kapacitás is épül. **Hajdú-Bihar megyében a feldolgozó kapacitások a gabonaipar kivételével döntően a megyeszékhelyre koncentrálnak.** A speciálisan megyei jellegű (pl. torma) és kisebb tételben előállításra kerülő termékek (pl. méz) feldolgozóipari háttére viszont nem megfelelő.

Az állattenyésztésen belül a megye területarányától jóval nagyobb arányban részesedik a **juhállományból** (az országos 19%-a), ezt követi a **szarvasmarha** (11%) és **sertésenyésztés** (11%) és a **baromfityésztés** (9,6%). A 100 hektár mezőgazdasági területre jutó juhállomány ebben a megyében a legmagasabb, szarvasmarha állomány a második legmagasabb a sertésállomány, pedig a harmadik legmagasabb az országban.

Hajdú-Bihar megye mezőgazdaságának **jövedelemtermelő képessége** a messze elmarad a mezőgazdasági adottságok adta lehetőségektől, és ez a megye falusias térségeit sújtja a leginkább, ezáltal jelentősen hozzájárul a területi különbségek fenntartásához. A megyében megtermelt mezőgazdasági termékek **alacsony hozzáadott értékkel** kerülnek értékesítésre.

A mezőgazdaság jövedelemtermelő képességének növelése céljából alapította meg 2004 májusában a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Tanács és 12 partnere az Észak-Alföldi Regionális Agár-innovációs és Technológiatranszfer Központ Kht-t. Az alapító szervezetek - közöttük több jelentős agrárvállalkozás - vezetőinek elképzelése alapján a szervezet a gazdasági szféra és az egyetemi, intézményi és vállalati kutatóbázisok együttműködésre alapozva segíti elő innovatív agrártermékek fejlesztését.

VI.7.2. Ipar

Hajdú-Bihar megye **GDP-jének 24 %-át** az ipar adja, ami **meghaladja** az országos átlagot (22 %). A megye az országos **ipari foglalkoztatotti létszámnak 4,3%-át**, az **ipari termelés értékének** pedig csupán 3,3%-át adja, ami **elmarad** a megye országon belüli területi és népességi arányától. Az egy lakosra jutó **ipari termelési értéket** vizsgálva, 2003-ban a tizenkettedik helyen állt Hajdú-Bihar megye a megyék rangsorában, így **a kevésbé iparosodott megyék közé tartozik.**

Az ipar **ágazatok szerinti megoszlását** vizsgálva megállapítható, hogy a megyében a 49 főnél nagyobb vállalkozások termelésének több mint 63%-át a feldolgozóipar teszi ki, kevesebb mint 37%-át állítja elő az energiaszektor, míg bányászati termelés nincs a megyében. **Az ipari szerkezet erőteljesen feldolgozóipar orientált.**

A feldolgozóiparon belül az **élelmiszer-, ital- és dohánytermékek** termelése és a **vegyipar** a legerőteljesebb, az összes ipari termelési érték 26,5%-át illetve 17,0%-át adják, jelentős mértékben meghaladva az országos átlagot (országosan 12,7% és 14,0%). A **gépgyártásnak** – amely egyre nagyobb jelentőségre tesz szert a megye életében - az ipari termelésében jelentős a részesedése. Ennek ellenére értéke (18,2 %) elmarad az országos átlagtól. **A villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás 37,1%-os aránya a megye ipari termelésében majdnem négyszerese az országos átlagnak.**

Az iparon belül alkalmazásban állók foglalkozási szerkezete eltér a termelési érték szerinti iparági struktúrájától. Az iparon belül alkalmazásban állók aránya a feldolgozóiparban 90,9% volt 2004-ben, amely nem tér el jelentős mértékben az országos átlagtól (91,7%). 2004-ben a gépipar foglalkoztatta az ipari dolgozók 25,0%-át, **az élelmiszer-, ital- és dohánytermékek** gyártása a dolgozók 19,1%-át, a **textil, ruházati és bőrtermékek** gyártása az alkalmazottak 16,8%-át (országosan 31,8, 14,9 ill. 11,1%-át). Országos átlag fölötti a fa-, papírtermék gyártása, és nyomdai tevékenység területén alkalmazásban állók

iparon belüli aránya (11,8 ill. 8,1%), **hasonlóan a villamosenergia-, gáz-, gőz- és vízellátás ágazathoz** (8,8 ill. 7,6%).

A megye feldolgozóiparát tehát mind a termelési érték, mind a foglalkoztatási struktúra alapján az **élelmiszer- és textilipar, vegyipar és gépipar dominanciája**, valamint a **fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártásának alacsony szintje** jellemzi.

Ágazatonként jelentősen eltérően alakult az elmúlt években összes ipari értékesítésen belül az **export** részaránya. 2004-ben az országos 56,9%-os átlag alatti (28,6%) volt ez a mutató, azaz **a megye ipara fele annyit termel exportra**, mint az országos átlag. Az ipar értékesítésén belül jelentős a **vegyipar** exportja, az értékesített termékek több mint kétharmada exportra kerül, amely meghaladja az országos átlagot. A feldolgozóipari ágazatban a **gépipar a megye legnagyobb exportőre** - értékesítésének jelentős része (71,7 %-a) exportra kerül -, azonban ez az exportarány is jóval **elmarad az országos átlagtól**.

Az **ipari vállalkozások beruházásai** az egy lakosra jutó épület, egyéb építmény, illetve gép, berendezés és jármű értékének tekintetében jóval elmaradnak az országos átlagtól.

VI.7.3. Szolgáltatások

A **szolgáltató szektor részesedése a bruttó hozzáadott érték előállításából** a megye és a régió területén 60 %, ami jelentősen **elmarad a hazai 66,3 %-os részaránytól**.

A szolgáltatások közül az **idegenforgalom** az egyik legjelentősebb tényező. A megyében található az ország **összes kereskedelmi szállásférőhelyeinek** mintegy 4,8%-a, amely alacsonynak mondható mind a megye országon belüli lakosságárányához (5,4%), mind területarányához (6,7%) viszonyítva. A falusi szállásadás férőhelyeinek száma még alacsonyabb, nem éri el az egy százalékot sem. A **megyén belül** található szállásférőhelyek tekintetében kiemelkedően magas a szállodák (38 %), a panziók (24 %) és a kempingek (24 %) aránya. A megye **szállásférőhelyeinek térbeli eloszlása** azonban rendkívül **koncentrált**, a Hajdúszoboszlói és Debreceni kistérségben található az összes szállásférőhely 85%-a. Falusi szálláshelyek a Balmazújvárosi, Berettyóújfalui, Hajdúszoboszlói és Püspökladányi kistérségekben találhatók. A **magánszálláshelyek** (elsősorban fizetővendéglátás) **túlsúlya figyelhető meg a megyében**. Ezek a szálláshelyek általában alacsony tőkével, családi vállalkozásként működnek, és főként a Hajdúszoboszlói kistérséghez kötődnek. A **falusi szálláshelyek** részaránya a megye adottságait figyelembe véve alacsonynak tekinthető.

A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött **vendégéjszakák** száma 1 016 000 volt, amelynek 38,6%-át a külföldi vendégéjszakák adták. A vendégéjszakák 65%-a **Hajdúszoboszlón** realizálódott, ami jelzi az egészségturizmus, azon belül is a gyógyturizmus kiemelkedő jelentőségét. 2000-2004 közötti időszakban a kereskedelmi szálláshelyek kapacitása a megyében 3,6%-kal (a régióban 5,5%-os, országban 7,6%-os növekedés), forgalmuk ugyanazon időszak alatt ennél nagyobb mértékben, 9,5%-kal, nőtt (a régióban 19,1%-os, országban 11,4%-os növekedés). A növekedést a megyében a belföldi forgalom növekedése okozta, miközben az eltelt időszak alatt a **külföldi vendégforgalom visszaesett**. A kereskedelmi szálláshelyek adatai alapján 2004-ben Hajdú-Bihar megyében az országos átlagnál (4,7 nap) alacsonyabb, 4,3 éjszaka volt a turisták átlagos tartózkodási ideje. Ezen belül a külföldi vendégek tartózkodási ideje kedvezőbb, egyéb szálláshelyen (panzió, turistaszállás, ifjúsági szállás, üdülőház, kemping) 4,8, szállodákban 5,3 vendégéjszakát töltenek. A **kereskedelmi szálláshelyeken** a külföldiek által eltöltött vendégéjszakákat vizsgálva elmondható, hogy a megye szállodáiba a **legnagyobb arányban Németországból** (35,9%), Lengyelországból (8,1%), Ukrajnából (7,8%), Romániából (6,9%) valamint Ausztriából (5,2%) érkeztek. Az **egyéb szálláshelyek** tekintetében kissé más a helyzet, hiszen a legtöbb vendég **Lengyelországból** (30,5%), Németországból (22,7%), Szlovákiából (8,2%) és Hollandiából (4,9%) érkezett.

Hajdú-Bihar megye **idegenforgalmi adottságai**, bár sokszínűek, általában **nem jelentenek nemzetközileg is versenyképes vonzerőt**, és elsősorban a belföldi, illetve a szomszédos

országokból érkező turizmus számára nyújtanak lehetőséget. A nemzetközileg is említésre méltó vonzerők kiépítettsége folyamatosan javul, amely rendkívül fontos annak érdekében, hogy a turizmus nemzetközileg érzékelhető fellendüléséből Hajdú-Bihar megye is profitálhasson. Jelenleg a vonzerők még csak kis mértékben kihasználtak, országos vagy nemzetközi vonzerejük egyelőre nem érvényesül.

A táj gazdag és egyedi növény- és állatvilága, Közép-Európa legnagyobb füves pusztája és az élővizek mentén kialakult növénytakaságok miatt a megye területének kimagaslóan magas hányada élvez védettséget. Ezek között kiemelkedő értékű a megye jelentős területét érintő **Hortobágyi Nemzeti Park**, mely hazánk első nemzeti parkja és az UNESCO Világörökségének is része. A Nemzeti Park legutóbbi fejlesztései közé tartozik a Hortobágyi Látogatóközpont építése, a Pásztormúzeum és csárda felújítása.

A megye (ill. a régió) sokrétű „**vízi**” vonzerővel bír, melynek bázisai elsősorban a **Tisza** és mellékfolyói, a **Körös**, valamint a **Keleti- és a Nyugati Főcsatorna**. A Tisza felső szakasza, az országhatártól Szolnokig jelenleg is jelentős vízitúra folyosó (egyúttal a Nemzetközi Tisza Túra színhelye), amely több napos vagy akár hetes tartózkodásra is lehetőséget biztosíthat. A **Tisza-tó**, mint országosan kiemelt üdülőkörzet a megyében a következő településeket érinti: Újszentmargita, Folyás, Polgár, Egyek, Tiszacsege.

Hajdú-Bihar megye jelentős **termál- és gyógyvízkinccsel rendelkezik**. A legjelentősebb települések e tekintetben Hajdúszoboszló és Debrecen. A Sárréti kistérségben Püspökladány – megyei jelentőségű - , Nádudvar, Kaba és Földes – térségi jelentőségű – kiépített működő fürdővel rendelkeznek, melyek közül a püspökladányi és a nádudvari gyógyvízzé van minősítve, a másik két településen ez folyamatban van. Termálvíz található a Tisza-tavi idegenforgalmi régióban Tiszacsegen és Polgáron. A hajdúvárosok közül Hajdúnánás, Hajdúböszörmény és Hajdúdorog is rendelkezik gyógyvízzel, illetve erre épülő fürdővel, Balmazújvároshoz és Berettyóújfaluhoz hasonlóan. Több település rendelkezik lefoltott, de használható kúttal (Komádi, Sárrétudvari, Biharnagybajom, Nagyrábé, Szerep, stb.) A termálturizmus feltételei a jó adottságok ellenére is csak néhány helyen találhatók meg. Az elsődleges problémát az jelenti, hogy kevés a magas színvonalon kiépített fürdő és a fedett medence. A nemzetközi vonzerőt jelentő – illetve arra alkalmas - gyógyturizmus gyengesége, hogy a gyógyászati létesítmények száma alacsony és a kapcsolódó szolgáltató háttér is hiányos.

A vonzerő kihasználtságát értékelve megállapítható, hogy a legtöbb helyen hiányozik a minőségi, sokoldalú hasznosítás alapfeltétele, és a szolgáltatási háttér. Az idegenforgalmi tevékenység a megyében jelenleg még nem képez olyan stabil, komplex rendszert, amely a kívánt „beszállítói” potenciállal rendelkező kis- és középvállalkozások számára is számos lehetőséget kínál. A **turisztikai potenciál kihasználását** elősegítené, a megyei vonzerők „**turisztikai terméké**” alakítása, kiajánlása. A fejlett, marketingszemléletű, turistaközpontú és Hajdú-Bihar megye teljes egészére kiterjedő termékcsomagok kialakítása kedvező hatással lenne mind a visszatérő vendégek arányára, mind pedig a megyében eltöltött vendégéjszakák számára. A fejlett turisztikai szolgáltatások hatására növekedne a megye vonzereje, amely révén az ágazatban működő vállalkozások **hosszú távú jövedelemtermelő képessége** biztosítottá válna. Főként a szabadidő aktív eltöltésének terén mutatkozik egyoldalú – fürdőzés centrikus – kínálat.

Fontos azonban kiemelni a megye gyógyfürdő kapacitásainak **komplex gyógyturisztikai terméké** való fejlesztésében valamint egy komplex egészségipar kialakulásában rejlő előnyöket. A megye több pontján jelenleg is működő gyógyturizmus további szervezésével, a gyógyászati szolgáltatások kínálatának növelésével, újabb fürdőhelyek megfelelő színvonalra való fejlesztésével, valamint egyéb turisztikai attrakciók bekapcsolásával szintén növekedhetne a megye turisztikai ágazatának jövedelemtermelő képessége. Itt szeretnénk rámutatni arra is, hogy a 2007-2013-as időszakra vonatkozó **Országos Területfejlesztési Koncepció** legfontosabb országos területi céljai között is szerepel a „*Termálvízkinccs integrált térségi hasznosítása*”, amely szintén a terület jelentőségét érzékelteti.

A **kereskedelmi tevékenység** jelentős **strukturális változásokon** ment keresztül az elmúlt évtizedben Hajdú-Bihar megyében: a nagyobb városokban letelepedtek a **multinacionális kereskedelmi hálózatok** egységei, s csökkent a kisebb egységek, a kereskedelemben működő kisvállalkozások száma, illetve fennmaradásuk veszélybe került. Ugyanakkor a kisebb településeken élők igényei és lehetőségei eltérnek a városi lakosság körében jellemző viszonyoktól, s ennek megfelelően a községekben működő kiskereskedelmi üzletek fennmaradása nem csak gazdasági, hanem jóléti kérdés is.

A megye **kiskereskedelmi üzlethálózatának struktúrája** kis mértékben eltér az országostól: magasabb az élelmiszer- és élelmiszerjellegű vegyes üzletek aránya. Az egyéb nem élelmiszer jellegű üzletek és **nagykereskedelmi** raktárak ezer lakosra jutó értéke az országos átlag alatt marad. Nagykereskedelmi egység a kistérségek mindegyikében működik, döntő többségükben (72 %) a Debrecenben. Országos és regionális viszonylatban a megye nagykereskedelmi egységekkel való ellátottsága az átlag alatt marad.

A legtöbb kiskereskedelmi üzlet a Debrecenben és a Hajdúböszörményi kistérségben működik. A Debrecen, mint önálló kistérség központi szerepe itt is megfigyelhető: az összes kiskereskedelmi egység majdnem fele (46%) a térségben található.

VI.8. Vállalkozási környezet

VI.8.1. Vállalkozási szerkezet

Hajdú-Bihar megyében, 2004-ben 39 074 vállalkozás működött, az ország összes működő vállalkozásának 4,5 %-a, ami elmarad a megye terület (6,7 %) és lakosságárányától (5,4 %). A megyében **alacsony a vállalkozási aktivitás szintje**: 1000 lakosra 71 működő vállalkozás jutott 2004-ben, az országos 87-tel szemben, bár a regisztrált vállalkozások száma ennél jóval magasabb. A legnagyobb problémát azonban nem a vállalkozások országos átlagnál alacsonyabb száma, hanem a vállalkozások alacsony versenyképessége, és tőkeereje jelenti. Az országos átlaghoz viszonyítva nagyon magas a megyében a legkevésbé tőkeigényes mezőgazdasági és kereskedelmi vállalkozások, míg az ipari és a fejlettebb, üzleti szolgáltatások aránya az országos átlag alatti a vállalkozások számát tekintve. Az iparon belül az élelmiszer-feldolgozó cégek száma emelkedik ki.

A működő vállalkozások a Debrecenben koncentrálnak. Itt található az összes működő vállalkozás 55 %-a, amely a kistérség terület (7%) és lakosságárányát (37%) is meghaladja. A Hajdúszoboszlói kistérségben a megyei átlagot meghaladja az 1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma, míg a többi kistérségben az alatt marad. Kiemelkedően alacsony a vállalkozási aktivitás a Hajdúhadházi kistérségben, ahol a mutató értéke országos átlag felét sem éri el.

A megye vállalkozási szerkezetében a legnagyobb arányban az **alacsonyabb tőkével létrehozható társasági formák** szerepelnek, 2004-ben az összes vállalkozás 80,7%-a működött ebben a formában. A megye legtöbb kistérségében a megyei átlagnál magasabb az egyéni vállalkozások aránya is. A Berettyóújfalui, Hajdúböszörményi és a Derecske-Létavértesi kistérségben több mint a vállalkozások hetven százaléka egyéni vállalkozásként működik.

Hajdú-Bihar megyében a külföldi befektetések száma elmarad a megye területi és népességi arányától. A külföldi érdekltségű vállalkozások száma 2004-ben 258 volt, ezzel a megyék közötti rangsorban csak Tolna, Jász-Nagykun-Szolnok, Békés és Nógrád megyéket előzte meg. A külföldi működő-tőke elsősorban a privatizációk idején érkezett a térségbe. A megyében működő külföldi érdekltségű vállalkozások az átlagosnál **tőkeerősebbek**, így **Fejér megye után Hajdú-Biharban legmagasabb egy külföldi érdekltségű vállalkozásra jutó külföldi saját tőke** (856 092 ezer Ft).

VI.8.2. Üzleti infrastruktúrák és üzleti szolgáltatások

Az üzleti infrastruktúrák és a magas színvonalú üzleti szolgáltatások elérhetősége fontos előfeltétele a versenyképes vállalkozói szféra kialakulásának. Az **üzleti infrastruktúrák** közé a vállalkozási övezetek, ipari parkok, logisztikai és innovációs központok valamint inkubátorházak tartoznak.

Az Észak-Alföldi Régió ipari parkjai közül 6 működik Hajdú-Bihar megyében: Debrecenben négy, Polgáron és Balmazújvárosban egy-egy). A **Debreceni Regionális és Innovációs Ipari Parkban** több, külföldi érdekeltségű vállalat is megtelepedett, a többiben viszont eddig csak néhány mikro-, kisméretű vállalkozás található. Debrecen Megye Jogú Város önkormányzata 1997-ben kapta meg 40 hektáron elterülő zöldmezős területére az Ipari Park címet. Az **Ipari Park** területének közúti, vasúti megközelítése kedvező. Budapest felől az M3-as a 33-as, 35-ös és a 4-es számú, Miskolc felől a 35-ös számú, Szeged irányából a 47-es számú és Nyíregyháza felől a 4-es számú főútvonalakon érhető el. A Park Debrecen központjától 3 km-re, az előbb említett főutakhoz kapcsolódó önkormányzati utakon közelíthető meg.

A Debreceni Ipari Park területén **tizenkét gazdasági társaság kezdte meg beruházási projektjét**. Az első betelepülő - a National Instruments Kft. - 2001-es működésének kezdete óta eltelt 5 év alatt a 40 hektár minden négyzetmétere gazdára talált. 2004. évi adatok szerint a beruházási összérték meghaladta a 16,2 milliárd forintot, az árbevétel a 26,25 milliárd forintot az ipari parkban már termelést folytató öt cég esetében. A betelepült cégek termelésének 98%-a kerül külföldön értékesítésre, termékeiket modern, high-tech technológia alkalmazásával a környezetvédelmi szabályoknak megfelelően állítják elő.

VI.8.3. Jelentősebb vállalkozások Hajdú-Bihar megyében

A térség jelentős mezőgazdasági hagyományokkal rendelkezik, éppen ezért a gazdaságában jelentős szerepe van az élelmiszeriparnak, amely a foglalkoztatottság és az értéktermelés tekintetében kiemelkedő súlyt képvisel. Elsősorban a **hús-, a tej-, cukor- és a konzervipar területén működő** cégek azok, amelyek a megye gazdasági életében meghatározó szerepet játszanak. Ezek közé tartoznak a következő vállalkozások: **KITE Mezőgazdasági Szolgáltató és Kereskedelmi Rt., Friesland Hungária Rt., Eastern Sugar Cukoripari Rt., Debreceni Hús Rt., DEKO-FOOD Konzerv- és Hűtőipari Rt., Nagisz Mezőgazdasági Termelő és Szolgáltató Rt., Dél-Bihari Ökotej Kereskedelmi Rt., Hajdúsági Gabonaipari Rt., Agro-Dent Kft.**

Az országos átlagnál jelentősebb szerepe van a vegyiparnak a térségben, amely a **gyógyszeripar** területén rendelkezik jelentős termelőkapacitásokkal. A **TEVA** Pharmaceutical Industries Ltd a debreceni BIOGAL Gyógyszergyár részvényeinek felvásárlásával több, mint 99%-os tulajdonosává vált a cégnek. A **TEVA** tagjaként működő debreceni gyáregység a megyeszékhely egyik legjobb adófizetője, egyben a Figyelő című gazdasági szaklap TOP listáján évről-évre a húsz legnagyobb magyar exportőr között szerepel.

A megyében működő **építőipari vállalkozások** között kiemelkedő szerepe van a **Debreceni Magas- Mély- és Útépítő Rt.-nek**. A megye építőiparának további képviselői: HUNÉP Universal Építőipari Rt., KEVIÉP Kelet-magyarországi Vállalkozási, Építőipari és Kereskedelmi Kft., NAGY-ÉP 2004 Építőipari Bt.

A **villamos energia és gázszolgáltatás** területén jelentős kapacitások épültek ki a megyében, több nagyvállalkozás működik ezekben az ágazatokban. A **Tigáz Rt.** alaptevékenysége a vezetékes földgázszolgáltatás.

Az **E.ON Hungária Rt.** alaptevékenysége a villamos energiaszolgáltatás. A megújuló energiák ösztönzése küldetés az E.ON Hungária számára. Ennek nagyszerű bizonyítéka a Debreceni Egyetemen közösen telepített fotovoltaikus berendezés Debrecenben.

Az előbb említett cégeken kívül **foglalkoztatottak létszáma**, azaz a munkahely-teremtő képesség alapján jelentős szerepet töltenek be a megye munkaerő-piaci helyzetében a következő vállalkozások: Piremon Mozgáskorlátozottak Kisvállalata, Hajdú Volán Közlekedési Rt., HAJDU Infrastruktúra Szolgáltató Rt., FAG Magyarország Ipari Kft. és a HAJDU Hajdúsági Ipari Rt.

VI.8.4. Jelentősebb beruházások, fejlesztések

A Debreceni Regionális és Innovációs Ipari Park Kft. befektető-partnerével, az Investfarm Kft-vel együttműködve a Debreceni Ipari Parkban 2,5 hektár nagyságú területen olyan **Termelő-Technológiai Bázis** kialakításán dolgozik, mely a helyi kis- és közép vállalkozások számára is biztosítja az ipari park nyújtotta kedvező feltételeket. A bázis kialakításának célja, hogy a kisebb vállalkozások beszállítói szerepét és tevékenységét támogassa. A projekt keretében a 2,5 hektáros területen kilenc darab, 2400-3000 m²-es nagyságú telephely kerül kialakításra, melyeken az ipari parki infrastruktúra teljes spektruma igénybe vehető. A Bázison megvalósuló beruházások várható költsége 2 milliárd forint, a kisvállalkozások által foglalkoztatottak létszáma előreláthatólag 300 fő lesz. Az Ipari Park szervezői várják olyan befektetők jelentkezését, akik érdeklődnek a kedvező feltételekkel megvásárolható kisebb területek iránt. A 2005-2006 folyamán megvalósuló beruházási projektek több mint 12 milliárd forint értékű beruházási értéket képviselnek és közel 1500 fő számára fognak munkalehetőséget kínálni. A Debreceni Ipari Parkba betelepült gazdasági társaságok beruházásainak összértéke 2006. végéig meg fogja közelíteni a 30 milliárd forintot és a tervek szerint a jelenleg foglalkoztatott 750 fős munkaerő, fokozatosan 3000 főre növekszik.

A GLOBIZ International Kft. A GLOBIZ International Kft. elektronikai-, és számítástechnikai eszközök, valamint autó-hifi berendezések összeszerelésével és forgalmazásával foglalkozik. A cég 1,2 hektáros területen két ütemben valósítja meg beruházását. Az első ütem során 3.000 m² alapterületű üzemcsarnok épül meg, melynek kivitelezése 2005. tavaszán megkezdődött és még ebben az évben be is fejeződik. A beruházás értéke az első ütemre vetítve 320 millió forint. A fejlesztés befejezését követően a foglalkoztatotti létszám 40 fő lesz.

A Reichert Hungary Kft. luxemburgi gazdasági társaság gépipari termelőeszközöket, gépeket, gyártósorokat fejleszt és gyárt megrendelői részére. Az általuk gyártott termelőeszközök az élelmiszeripar, orvosi műszergyártás és az elektronikai ipar termelői által kerülnek beépítésre. A cég szinte teljes mértékben exportra termel, elsősorban a tengeren túlra. A társaság 1,2 hektáros területen kezdi meg beruházását 2005-2006. évben. A beruházás két ütemben valósul meg, az összberuházás alapterülete egy 5.000 m²-es gyártócsarnok. A beruházás értéke a technológiai transzfert is figyelembe véve, az I. ütemre vetítve 1 milliárd forint. A tervezett fejlesztés befejezését követően a foglalkoztatotti létszám 70 fő lesz.

A Faktor Gmbh német gazdasági társaság gépipari termelőeszközöket, gépeket, gyártósorokat fejleszt és gyárt megrendelői részére. Az általuk gyártott termelő eszközök az automatív és hűtőipar területén gyártók által kerülnek beépítésre. Erősségük a forgó alkatrészek megmunkálása. A cég szinte teljes mértékben exportra termel, elsősorban a tengeren túlra. A társaság a beruházás keretében 3.000 m²-es alapterületű gyártócsarnokba gépipari technológiát valamint technológiai transzfert kíván betelepíteni. A beruházás I. ütemének kivitelezése 2005. évben kezdődik és várhatóan 2006. II. félévében fejeződik be. A fejlesztés II. üteme 2008. évben várható. A beruházás tervezett értéke a technológiai transzfert is figyelembe véve 600 millió forint. A foglalkoztatotti létszám a fejlesztés befejezését követően 50 fő lesz.

A FAG Magyarország Ipari Kft. német érdekeltiségű gazdasági társaság, mely kúpgörgős csapágyak gyártásával foglalkozik. A társaság 12,2 hektáros területen egy 18.000 m²-es üzemcsarnokot valósít meg, melybe jelenlegi gyártóbázisát telepíti át. A beruházás értéke várhatóan 10 milliárd forint lesz. Az új telephelyen, a jelenleg 750 főt foglalkoztató társaság, tevékenységének bővítésével párhuzamosan 350 új munkahelyet hoz létre.

A fenti beruházások mellett még két, a megyét érintő nagy beruházás van előkészületben. Mindkét fejlesztés a környezetbarát energiaforrások felhasználását célozza külföldi befektetők részvételével. A **Hajdúsámsonban** előkészítés alatt álló **bioetanol üzem** kialakításának tervezett költsége hozzávetőlegesen 60 milliárd forintot tesz ki. A beruházás keretében a német, svéd és magyar befektetők részvételével tervezett üzemben kukoricából és búzából állítanak majd elő bioetanol, amely tevékenység várhatóan 200-250 környékbelinek adhat munkát.

A szomszédos Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei **Szakoly** településen **biomassza-tüzelésű erőmű** projekt megvalósítása van tervben. A projektgazda Liget Bioenergia Művek Kft., - amelyet helyi vállalkozók alapítottak – mellet az EGI Contracting Engineering Co. Ltd. mint projektfejlesztő, valamint a japán Tohoku Electric Power Co., Inc., mint megvalósítási partner, ill. befektető vesznek részt a projektben. Az üzem működtetéséhez szükséges tüzelőanyag-ellátás terület hozzávetőlegesen a környező 4000 négyzetkilométeres területe érinti, amelynek hatására várhatóan a Hajdú-Bihar megyében is érezhetően növekvő keresletre lehet számítani az üzem beindítását követően.

VI.9. Műszaki infrastruktúra

A megye lakosságának életminőségére rendkívül nagy hatással van az, hogy lakókörnyezetében rendelkezésére állnak-e az elvárható szinten kiépített alpinfrastruktúrák.

Amint a megye településein végzett kérdőíves kutatásunk eredményei is igazolják, jelenleg a lakosság nagy része számára elérhetőek azok az alapvető közüzemi szolgáltatások, amely mindennapi kényelem szerves részét képezi. Ezek közül csupán a szennyvízhálózat kiépítettségének mértéke marad még el a kívánatostól. A közlekedési infrastruktúrák tekintetében már rosszabb a helyzet a válaszadó településeken. A belterületi utak és járdák kiépítettsége csupán 70% körüli értéket ér el. A megye lakosságának mindennapjaiban – különösen, ha az utak és járdák 53 és 47 százalékosra becsült műszaki állapotát is figyelembe vesszük – ez nagy mértékben gátolhatja a lakókörnyezeten belüli mobilitást, és hátrányosan hathat egyes települések, településrészek fejlődésére.

VI.9.1. Energiaellátás

Az energiaellátás a műszaki infrastrukturális elemek között talán a legfontosabb, hiszen mind a társadalom, mind a gazdasági tevékenységek alapvető feltétele. A megye **energiaellátása** a Tiszai Hőerőműre támaszkodik. A villamos áram (kisebb tanyák kivételével) csaknem minden lakásba **be van vezetve**.

A vezetékes gáz esetében valamivel sokszínűbb a helyzet; a vezetékes gáz használatának elterjedtsége meglehetősen különböző a kistérség településein. **Hajdúszoboszlói és Debreceni kistérség esetében a legnagyobb a gázhálózatba kapcsolt, és azt használó lakások aránya.**

Az energia-ellátáshoz kapcsolódó jelentős fejlesztés az utóbbi években **a közvilágítás korszerűsítése volt a megye több térségében**, mely az E-on Rt. által kialakított energiatakarékos rendszerrel lett megoldva. A fejlesztések következő ütemében a régi kábelek cseréje lenne szükséges a Hortobágyi Nemzeti Park közelsége miatt megfontolandó lenne a légvezetékek földkábelekre való cserélése, mely mind a madárvilág biztonsága, mind a tájkép szépsége szempontjából lenne fontos.

VI.9.2. Ivóvíz és szennyvíz

A víz- és szennyvízcsatorna-ellátás jelzi a lakosság életminőségének alakulását, és bizonyos gazdasági ágazatok biztonságos, a környezetet kevésbé terhelő működése nem is lehetséges megfelelő csatornahálózat nélkül. A közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások aránya a megyében 94 %-os, azaz csaknem teljesnek mondható. A **vízhálózat** esetében a rákapcsolás mértéke **országos viszonylatban kedvezőnek** mondható, a régió átlagértékét is meghaladja.

2005. végén megkezdődött az Észak-alföldi ivóvíz-minőség javító program 1. ütemének megvalósítása, amely 41 település hozzávetőlegesen 110.000 lakosát érinti régiószerte. Az első ütem megvalósításával párhuzamosan elkezdődött a második ütem előkészítése is, amelynek megvalósításával a régió – és ezáltal a megye lakossága – számára biztosítható lesz az európai uniós előírásoknak megfelelő ivóvízellátás.

A szennyvízhálózatra bekapcsolt lakások aránya tekintetében kedvezőtlenebb a helyzet: a megyei érték a hazai átlagnak 73 %-a, megfelel a régiós átlagnak. A közüzemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások Hajdú-Bihar megyei aránya kistérségi szinten jelentős különbségeket takar, van olyan kistérség (Derecske-Létavértesi), ahol a bekapcsolt lakások aránya nem éri el a 10 %-ot. A közüzemi vízvezetékbe és a közüzemi csatornahálózatba bekapcsolt lakások arányszámainak különbségét nevezzük **közműollónak**, melynek „**bezárása**”, azaz a szennyvízhálózat bővítése **az elmúlt években elkezdődött**. A végrehajtott beruházások ellenére a közüzemi **szennyvízcsatorna-hálózatba** bekapcsolt lakások aránya a megyében mindössze 45,4 %, ezzel Hajdú-Bihar a megyék rangsorában az ötödik legkedvezőtlenebb helyzetű megye. A 25/2002. (II. 27.) Korm. rendelet a Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Programról a megyét érintően is tételesen kijelöli az egyes szennyvíz-elvezetési agglomerációkat és a szennyvíz tisztítási program végrehajtásának ütemezését is – amelyet évente köteles a Kormány felülvizsgálni. A megyére vonatkozó fejlesztési ütemek kisebb része 2010, nagyobb része pedig 2015. december 31-ig kell, hogy megvalósuljon.

Összességében a primer kutatás azt igazolta, hogy a **települések önkormányzatai, lakosai a közművesítettség alacsony volumenét a térség egyik fontos kezelendő problémájának tekintik**, mert ez rontja egyrészt az itt élők életminőségét, másrészt pedig több településen a gazdasági tevékenységek fejlődését, meghonosodását akadályozza a háttér-infrastruktúra hiánya. A talajvíz szennyezettsége is a szennyvízkezelés hiányosságaira vezethető vissza, amely veszélyeztetheti a települések alatt húzódó értékes ivóvízkészletet. **Vízminőség tekintetében** az EU normák figyelembevételével elkészült a 47/2005. (III. 11.) Korm. Rendelet az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szóló 201/2001. (X. 25.) Korm. Rendelet módosításaként, amely mellékletében településenként meghatározásra kerültek a vízminőség javítása terén jelentkező feladatok. Ezek közé tartozik a víztisztítási technológiák új határértékeknek történő megfeleltetése (arzen, vas, mangán ammónium, nitrit, bór, fluorid, nitrát, peszticidek, egyéb mikroszennyezők).

VI.9.3. Bel-, és árvízvédelem

A megye legjelentősebb természetes vízfolyásai a *Tisza*, a *Berettyó* és a *Sebes-Körös*. Magyarország folyóin évente jellemzően háromszor lehetséges **árhullám**: a hóolvadást követően kora tavasszal, a tavaszi végi csapadékmaximumot követően nyár elején, illetve ősszel. Az árvizek kialakulásában fontos szerepe van a Tisza vízgyűjtőjében, végbement erdőirtásoknak, de a Tisza-szabályozásnak mára szintén árvíz-fokozó hatása lett. A helyzetet tovább rontja, hogy a Tisza- völgyi kötött talajból épített töltések minősége az elmúlt évtizedekben erősen romlott.

A megye a belvízzel veszélyeztetett területeinek problémáját a belvízelvezető csatornák általában rossz állapota, a feliszapolódás és a vízi növényzettel való benőttőségük okozza. Belvízvédelem szempontjából fontos önkormányzati feladat lenne a bel- és külterületek vízrendezésének, csapadékvíz-elvezetésének megoldása, a feliszapolódott árkok rendbetétele, veszélyeztetett nagy vízhozamú belvízárkok kiburkolása, az állami kezelésű befogadó művekkel való akadálytalan vízvezetési kapcsolat biztosítása.

VI.9.4. Közlekedés

A **közlekedési lehetőségek** nagymértékben befolyásolják egy terület gazdasági-társadalmi fejlődését. A gazdaság fejlődése szempontjából fontos kérdés, hogy a megye be tud-e kapcsolódni az európai közlekedési hálózatok vérkeringésébe, hiszen ez a tényező nagyban befolyásolja majd a versenyképesség jövőbeli alakulását.

A közlekedés fő tengelyvonalait Hajdú-Bihar megyében a 4-es, 33-as, 35-ös, 42-es, 47-es számú főutak jelentik, vagyis a megye közlekedését a **főutak dominanciája** jellemzi. **A főutak sűrűsége meghaladja az országos átlagot, de a települések belső közúti helyzete valamint a települések közötti közúti kapcsolatrendszer nem minden térségben megfelelő.** A főutak aránya a megye állami kezelésű úthálózatából 26,6%, az országos átlagot jelentő 23,5 %-kal szemben. A 100 km² területre jutó közutak hosszának országos átlagtól való elmaradása a megye településhálózatának szerkezetével magyarázható (kevés település, a Hajdúságban és a Hortobágy peremén egymás szomszédságában megszakítatlan települések sora található).

Az M3-as autópálya Görbeházánál érinti a megyét, itt található **az M35 debreceni leágazása is.** A magyar autópálya-hálózat magyar-román határig való meghosszabbítását az országos rendezési terv valamint a 2044/2003-as kormányhatározat tartalmazza. Ezek szerint a Budapestről induló 4-es számú főközlekedési utat Szolnok térségétől M4-es utópályaként építik tovább Berettyóújfaluig és észak felől ott fog hozzá csatlakozni a jelenleg Görbeháza és Debrecen között épülő M35-ös autópálya meghosszabbított szakasza. A pálya Berettyóújfalutól halad tovább kelet felé a határig. A tervezett autópályák a tervek szerint 2010-ig megépülnek, a román állam ugyanis erre a határidőre építi meg az észak-erdélyi autópályát, amely a korábbi elképzelésekkel szemben Ártándnál éri el a magyar határt. Az M4-es folytatásaként Ártándtól a romániai Zilahon, Kolozsváron, Brassón át vezet az észak-erdélyi autópálya Bukarestig. A Debrecen Nagyváradal összekötő autópálya óriási jelentőségét az adhatja, hogy Románia uniós csatlakozása után a határ jelképpé válva fellendülhet a két nagyváros közötti gazdasági és kulturális együttműködés.

A megyében található **kerékpárutak** hossza 61 km, melyből 46 km átkelési és 25 km külsőségi szakaszon. A rövid szakaszok miatt valódi hálózat még nem alakult ki. A megye a közelmúltban sikeresen pályázott a kerékpárút-hálózat fejlesztésére. A pályázati főként a turisztikai célállomásokot összekötő kerékpárutak megépítését tűzte ki célul, de hosszútávon a teljes megyei hálózat kiépítése a cél. Jelenleg az Európát behálózó **EuroVelo** tizenkét kerékpárbarát útvonala közül kettő halad át Magyarországon területén. Az útvonalak közül a 11. számú útvonal érinti Hajdú-Bihar megyét, melynek nyomvonala Polgár-Tiszafüred-Abádszalókon keresztül a Tisza bal parti töltését követi. E nyomvonal jelentős részben kiépített töltésszakaszon halad, hiányoznak azonban még burkolt szakaszok, között kereszteződések, belső forgalmi jelzések, turistajelzések. A megye az **országos törzshálózathoz** a Tisza-tó - Debrecen (T3 jelű) kerékpárúttal csatlakozik, amely a tiszacsegei Tisza-hídnál lép be a megyébe, majd Balmazújváros-Debrecen-Nyírábrány útvonalon éri el a román határt. A kerékpárút hálózat részeiben kiépült, illetve épül Debrecen-Vámospércs, Vámospércs-Nyírábrány és Nyírábrány viszonylatban. A Nyíregyháza-Debrecen (T 61 jelű) kerékpárút a két idegenforgalmi célpont összeköttetését biztosítja majd. A kiemelt, **régió belüli kapcsolatokat biztosító kerékpárút-hálózat** hossza a megyében 182,8 km, melyből csak 7,7 km vezet a meglévő összekötőút nyomvonalon.

A **helyi kerékpáros úthálózat** kiépítettsége messze elmarad a kívánatostól. Önálló kerékpárutak építésére Kaba, Püspökladány, Biharkeresztes-Ártánd, Derecske-Tépe, Földes, Polgár, Újszentmargita-Tisza-part, Egyek-Tisza-part, Nyírdony, Nyíracád, Derecske-Sáránd-Mikepércs-Debrecen viszonylatokban lenne a legnagyobb szükség. A Sárréti kistérség a területét érintő kerékpárutak fejlesztésére már előkészített projekttel is rendelkezik.

Vasúti közlekedés tekintetében Hajdú-Bihar megye vasúton a 100-as Budapest-Szolnok-Debrecen-Nyíregyháza-Záhony fővonalon érhető el a legegyszerűbben Magyarország legnagyobb részéről és nemzetközi viszonylatban is ez a legnagyobb jelentőségű vonal a megyében. A MÁV Debreceni vasútállomása vasúti hálózattal az egyik legjobban ellátott csomópont az országban, a fő-, és mellékvonalak hálózata a megye területét jól lefedik. A megyeszékhelyet **nyolc vasútvonal** köti össze a megye településeivel, amelyek közül öt egyben a szomszédos országok és megyék elérhetőségét biztosítja. A 100-as vasúti fővonal mellett a megye vasúti közlekedési kapcsolatrendszerében kiemelt szerepet tölt be a 101-es, Püspökladány és Nagyvárad közötti, és a 128-as Püspökladány és Békéscsaba közötti vasútvonal. A vasútvonalak sok helyütt közel párhuzamosak a kiágazó közutak nyomvonalával. A megye két **nemzetközi vasúti határállomása** Biharkeresztes és Nyírábrány. Biharkeresztesen növény-, és állategészségügyi kirendeltség is működik, míg Nyírábrányban csak korlátozott növény-egészségügyi forgalom engedélyezett. Mindkét határátkelőn vámkezelési és egyéb szállítmányozási tevékenység lehetséges.

A Debreceni **Repülőtér** tulajdonosa a Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata, üzemeltetője a Debrecen-Airport Kft. A debreceni repülőtér *állandó határnyitású státuszt* kapott, ami a rendszeres nemzetközi légi forgalom előfeltétele, de a közelmúltban végrehajtott beruházásokon túl további fejlesztések szükségesek. A repülőtér működése fontos katalizátorként hathat Debrecen és a megye fejlődésére, a gazdasági kapcsolatok élénkülésére, az igényes turizmus, valamint a régió gyógy-idegenforgalmának növekedésére.

A Debreceni repülőtér a mellette elhelyezkedő Ipari Parkkal együtt jelentős **logisztikai potenciált** rejt mind Debrecen, mind pedig egész Hajdú-Bihar megye számára. Itt a hagyományosabbnak tekinthető közúti és vasúti szállítmányozás és a hozzá kapcsolódó logisztikai folyamatok légi szállítással való kombinálására is lehetőség nyílik.

VI.9.5. Telekommunikáció és hírközlés

A modern kommunikációs technológiához való hozzáférés elengedhetetlen feltétele a gazdasági fejlődésnek. A telekommunikációs eszközök korlátozott elérhetősége szűkíti a térségi szereplők kommunikációs lehetőségeit, illetve lassítja az országos és nemzetközi kapcsolatok kiépítésének lehetőségét.

Hajdú-Bihar megye telefonellátottsága – az ezer lakosra jutó távbeszélő fővonalak száma – alacsonyabb az országos átlagnál, és az utóbbi években a mobil távközlési készülékek térhódítása következtében csökken. A megyében az Észak-Alföldi régióhoz hasonlóan **országos átlag alatti az ezer lakosra jutó távbeszélő fővonalak száma**, a megyei érték (296) a hazai átlagnak (354) csupán 83 %-a.

A megyén belül a kistérségek közti szórás nagy. Az ezer lakosra jutó távbeszélő fővonalak száma a Hajdúhadházi kistérségben a legalacsonyabb (206), a Debrecenben a legmagasabb (387). Az országoshoz hasonlóan a megye távközlési ellátottsága jól kiépített. Közcélú vezetékes távbeszélő szolgáltató a megyében a Magyar Telecom Rt., és a UPC Magyarország Kft. Az utóbbi években a mobil hálózatok teljes kiépítésével a lefedettségi problémák jelentős része megoldódott. A mobilszolgáltatás a T-Mobile, a Pannon GSM és a Vodafone között oszlik meg. A mobil előfizetők száma meghaladja a vezetékes előfizetőkét.

A telekommunikációs eszközök közigazgatási alkalmazásában Hajdúszoboszló jár élen, ahol a közigazgatási eljárási törvény szerinti ügymeneteket informatikusok segítségével feldolgozták, majd erre alapozva elektronizálták az igazgatási ügyvitel négy elemét: Az ügykezelési és ügyintézési, valamint adatkezelési és információ-szolgáltatásokat. Az előbbi két elem alkalmazása a 2005. végén átadásra került IKeR, míg a második kettő az úgynevezett Adatszár-program keretében zajlik. A céltársulást 22 hajdú-bihari település alkotja, valamint egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei település is csatlakozott a körhöz. A kifejlesztésre került rendszer lehetőséget biztosít a lakosság számára az önkormányzathoz kapcsolódó ügyintézés elektronikus (interneten és részben telefonon történő) bonyolítására.

VI.10. Megyei szintű együttműködés

VI.10.1. Önkormányzatok kapcsolatrendszere

Az 1996. évi XXI. területfejlesztésről és a területrendezésről szóló törvény 10. § (1) szerint a települési önkormányzatok képviselő-testületei megállapodással a települések összehangolt fejlesztése, közös területfejlesztési programok kialakítása, a fejlesztések megvalósítását szolgáló közös pénzalap létrehozása érdekében önálló jogi személyiséggel rendelkező területfejlesztési társulást hozhatnak létre.

Hajdú-Bihar megyében 16 területfejlesztési társulás működik, amelyek **kiemelt működési céljai** között a kistérségek társadalmi, gazdasági helyzetének javítása, épített és természeti környezet védelme, a települések összehangolt fejlesztése, kistérség-, megye-, országhatáron átnyúló gazdasági, infrastrukturális, idegenforgalmi és kulturális kapcsolatok fejlesztése szerepel. Ennek érdekében az együttműködő felek elősegítik a régió belüli szervezetek együttműködését, magasabb szintre emelik saját régiófejlesztési törekvéseiket, hatékonyabban előkészítik az Európai Unióhoz való csatlakozásból eredő feladatokat, a működő önkormányzati rendszerekre alapozva tovább erősítik a jószomszédi kapcsolatokat, továbbfejlesztik az együttműködés már meglévő formáit.

A társulások a kistérségek fejlesztése érdekében széleskörű együttműködésre törekszik a Megyei Területfejlesztési Tanáccsal, más önkormányzati területfejlesztési társulásokkal, valamint szükség szerint a Regionális Tanáccsal.

Hajdú-Bihar megye települései közül **27 település egy, 45 település kettő, 7 település három megyei szövetség vagy társulás tagja.** A Dél-Nyírségi Térségi Fejlesztési Társulásba, a Dél-Nyírség Ligetalja Települési Önkormányzatok Egyesületébe és a Tiszamenti Települések Térségfejlesztési Társulásába Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települések is tagok, ugyanígy vannak a megyében olyan települések, melyek a szomszédos megyék területfejlesztési társulásoknak tagjai. (például Folyás a Tisza-tavi Települési Önkormányzatok Társulásának).

A következő táblázat a megyében működő területfejlesztési társulásokat és tagtelepüléseik kistérségi besorolását tartalmazza.

2. Táblázat

Hajdú-Bihar megyében működő területfejlesztési társulások és tagtelepüléseik kistérségi besorolása, 2005.

Területfejlesztési társulások				Balmazújvárosi	Berethyóújfalui	Debreceni	Hajdúböszörményi	Hajdúszoboszlói	Polgári	Püspökladányi	Derecske-Létavétes	Hajdúhadházi
Debreceni Agglomeráció	Önkormányzatainak	Terület-	és									
Településfejlesztési Társulata												
Dél-Bihari Négycentrum	Terület és -vidékfejlesztési Társulás											
Dél-Nyírség Ligetalja	Települési Önkormányzatok Egyesülete											
Dél-Nyírségi Határmenti	Önkormányzatok Településfejlesztési Társulása											
Dél-Nyírségi Térségi	Fejlesztési Társulás											
Derecske és Térsége	Vidékfejlesztési Kht.											
Erdőspusztai	Önkormányzatok Településeinek Társulása											
Észak-Hajdúsági	Település Szövetség és Térségfejlesztési Társulás											
Hajdú-Bihar Megyei	Tiszamenti Települések Területfejlesztési Társulása											

Területfejlesztési társulások	Balmazújvárosi	Berettyóújfalui	Debreceni	Hajdúböszörményi	Hajdúszoboszlói	Polgári	Püspökladányi	Derecske-Létavértesi	Hajdúhadházi
Hajdúdorog és Hajdúnánás Városok Alkotta Kistérség									
Hajdúvárosok Hagyományörző Érdekképviselői és Területfejlesztő Szöv.-ge									
Határmenti Bihari Települések Területfejlesztési Társulása									
Kis-Körös menti Önkormányzatok térségfejlesztési Közalapítványa									
Közép-Bihari és a Határmenti Bihari kistérségek területére eső települések									
Közép-Bihari Önkormányzatok Területfejlesztési Társulása									
Sárréti Többcélú Kistérségi Társulás									
Tiszamenti Települések Térségfejlesztési Társulása									

Forrás: Országos Területfejlesztési Hivatal internetes oldala alapján saját szerkesztés

VI.10.2. Határmenti együttműködés

Hajdú-Bihar megye hagyományosan **jó és kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerrel** rendelkezik. Az Európai Önkormányzati Charta szellemében a megye több ország régiójával épített ki kapcsolatokat, amelyet folyamatosan bővít gazdasági, kulturális, közigazgatási, idegenforgalmi területeken. Az esetenként akár évtizedekre is visszanyúló együttműködések több formában is megjelennek a megye kapcsolatrendszerében. Így egy-egy régió, megye a külügyi együttműködésben több szinten is megtalálható. Az együttműködés fajtái a társ megyei kapcsolatokról az európai régiós együttműködésekig át egészen a hálózatokban való részvételig terjednek. Földrajzilag nézve mind az Európai Unió, mind a csatlakozó és az Európai Unió, valamint az Európán kívüli országok megyei, régiói között vannak partnereik. Az együttműködések területei partnerenként váltakoznak az adott megye, régió adottságai, igényei szerint. Mindemellett a megye kiemelkedő fontosságúnak tartja a nemzetközi szervezetekben való aktív részvételt is. Az együttműködések legfontosabb eredményei a nemzetközi tapasztalatszere és a megye arculatának nemzetközi szinten való egységes megjelenítése, melyek erősítik Hajdú-Bihar megye regionális és nemzetközi szerepét, így kitorési lehetőséget jelentenek a megye fejlődéséhez.

VI.10.3. Fejlesztési elképzelések

A 2007-2013-as időszakra vonatkozóan több a megyét érintő, nemzeti szinten is támogatott fejlesztési projekt fogalmazódott meg. Az 1067/2005. az EU-támogatásra számot tartó, 2007. évi kezdésre ütemezett nagyprojektek előkészítésének költségvetési támogatásáról szóló kormányhatározat értelmében ezek egy részének előkészítése támogatásra is került. A megyét érintő kiemelt fejlesztési területek a következők:

- Észak-Alföld ivóvízminőség-javítás II. ütem
- Tisza hullámtér projekt (árvédelmi művek, hajózhatóság javítása, nagyműtárgyak rekonstrukciója, rekreációs fejlesztés)
- Szolnok-Debrecen-Nyíregyháza-Záhony-oh. vasútvonal rekonstrukciója
- Debrecen városi villamoshálózat fejlesztése (2-es vonal)

A megye felzárkózását és a fenntartható fejlődésének alapjait megalapozó lehetséges kitorési irányokat és célokat a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat korábbi Megyei Fejlesztési Stratégiája is meghatározta.

A stratégia által meghatározott kitörési irányok között kiemelt helyen szerepel **a tudásalapú gazdaság fokozatos kiépítése**, a Tudáscentrum megteremtése a megyében. Ennek részeként az elkövetkező években kiemelt figyelmet irányul a kutatás, az oktatás és képzés, illetve a gazdaság szereplőinek célirányos összefogására, az egyetemek kutatóhelyei, a képző intézmények és a vállalkozások partneri együttműködéseinek koordinálására, erősítésére.

A megyei fejlesztési stratégiában megfogalmazott kitörési irányok egyike a **komplex vidékfejlesztés**, amelynek részeként kiemelt figyelmet kap az **Eurofalv-program**, a **turizmus fejlesztése**, a **közlekedési**, valamint az **életminőség-javító infrastruktúra fejlesztése**. A gazdaság élénkítéséhez, a megye egészének lendületbe hozásához elengedhetetlen az elérhetőség javítása, a közlekedési hálózat fejlesztése.

Hajdú-Bihar megye egészének hulladékkezelése szempontjából kiemelkedő az a nagyszámú uniós ISPA-forrásból finanszírozott beruházás, amelynek részeként Debrecen, Hajdúböszörmény és Berettyóújfalun határán épültek **regionális hulladéklerakók**.

Folytatódik az elmúlt két évben nagy lendületet vett **szennyvíz-csatornázási program**, több milliárdos szennyvízhálózat-bővítési programok indultak és indulnak el Hajdú-Bihar megyében (Zsáka, Furta, Hajdúböszörmény, Bocskai kert, Nádudvar, Balmazújváros, Hajdúsámson, Hajdúhadház, Téglás, Nyírcsád, Hajdúbagos, Monostorpályi, Hosszúpályi). A 25/2002 kormányrendeletben nevesített szennyvízkezelési agglomerációknak megfelelően a megye több kistérségben alakultak mikrokörzetek a szennyvízprojektek előkészítésére.

Az **életminőség-javító infrastruktúra-fejlesztést** segíti a **bihari térség szociális felzárkóztatását célzó program** is, amelyre 2004 és 2006 között a megyei területfejlesztési tanács, valamint az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium évente 50-50 millió forintot fordít.

A megyei önkormányzat kiemelt figyelmet szentel a saját intézményrendszerének korszerűsítésére, szolgáltatási színvonalának javítására, az esélyteremtésre, vagyis a szolgáltató megye kialakítására. Ennek a szolgáltató szerepnek az erősítését célozza az a megyei európai információs pont amely mára a Hajdú-Bihar megye valamennyi kistérségében nyitott alpontot, illetve EU-tantermet, ezzel is szolgálva a megye lakóinak uniós információkkal történő ellátását. A célok között szerepel e hálózat további fejlesztése.

A Hajdú-Bihar megyei települések és kistérségek fejlesztési elképzeléseit - a 2007-2013-as Európai Unió költségvetési időszakra való felkészülés jegyében – többször is vizsgálta az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség, illetve folyamatosan készít felméréseket a Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség is. Ezeknek a felméréseknek az eredményei összhangban vannak a településeken végzett kérdőíves kutatás eredményeivel. Megállapítható, hogy a települések fejlesztési tervei elsősorban a települési infrastruktúra fejlesztésére koncentrálnak, a turisztikai potenciál növelésére és a lakosság életminőségének javítására irányulnak. (A felmérés eredményeit szemléltető diagramm a koncepció 3. számú mellékletében található.)

VII. SWOT ELEMZÉS

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> • Hadú-Bihar megyében országosan a legmagasabb a városi népesség aránya • Kedvező földrajzi elhelyezkedés: a Tiszántúl közlekedési főútvonalai átszelik a megyét. Debrecen vasúti hálózattal az egyik legjobban ellátott csomópont az országban, a fő-, és mellékvonalak hálózata a megye területét jól lefedik • Állandó határnyitási státusszal rendelkező repülőtér működik a megyeszékhelyen • Jó termőhelyi adottságok, magas termésátlagok, jelentős mezőgazdasági hagyományok, felhalmozott termelési tapasztalat • Gyógyvíz, termásvíz erőforrás megléte a megyében • Érintetlen természeti, táji értékek, a Hortobágy jelentős része a megye területén található • 4 Ipari Park működik Debrecenben, 1 Polgáron, 1 Berettyóújfalun • Nemzetközi forgalom számára nyitott határátkelők Románia irányába • Beszállítói hálózatok kialakítására alkalmas feldolgozóipari vállalkozások működnek a megyében • A Debreceni Egyetem jelenléte, amely nemzetközileg elismert tudományos, oktatási központ • A megye hagyományosan jó és kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkezik • A megye határmenti elhelyezkedése (Románia) • Hajdú városok önkormányzati hagyományai • Erős civil szféra • Jó középfokú oktatás intézményi háttér 	<ul style="list-style-type: none"> • Nem piacorientált a szakképzés és felsőoktatás • Megye kistérségeinek gazdasági fejlettségében jelentős a különbség (centrum-periféria viszony) • Határmenti zárványtelepülések találhatóak a megyében • Nem megfelelő a kohézió Debrecen és a megye többi települése között • Belvíz és csapadékvíz elvezető rendszerek kiépítettsége hiányos, a meglévők jelentős rész rossz műszaki állapotú • Hulladékfeldolgozási rendszer fejletlen • Alacsony a lakosság idegennyelv-ismerete • Fejletlen iparszerkezet • Fejletlen üzleti szolgáltatások • Városi, kistérségi központi funkciók fejletlenek (kivéve Debrecen) • A regisztrált munkanélküliek aránya magas • Aránytalanságok jellemzők a vállalkozási struktúrára (pl. a mezőgazdasági vállalkozók magas, a társas, és a külföldi tulajdonú vállalkozások aránya alacsony) • A helyi kis- és középvállalkozások jövedelemtermelő- és munkahelyteremtő képessége alacsony • A megye tökevonó képessége összességében alacsony • Alacsony vállalkozási aktivitás • Turisztikai, térségi marketing és komplex turisztikai termékcsomagók hiánya • A lakosság átlagos jövedelmi szintje és vásárlóereje alacsony • A halmozottan hátrányos helyzetű népesség aránya magas • Helyenként hiányos kommunális infrastruktúra • Számos másod- és harmadrendű út, valamint a megye több településének belterületi útjai rossz minőségűek
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> • Külső tökebefektetők érdeklődésének növekedése a keleti országgrész iránt • A kelet-európai piacok stabilizálódása, illetve bővülése • A gazdasági együttműködések szerepének felértékelődése • A tudás alapú ágazatok szerepének növekedése • Természetvédelmi területek jelentőségének felértékelődése • Ivóvízminőség-javító projektek megvalósítása • Autópálya továbbépítése (M35, M4) • Gyógy- termál-, konferencia és aktív turizmus népszerűségének növekedése • Működő üzleti infrastruktúrák szerepe felértékelődik • Debrecen nemzetközi versenyképességi pólushént szerepel az EU-s tervekben • Az új EU-s költségvetési időszakban megnövekednek a regionális és az ágazati programokra fordítható támogatási források • A K+F és az innováció szerepe felértékelődik • Növekvő EU támogatások az alternatív energiaforrások hasznosítására • Kvalifikált munkaerő kínálat biztosítható a megye határon átnyúló vonzáskörzetéből 	<ul style="list-style-type: none"> • A befektetői érdeklődések elmaradása a vállalkozási környezetre ható tényezők relatíve kedvezőtlené válása miatt • Képzett munkaerő elvándorlásának fokozódása a megfelelő minőségű munkahelyek hiánya és az alacsonyabb kereseti lehetőségek következtében • Hátrányos helyzetű csoportok arányának növekedése (helyi szociális válsághelyzetek kialakulása, gettósodás felgyorsulása) • A megyén belüli térségi különbségek további növekedése • Természeti-környezeti értékek (élővizek, növény- és vadállomány) károsodása a ökológiai szemlélet hiánya következtében • Az agrárágazat további leértékelődése • Romló megyei image • Könnyűipar további leértékelődése

VII.1. Stratégiai következtetések

Az elemzés során megvizsgáljuk, hogy melyek a megye azon **erősségei**, amelyekre építhet és melyek azok a **gyengeségei**, amelyek kiküszöbölésére kell törekednie. A belső erősségeket és gyengeségeket összevetjük a külső – a stratégia által nem befolyásolható – pozitív és negatív tendenciákkal, tényezőkkel. A megye erősségei önmagukban nem képesek ellensúlyozni a gyengeségeket, azonban a környezet által kínált **lehetőségekre építve esély van arra, hogy a megye kitörjön elmaradott helyzetéből. A lehetőségek** egyrészt a megye erősségeinek kihasználását támogatják, másrészt a gyengeségek leküzdését segíthetik. A **veszélyek** felerősíthetik a megye már meglévő gyengeségeit, ennek esélyét a stratégiaalkotásnál ki kell védeni.

A megye gazdasági helyzetét jellemzi, hogy az egy főre jutó GDP alapján a megyék között évek óta a 12., illetve a 13. helyen, azaz a középmezőny végén szerepel. A GDP-n belül az ipar és a mezőgazdaság az országos átlagnál magasabb arányú, míg a szolgáltatások iparág alacsonyabb arányú. Magas a megyében a regisztrált munkanélküliek aránya, a lakosság vásárlóereje alacsony.

A megyeszékhely (amely egyben kistérség is) és a kistérségek közötti fejlettségbeli különbségek nagyok. Ez egyrészt a megyéről alkotott összképet negatívan befolyásolja, másrészt a gazdaságon belül egyes területek növekedését (például a turizmus) gátolhatja. A térség fejlődése szempontjából alapvető fontosságú a gazdaság fejlesztése mellett az **életkörülményekben, infrastrukturális ellátottságban, szociális ellátásban** megnyilvánuló különbségek mérséklése, a hiányosságok kiküszöbölése.

Hajdú-Bihar megye gazdaságában jelentős szerepet tölt be a mezőgazdaság, az országos átlagot mind a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, mind az ágazat GDP-ből való részesedése meghaladja. **Erősségként** emelhető ki, hogy a jó termőhelyi adottságokkal, jelentős mezőgazdasági hagyományokkal, és termelési tapasztalatokkal rendelkezik a megye. Ugyanakkor **gyengeséget** jelent, hogy még mindig nem megfelelőek a termelési-értékesítési együttműködések a mezőgazdasági kistermelők között, noha ezek a versenyképes termelés elengedhetetlen feltételei. A mezőgazdaság területén megfigyelhető tendencia a gazdasági együttműködések szerepének felértékelődése, amely a megye mezőgazdaságának versenyképessé tételében kihasználható **lehetőséget** jelenthet. A megye GDP-jén belül az **ipar** részesedése is az országos átlagnál magasabb, viszont az országos ipari foglalkoztatotti létszám és az ipari termelés értéke elmarad a megye országon belüli területi és népességi arányától. Az ipar szempontjából **gyengeségként** jelenik meg az ipari beruházások alacsony, jóval az országos átlag alatti aránya, valamint a K+F és innovációs tevékenység alacsony szintje. A megye iparára jellemző a feldolgozóipar magas aránya. Megfigyelhető tendencia – a megye számára tehát jövőbeni **lehetőség** – a gazdasági együttműködések szerepének felértékelődése. A megye további gyengesége a **kis- és középvállalkozások** tőkeszegénysége, valamint a vállalkezési szerkezet aránytalansága: magas a mezőgazdasági vállalkozások aránya, és az országos átlagnál alacsonyabb a társas és a külföldi tulajdonú vállalkozások részaránya. Következtetésként megállapítható, hogy a megye belső adottságainak kihasználása, a versenyképes termelés feltételeinek megteremtése csak az ágazatok hozzáadott érték teremtő képességének növelésével, **a vállalkozások közötti együttműködések, klaszterek, beszállítói hálózatok** kialakításával, **valamint az innovációs és K+F tevékenység elősegítésével** érhető el.

A megye gazdaságán belül a szolgáltatások, azon belül az idegenforgalom még nem képez olyan stabil, komplex rendszert, amely a kívánt „beszállítói” potenciállal rendelkező kis- és középvállalkozások számára is lehetőséget kínálna. A megye természetturisztikai **erősségei** között az érintetlen természeti, táji értékek és a gyógyvizek szerepelnek. A turisztikai potenciál kihasználását segítené elő, a megyei vonzerők „turisztikai terméké” alakítása, kiejánlása. Szükséges emellett a folyamat tudatos koordinálása mivel Hajdú-Bihar megye gazdaságfejlesztése szempontjából **lehetőségek** rejlnek az idegenforgalom versenyképességének fejlesztésében.

Az **információs technológiák** elterjedésének felgyorsulása olyan nemzetközi és hazai tendencia, melynek kihasználása fontos **lehetőség** a gazdaság fejlődése, korszerű gazdasági tevékenységek meghonosítása szempontjából. Az információs gazdaság megteremtése fontos szerepet játszhat a meglévő térségi fejlettségi különbségek mérséklésében is. Jelenleg a megyében **gyengeségként** jelentkezik az információs-kommunikációs rendszer fejletlensége. A megye fejlődése szempontjából az **információs technológiák széles körű alkalmazásának elterjesztése** elengedhetetlen fontosságú, annak elmaradása esetén a versenyhátrány további növekedése várható, hiszen ez a terület közvetlenül vagy közvetve a gazdaság és társadalom minden területére hatással van (vállalkozások versenyképessége, korszerű termelési technológiák alkalmazása, befektetések vonzása, humán erőforrás fejlesztés).

A korszerű technológiák meghonosításában és a gazdasági szerkezet korszerűsítésében a külföldi tulajdonú vállalkozások jelentős szerepet játszhatnak, ezért a **sikeres befektetés-ösztönzési tevékenység** stratégiai jelentőségű feladat. E szempontból a megye **erősségeként** értékelhető, hogy nagy számban áll rendelkezésre szabad, költséghatékony munkaerő, emellett a megye közlekedési tranzitszerepe is hozzájárulhat a befektetések idevonzásához. A külső tőkebefektetők érdeklődésének növekedése a keleti ország rész iránt, a kelet-európai piac stabilizálódása, bővülése és a kedvező földrajzi elhelyezkedés olyan pozitív tendenciák, amelyek **lehetőséget** jelentenek a befektetők vonzásához. **Az eredményes befektetés-ösztönzési tevékenység megvalósítása tehát kiemelt fontosságú a megye gazdaságfejlesztése szempontjából.**

A befektetések, külső források megyébe vonzása szempontjából fontos kérdés a **megye elérhetősége**. E szempontból **erősségként** említhető a megye fekvése, mivel a Tiszántúl közlekedési főútvonalai átszelik a megyét, Debrecen vasúti hálózattal az egyik legjobban ellátott csomópont az országban, a fő-, és mellékvonalak hálózata a megye területét jól lefedik. Ezzel szemben **gyengeség**, hogy a megye relatíve nagy távolságra fekszik a fejlett (hazai és európai) ipari centrumoktól, és nem épültek ki azok a korszerű közúti közlekedési infrastruktúrák, amelyek lehetővé tennék a hatékony kapcsolódást országos és nemzetközi közlekedési hálózatokhoz. Fontos **lehetőség** a (fent már említett) külső elérhetőség javulása, valamint a nemzetközi tranzitkereskedelem, az áruszállítmányozások szerepének növekedése. A megye elérhetőségét segítő fejlesztések elmaradása, illetve késedelmes megvalósulása olyan **veszély**, amelynek esetleges bekövetkezése nagymértékben lelassíthatja a megye gazdasági fejlődését. Ezen tényezők figyelembevételével tehát törekedni kell az elérhetőség javítására (bár ez csak lobbiszerű tevékenységgel befolyásolható jelen stratégia keretei között), valamint a tranzitszerepből adódó lehetőségek kihasználására, **a logisztikai szerep** fejlesztésére.

A megye gazdasági fejlődése szempontjából a **humán erőforrás** kérdés is kiemelt fontosságú. A megye egyik legsúlyosabb **gyengesége** a munkanélküliség magas aránya.

Erősségként értékelhető a 14 év alattiak magas aránya, amelyet a népességen belül a hátrányos helyzetű és hagyományosan nagy termékenységű roma népcsoport lakosságon belüli magas részarányából adódik. Ez hosszabb távon magában hordozza a szociális válság kialakulásának a **veszélyét**. A megye korstruktúrájában figyelemre méltó a 40-59 év közötti lakónépesség aránya, amely meghaladja a megyei, régiós és országos átlagot. Ez a korosztály néhány éven belül az időskorúak számát népesíti, amely a szociális infrastruktúra korlátozottsága miatt problémákhoz vezethet.

Gyengeségként jelentkezik, hogy főként a *kistelepülésen* élő lakosság iskolázottsága az országos átlagnál alacsonyabb, amely jelentős **gyengeséget** jelent a gazdasági versenyképesség szempontjából. Szükséges tehát **a célirányos humán erőforrás fejlesztés**, a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő szakképzés, átképzés, továbbképzés megvalósítása. Ehhez **lehetőségként** társul egyrészt az a nemzetközi tendencia, hogy növekszik a tudásalapú ágazatok szerepe a gazdaságban, másrészt a befektetők

szívesebben választják beruházásaik helyszínéül azokat a területeket, ahol szakképzett munkaerő áll rendelkezésre.

A megye jövőbeni fejlődése szempontjából fontos **lehetőség** az Európai Unió támogatási források rendelkezésre állása. Elkerülendő **veszélyt** jelent e téren más régiók versenyelőnye a Hajdú-Bihar megyét magában foglaló Észak-Alföldi Régióhoz képest. Ehhez **törekedni kell a regionális intézményfejlesztés megvalósítására, a megye abszorpciós képességének növelésére**. A sikeresen megvalósított **lobbi és marketing tevékenység** is jelentős gazdaságfejlesztő hatású lehet mind a központi forrásokhoz való hozzájutás, mind a befektetés-ösztönzési tevékenység elősegítése révén.

A **veszélyek** között olyan tényezők is szerepelnek, amelyek nem a térségi szereplők hatáskörébe tartozik. Ilyen például a gazdaságpolitikai tényezők miatt a befektetői érdeklődés elmaradása a térségben. Ezek megakadályozása, a bekövetkezés valószínűségének csökkentése érdekében szükséges a térségi és szakmai kapcsolatrendszer **további erősítése**. A térség szereplői, képviselői a partneri, szakmai kapcsolatokat keresve lobbytevékenységeket fejthetnek ki a makro-környezeti tényezők befolyásolása érdekében.

A SWOT elemzés négy elemének áttekintése után megállapítható, hogy a megye több olyan belső adottsággal, fejlesztési potenciállal rendelkezik, melyek hasznosításával a megye fejlődése még dinamikusabb lehetne, azonban ezek kihasználását jelenleg számos gyengeség nehezíti, akadályozza. A gyengeségek több eleme természeti adottságra, illetve térségen kívüli tényezőkre vezethető vissza.

VIII. HAJDÚ-BIHAR MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

VIII.1. Jövőkép

Hajdú-Bihar megye fejlesztési stratégiájának alapját, a fejlesztések kiinduló pontját a jövőkép határozza meg. A jövőkép megfogalmazásával kapcsolatosan követelmény, hogy realitásokat tartalmazzon, ugyanakkor legyen rövid és közérthető, mivel fontos, hogy az üzenete a szakembereken túl a megye közvéleménye számára is egyértelmű legyen.

A megyében jelentkező fejlesztési igények és a szakértői egyeztetések alapján Hajdú-Bihar megye jövőképe – víziója – a következő módon foglalható össze:

A tudásvezérelt fejlődésre, és a Hajdú-Bihar megye adottságaira épülő versenyképes gazdaság – kiemelten a környezet- és egészségipar – biztosítja a lakosság magas szintű életminőségét.

A jövőkép központi eleme a **magas szintű életminőség biztosítása a megye lakossága számára.**

A magas szintű életminőség biztosításának az egyik **alapfeltétele**, az **erős, nemzetközileg is versenyképes gazdaság**. A jelenlegi és a valószínűsíthető jövőbeni folyamatokat figyelembe véve, a versenyképes gazdaságnak **a megye adottságaira és tudásalapú fejlődésére kell támaszkodnia**, oly módon, hogy Hajdú-Bihar megye **természeti-környezeti, kulturális értékei** a gazdaságfejlesztésnek ne áldozatul essenek, hanem erősítsék azt, és szinergikus hatásokon keresztül **haszonélvezői legyenek**.

VIII.2. Stratégiai alternatívák elemzése

Hajdú-Bihar megye számára **több lehetséges alternatíva is** kínálkozik arra vonatkozóan, hogy a helyzetfeltárásban bemutatott belső erőforrásait és adottságait hatékonyan hasznosítsa, hozzáférhessen a kívülről érkező forrásokhoz, valamint a külső környezet adta lehetőségeket képes legyen kihasználni. Ezek közül a stratégiai alternatívák közül kell kiválasztani azt az egyet, amely leginkább szolgálja a megye fejlődését.

A helyzetfeltárás és a szakértői egyeztetések alapján három stratégiai alternatíva kerül bemutatásra, amelyek alapvetően a gazdaságfejlesztési orientációjukban és a megye belső kohéziójának megteremtésében különböznek egymástól.

I. Stratégiai alternatíva: Passzív fejlődés

A jelenlegi gazdasági-társadalmi szerkezet konzerválása, fejlődés csak külső tényezők hatására

A passzív fejlődés stratégiai alternatívája azt jelenti Hajdú-Bihar megye számára, hogy fejlesztéseit a meglévő tényezőkre építi, illetve megteszi azokat a minimális fejlesztési lépéseket, amelyeket külső motiváló tényezők – például Európai Unió követelmények, erős befektetői lobby –, vagy valamilyen, kifejezetten a megye fejlesztését szolgáló pályázati támogatás meghirdetésre kerülése, illetve Debrecen, mint versenyképességi pólus fejlődésének áttételes hatása indukál. A fejlődés tehát tudatos fejlesztéspolitikai, és határozott stratégiai irányok meghatározása nélkül, reaktív módon megy végbe. Az ad hoc fejlesztési döntések csak a legsürgetőbb problémák megoldására alkalmasak, aminek hatására a fejlődés elveszíti fókuszát.

Az elsődleges feladatot a korábban kialakult gazdasági szerkezet megőrzése és szinten tartatása, az országos közlekedési infrastruktúra fejlesztésében való aktív együttműködés és – elsősorban az infrastruktúra terén jelentkező – helyi fejlesztési elképzelések konzervatív

támogatása jelenti. Ennek következtében a megye fokozatosan veszít versenyképességéből – annak ellenére is, hogy Debrecenbe, mint versenyképességi pólusba jelentős fejlesztési források érkeznek –, valamint fokozódik a hátrányos helyzetű térségek lemaradása.

II. Stratégiai alternatíva: Mérsékelt fejlesztés

A hagyományosan erős gazdasági ágazatok fejlesztése, egyensúlyra törekvés a fejlesztésekben.

A mérsékelt fejlesztés stratégiai alternatívája azt jelenti, hogy a fejlesztések egy konzervatív jellegű fejlesztéspolitikai eredményeként jönnek létre. A hagyományosan nagy jelentőséggel rendelkező mezőgazdaság és a mezőgazdasághoz kapcsolódó feldolgozóipar területén elsősorban a meglévő kapacitások növelése, a szintén nagy hagyományokkal rendelkező turizmus terén pedig az infrastruktúra fejlesztése történik. Ezek az ágazatok nagy létszámú munkaerő foglalkoztatásra képesek, ezért a fejlesztések rövid távon a munkanélküliség csökkenését eredményezhetik.

Az egyes ágazatok versenyképességének növelése érdekében – mint átfogó, minden ágazatot támogató tényező – a közlekedési infrastruktúra fejlesztése a legfontosabb terület. A konzervatív beállítottságú fejlesztéseket – a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztése, és 100-as vasúti fővonal fejlesztése következtében – a pontszerű logisztikai fejlesztések egészítik ki. Ezek a fejlesztések csak olyan dinamizálódó településeken fejtenek ki pozitív, gazdaságélénkítő hatást, ahol már rendelkezésre áll a szükséges infrastrukturális háttér. Ilyen települések például Debrecen, Hajdúnánás, Polgár, Püspökladány és Berettyóújfalu.

A gazdasági versenyképesség javításának területén Debrecen, mint nemzetközi versenyképességi pólus kiemelkedő szereppel bír. A leszakadó települések felzárkóztatása szorosan függ a gazdaság versenyképességének javítására fordítandó forrásoktól. Ha a gazdaság alacsony versenyképessége miatt a munkanélküliség továbbra is kedvezőtlenül alakul, akkor a szociális, képzési és átképzési feladatok ellátása, a lakosság egészségi állapotának javítása várhatóan jelentős ráfordításokat igényel.

III. Stratégiai alternatíva: Innovatív, tudásvezérelt fejlesztés

Innovatív új ágazatok és tudásvezérelt fejlesztés a gazdasági versenyképesség erősítése érdekében, amely elősegíti a lakosság életminőségének javulását

Az innovatív, tudásvezérelt fejlesztés a jelenlegi gazdasági szerkezet megváltoztatását jelenti. A fejlesztések célja - a nemzetközi gazdasági tendenciáknak megfelelően – az innovatív, piacképes tevékenységek, tudásvezérelt ágazatok fejlesztésével egy korszerű gazdasági szerkezet kialakítása, a versenyképesség erősítése.

Az innováció, a versenyképesség növelése az agrárszektorban a hagyományos élelmiszer termelés dominanciája helyett, a funkcionális, és energetikai hasznosítású termékek és a környezettudatos, egészséges életvitel növekvő igényét kielégítő bio-élelmiszer termelésére való átállást jelenti. A mezőgazdasági termelés költségeinek hosszú távú csökkentése érdekében, a megye számos helyén fellelhető termásvíz hasznosítása kiemelkedő lehetőség. A megye termál és gyógyvíz bázisának hasznosítása korábban is jelentős szerepet játszott az idegenforgalomban. A turisztikai ágazat vonzerejének növelése érdekében további fejlesztések szükségesek, amelyek főként a vonzerők fejlesztésére, a turisztikai infrastruktúra fejlesztésére és a vendégek megyében eltöltött idejének növelésére fókuszálnak.

A fejlesztések a jelenlegi jelentős ágazatok mellett két, eddig csak elemeiben meglévő, de jó adottságokkal rendelkező ágazat, a környezetipar és az egészségipar hosszú távú fejlődésének megteremtését is elősegítik. Az egészségipar fejlődésének egyes elemei a szolgáltatásokhoz – kiemelten a turizmushoz –, mások a vegyiparhoz, biotechnológiához,

mezőgazdasághoz kapcsolódnak. A környezetipar főként szintén a tudományos és üzleti szolgáltatások, a vegyipar, a mezőgazdaság, valamint gépipar területeit érinti.

A sikeres gazdaságfejlesztés alapjait a fejlett vállalkozási környezet, a gazdasági és társadalmi szereplők kölcsönös együttműködése és a tudásvezérelt fejlődéshez nélkülözhetetlen tudásbázis és innovációs háttér jelentik. Az innováció és tudásvezérelt fejlődés lehetőségei ugyanakkor nem minden térségben adóttak. Ennek megfelelően a fejlesztések során biztosítani kell, hogy a fejlődés minden térségben érzékelhető legyen. Fontos tehát, hogy a gazdaság fejlesztése mellett az életminőség növelésére is hangsúlyt kell helyezni.

Hajdú-Bihar megye adottságai és lehetőségei alapján valamint az egyes alternatívák hosszú távú hatásait figyelembe véve a harmadik, „**Innovatív, tudásvezérelt fejlesztés**” stratégiai alternatíva megvalósítása javasolt a megye számára.

VIII.3. Misszió

Hajdú-Bihar megye helyzete, jövőképe és a fejlődés stratégiai alternatívája ismeretében került sor a megye fejlesztését megalapozó misszió, a stratégiai célok valamint a javasolt fejlesztési prioritások megfogalmazására.

A misszió tulajdonképpen a fejlesztések alapcélja, amelyhez hozzárendelhetőek a stratégiai célok. A misszió és a stratégiai célok közösen egyértelmű irányt jelölnek ki a célok elérését biztosító fejlesztési prioritások megfogalmazásához.

Hajdú-Bihar megye missziója:

A megye elhelyezkedésére, természeti kincseire, valamint Debrecen oktatási és tudományos szerepére építve tudásalapú, fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődés megteremtése a területi esélyegyenlőség biztosítására törekedve.

A területfejlesztési stratégia alkotásában részt vett szakértők arra törekedtek, hogy olyan missziót és célkitűzéseket fogalmazzanak meg, amely révén a megye fejlődési potenciálját a legjobban tudja kihasználni. Fontos szempontként került figyelembe vételre, hogy a fejlesztési célkitűzések ne kizárólag Debrecenre irányuljanak, hanem a megye többi kistérsége és települése felzárkózását is biztosítsák. Ennek megfelelően a misszió egyértelműen jelzi, hogy a legfontosabb feladat a **fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődés** megteremtése, illetve a **területi esélyegyenlőség biztosítása** a fejlődésben. A fejlesztéseket Hajdú-Bihar megye sajátos előnyeire alapozva kell végrehajtani, amelyek közül a legfontosabbak a megye **elhelyezkedése, természeti kincsei** (főként a termőföld és a termálfvíz), valamint a fejlett **oktatási hálózat** és a **tudományos háttér**.

Fontos kiemelni, hogy az egész megye egyenletes fejlődése nem valósítható meg. Lesznek a fejlődésnek húzó térségei és lesznek olyan térségek, amelyek kevésbé tudnak bekapcsolódni a fejlődési folyamatba. Alapvető fontosságú azonban, hogy **a fejlesztések kínálta lehetőségekből, előnyökből Hajdú-Bihar megye valamennyi térsége részesüljön.**

VIII.4. Stratégiai célok

A jövőképre, valamint az abból levezethető misszióra támaszkodva kerültek kijelölésre a stratégiai célok.

A misszió **négy kulcsfontosságú tényezőt** tartalmaz:

- **a megye sajátos előnyeire építést;**
- **tudásalapú fejlődést;**
- **fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődést;** valamint
- **területi esélyegyenlőség biztosítását.**

Mindezek mellett a stratégiai célok meghatározásakor a megyei fejlesztési elképzelések támogathatóságának fontos tényezőjeként **figyelembe vételre került**, hogy **Hajdú-Bihar megye célkitűzései illeszkedjenek** az azonos időszakra készülő **országos és regionális tervek céljaihoz**; valamint **képviseljék, foglalják össze és fejezzék ki a megye kistérségeinek fejlesztési elképzeléseit**, alkossanak azokkal koherens egészet.

Mindezek alapján a következő **két stratégiai cél** került megfogalmazásra:

I. A gazdasági versenyképesség erősítése

II. Az életminőség javítása

A jövőkép és a misszió ismeretében a fenti két cél elérését szolgáló stratégia alkalmas arra, hogy **dinamizálja** a megye gazdasági-, társadalmi fejlődését. Fontos jellemzője a stratégiának, hogy nagy hangsúlyt helyez a **tudásalapú fejlődésre** –, amely által **folyamatos és fenntartható fejlődés teremthető meg**. További fontos jellemzője még a stratégiának, hogy figyelembe veszi az egyes térségek eltérő adottságait és lehetőségeit, és az adottságoknak megfelelő fejlesztési területeket határoz meg a különböző térségek számára.

I. A gazdasági versenyképesség erősítése

A jövőkép a tudásalapú fejlődésre és a megyei adottságokra épülő versenyképes gazdaságot, mint a lakosság magas életminőségének alapját határozza meg. A megfelelő életminőség feltételei sokrétűek, de az egyik legfontosabb tényező, hogy **a gazdaság megfelelő minőségű és mennyiségű munkahelyet biztosítson a megye lakosságának**.

A helyzetelemzés rámutatott arra, hogy a vidéki Magyarország átlagát tekintve a megye GDP-ben mért gazdasági fejlettsége 97%-os - ami nem jelent nagymértékű hátrányt -, de az adatokat Debrecen nélkül vizsgálva szembetűnő a megye többi településének lemaradása. A lemaradás oka, hogy Hajdú-Bihar megyében még teljesen nem alakult ki versenyképes, rugalmas gazdasági szerkezet. A korábbi húzóágazatokban (például: mezőgazdaság, gépipar, élelmiszer-feldolgozás) a termelési technológia fejlettsége, és a termelékenység - ezáltal a jövedelemtermelő-képesség - nem kielégítő.

Ugyanakkor számos olyan tényező van, amely a megye gazdasági versenyképességének erősítésére pozitívan hathat. Ilyen tényező a megye kedvező elhelyezkedése, - amely a közlekedési kapcsolatok folyamatos fejlesztése révén egyre inkább felértékelődik -, a termálvíz bázis, a kiváló talajadottságú termőterületek, a magas színvonalú oktatási intézmény-hálózat, valamint a kimagasló tudományos jelentőségű felsőoktatási intézmények, kutató intézetek. A gazdaságfejlesztés elsődleges feladata, hogy megfelelő feltételeket teremtsen a pozitív adottságokból származó előnyök lehető legkedvezőbb kihasználásához.

A tudásalapú, versenyképes gazdaság várhatóan elsősorban a jelenleg is működő gazdasági centrumokban, a fejlesztési tengelyek térségében, a folyamatosan megépülő gyorsforgalmi utak és a felújításra kerülő nemzetközi jelentőségű vasútvonalak mentén, valamint Debrecenben – amely a legújabb országos tervekben nemzetközi jelentőségű versenyképességi pólusként szerepel – fog összpontosulni. Ugyanakkor a fejlődés kiegyensúlyozása érdekében a stratégia olyan fejlesztéseket is kijelöl, amelyek a kevésbé fejlett térségek sajátos adottságaira építve hozzájárulhatnak ezekben a térségekben is a gazdaság fejlődéséhez, erősödéséhez.

II. Az életminőség javítása

Az életminőséget számos, egymással többé-kevésbé összefüggő tényező befolyásolja. Ezek közül egyik az erős, versenyképes gazdaság, amely bár rendkívül fontos, de nem az egyedüli feltétele a lakosság magas életminőségének. A magas szintű

életminőséghez szükséges tényezők közé tartoznak még a magas színvonalú **lakossági szolgáltatások, az oktatási háttér, szociális és egészségügyi szolgáltatások, kulturális és szórakozási lehetőségek, és a megfelelő közlekedési feltételek** is.

Az egyes településeket vizsgálva kiderült, hogy a megyén belül is eltérőek az életminőség feltételei. Általánosságban ezen a téren Debrecen és a „Hajdú-városok” többsége fejlettebbnek, a megye déli, Bihari térségének települései pedig kevésbé fejletteknek tekinthetők. A magasabb életszínvonal a jelenlegi tendenciáknak megfelelően főként a városokra, gazdasági centrumokra jellemző. A lakóhelyi kötődése erősítése érdekében kiemelt fontosságú, hogy olyan intézkedések kerüljenek megfogalmazásra, amelyek az egyes térségek valós szükségleteire építő fejlődést tesznek lehetővé, és alkalmasak a térségi különbségek mérséklésére. A jövőképpen foglaltak elérése érdekében fontos tehát, hogy a megye teljes területén **fejlett infrastruktúra-hálózat** álljon a lakosság rendelkezésére, a jelenleginél fejlettebb **szociális és egészségügyi ellátórendszerek** működjenek, fejlett **oktatási, képzési szolgáltatásokat** vehessen igénybe a lakosság, teremtsenek meg a **szabadidő kulturált eltöltésének feltételei**, valamint erősödjön a **megye belső kohéziója, a települések közötti és határon átívelő kapcsolatok**.

VIII.5. Fejlesztési prioritások

A jövőkép és a misszió alapján meghatározásra kerültek Hajdú-Bihar megye területfejlesztésének stratégiai céljai: **„A gazdasági versenyképesség erősítése”, és „Az életminőség javítása”**.

A stratégiai célokat, a megye adottságait és lehetőségeit figyelembe véve lehet meghatározni a fejlesztés prioritásait.

Hajdú-Bihar megye fejlett oktatási intézményhálózattal rendelkezik, amelynek országos szinten is jelentős erősségei a felsőoktatási intézmények – kiemelten a Debreceni Egyetem. Fontos továbbá, hogy az Észak-alföldi régió elkötelezett az innováció vezérelt fejlődések mellett. Az ehhez szükséges intézményi és kutatási háttér legnagyobb része Hajdú-Bihar megyében áll leginkább rendelkezésre, és itt működnek a régió innovációs szervezetei is. Az oktatás, képzés, és kutatás-fejlesztés terén jelentkező adottságokra mindenképpen szükséges építeni a megye további fejlődésének tervezése kapcsán, amely Hajdú-Bihar megye tudásbázisának (humán erőforrás, és intézményi tényezők) további fejlesztését igényli.

Nagyon fontos továbbá a gazdasági szerkezet differenciálása. Ennek érdekében egyrészt az idegenforgalmat, másrészt a vállalkozási környezet elemeit szükséges erősíteni, versenyképesebbé tenni. Az idegenforgalomban jelenlegi is kedvező adottságok vannak, de ezek közül számos még nem, vagy nem megfelelően került kihasználásra. A potenciál kihasználása, és a turizmus versenyképességének erősítése további fejlesztéseket igényel. A vállalkozási környezet egy újabb összetevője a gazdaság megerősítésének, amit az üzleti szolgáltatások minőségi háttérének megerősítésével és a megye befektetői szempontból vonzóvá tételével lehet elérni.

Nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy a megye kiemelkedően jó mezőgazdasági adottságokkal bír. A mezőgazdaságon belül az innovatív, üzleti alapon is versenyképes mezőgazdasági termelés, az agro-business feltételeinek megerősítése a legfontosabb feladat.

A gazdasági ágazatok területén szükséges fejlesztések jellemzően a gazdasági centrumokra, dinamizálódó térségi centrumok fejlődését segítik leginkább elő. A szolidaritás és a térségi különbségek csökkentésének jegyében, valamint a fejlesztés egyenlőtlenégeket kiváltó hatásainak mérséklése érdekében a területi felzárkózás és a megye belső kohéziójának erősítése szintén kiemelt feladat.

Ahogy arra már a jövőkép is utalt, a megye adottságai alapján **egészségipar** fejlesztése kiemelt szerepet tölthet be Hajdú-Bihar megye fejlődésében. Az egészségipar kifejezés alatt értünk minden az egészséggel és az egészség megőrzéssel kapcsolatos szolgáltatást és terméket. Az idegenforgalom területéről ide tartoznak az egészségturisztikai szolgáltatások, és a hozzájuk kapcsolódó prevenciós és rehabilitációs gyógyászati, wellness, fitness és egyéb hasonló tevékenységek. A mezőgazdaság és élelmiszer termelés terén a biotermékek előállítására, valamint a funkcionális élelmiszer-alapanyag termelés szolgálja az egészségipar fejlődését. Az ipari termelés területén fontos kiemelni a gyógyszeripart, a vegyipart, de ide kapcsolódik az egészségmegőrzésre alkalmas könnyűipari termékek gyártása is. Az egészségipar tehát, több ágazathoz és fejlesztési területre is kapcsolódik, és a fejlődését megalapozó tényezők jelentős része már jelenleg is rendelkezésre áll Hajdú-Bihar megyében.

A jövőkép szintén utal a **környezetipar** kiemelkedő fontosságára. Ez az ágazat mind a nemzetközi tendenciákat figyelembe véve, mind az Európai Unió és hazai fejlesztési elképzelések alapján egyre jelentősebb szerepet tölt be a gazdaságban. A környezetipar és a hozzá kapcsolódó tevékenységek, valamint az ágazat fejlesztési és kutatási bázisa a gazdaság rendkívül széles spektrumát öleli fel. Többek között a környezetvédelem, a kommunális közszolgáltatások, az energetika, a vegyipar, a biotechnológia, a gépészet, és a mezőgazdaság bizonyos területei alkotják a környezetipart. Akárcsak az egészségipar, a környezetipar is több ágazathoz és fejlesztési területre kapcsolódik.

A környezet- és egészségipar fejlesztésének fontos feltétele, hogy megfelelő képzettséggel rendelkező, felkészült munkaerő és megfelelő kutatóhelyek álljanak rendelkezésre. A tudásbázis gazdaságilag hasznosítható alkalmazása a tudomány és a gazdasági szféra kooperációját is igényli, valamint ezen túlmenően a környezet- és egészségiparban érdekelt vállalkozások együttműködésének fejlődése is alapfeltétele az ágazatok fejlődésének, mert a megfelelően szervezett és kialakított vertikális és horizontális kapcsolatok elengedhetetlenek a versenyképesség növelése érdekében.

A megye adottságai és a bemutatott stratégiai célok elérése érdekében tehát a következő fejlesztési prioritások kerültek kijelölésre.

- A. Tudásbázis fejlesztése
- B. Idegenforgalmi versenyképesség növelése
- C. Vállalkozási környezet fejlesztése
- D. Agro-business ágazat erősítése
- E. Területi felzárkózás és a megye belső kohéziójának erősítése

A kijelölt öt fejlesztési prioritás nem érvényesülhet azonos módon a megye teljes területén. Figyelembe kell venni, hogy az egyes **terségek** eltérő adottságokkal rendelkeznek, amely alapján a prioritások eltérő súllyal, illetve a prioritásokon belül különböző intézkedések valósítandók meg az egyes területeken.

VIII.5.1. Fejlesztési prioritások bemutatása

A. Tudásbázis fejlesztése

A globális piacokon mindinkább a **magas hozzáadott értékű** termékek termelése és kereskedelme dominál. Magas hozzáadott értéket pedig csak megfelelő ismeretek birtokában lehet biztosítani. Ezen a területen Hajdú-Bihar megye, mint a Tiszántúl **oktatási centruma és országos kutatási bázis**, jelentős előnyökkel rendelkezik más magyarországi területekkel szemben. A Debreceni Egyetem Magyarország egyik legjelentősebb felsőoktatási és tudományos intézménye, amely tevékenységei révén alkalmas arra, hogy részt vegyen a megye tudásbázisának fejlesztésében. Az Egyetem mellett további kutatóhelyek is működnek a megyében – amelyek közül az egyik legkiemelkedőbb a Magyar Tudományos Akadémia Atommagkutató Intézete (ATOMKI). Ezek az intézmények a kutatási infrastruktúra biztosítása mellett a kutatók képzésében is nagy szerepet játszanak. Ahhoz,

hogy ezeket az adottságokat a megye megfelelő mértékben ki tudja használni, **szükség van a kutatási infrastruktúra megerősítésére, magasan kvalifikált kutatók munkájára.** Különösen fontos a megfelelő háttér azokon a területeken, amelyek kapcsolódnak a stratégiai végrehajtásához, kiemelten az agro-businesshez, a környezetiparhoz és az egészségiparhoz. **A valós, gazdaságilag is hasznosítható kutatások feltétele a kutatási intézmények és a gazdasági szereplők piaci alapú együttműködése, illetve ennek fejlesztése.**

Nem kizárólag a kutatással foglalkozó intézmények és személyek jelentik Hajdú-Bihar megye teljes **tudásbázisát.** Ide értjük ugyanis a megye humán-erőforrásának teljes egészét is, mindazokat, akik a legkülönbözőbb területeken képesek magas szakmai színvonalon végezni a feladataikat. Ez a **humán-erőforrás** jelenti a Hajdú-Bihar megye számára a legnagyobb **versenyképességi tényezőt,** ezért ennek megfelelő figyelmet kell fordítani a fejlesztésére is. Bár a tudásbázis kialakításának intézményi háttere jó, más területen mégis tapasztalhatók olyan jelek, amelyek hiányosságokra hívják fel a figyelmet. Ezek közül a legkiemelkedőbb, hogy **a munkaerő kereslet és kínálat struktúrája eltér** egymástól, azaz számos munkahely marad betöltetlen amiatt, hogy nem áll rendelkezésre megfelelő végzettségű, felkészült munkaerő. A hiány elsősorban a felsőfokú gépészet, elektronikai mérnöki, és egészségügyi végzettséget igénylő foglalkozások, valamint a szakmunkák széles körében érezhető leginkább. Ennek oka egyrészt az, hogy az oktatott szakok jelentős része nem illeszkedik a munkaerő-piaci igényekhez, hanem általában az alacsony költségigényű, divatos szakmák oktatási kínálatát dominálja. Másrészt a képzési struktúra piaci igények szerinti kialakításához **az oktatási infrastruktúra sem mindenhol megfelelő.** Az oktatási infrastruktúra problémái azonban már nem csak a szakképzésre, hanem **a közoktatásra is jellemzők.** Mivel a közoktatás jelenti a humán erőforrás képzés alapját, ezért kiemelt fontosságú ennek a területnek is a fejlesztése.

Az Észak-Alföldi Régió céljaival összhangban jelen prioritás tehát **az oktatás feltételeinek javítására,** a bio-, gén-, nano-, agrár- és farmainnovációs, környezettechnológiai, energetikai valamint az infokommunikációs technológia területén működő **kutatóhelyek, cégek és oktatási intézmények fejlesztésére,** újabb kutatási területek **infrastrukturális, anyagi és szellemi háttérének fejlesztésére koncentrálnak,** annak érdekében, hogy a felhalmozott tudást helyben hasznosító, magas hozzáadott értéket termelő, nemzetközi szinten is versenyképes gazdaság erősödhesen meg a megyében.

A fentieknek megfelelően jelen prioritáshoz a következő alprogramok kerültek kijelölésre:

A.1. Szakképzés és felsőoktatás piaci igényeknek megfelelő fejlesztése

Az oktatott szakok, szakirányok munkaerő-piaci kereslethez való igazítása, az oktatási intézmények és a gazdasági szereplők együttműködésének fejlesztése a szakoktatás terén, többek között gyakorlati lehetőségek biztosításával; elhelyezkedést segítő felnőttoktatási programok

A.2. Közoktatás fejlesztése

Az oktatás infrastruktúrájának fejlesztése, az idegennyelv oktatás erősítésének ösztönzése.

A.3. Kutatási infrastruktúra fejlesztése

Jó felszerelt kutatási helyek kialakításának támogatása az alap és alkalmazott kutatási tevékenységek számára

A.4. Kutatói humán erőforrás biztosítása a Debreceni Egyetem bevonásával

Az Egyetem kutatói bázisára és kutatási infrastruktúrájára alapozva a kutatók felkészültségének fejlesztése, fiatal kutatók képzése.

A.5. Kutatóintézmények és vállalkozások együttműködésének ösztönzése

A gazdasági versenyképesség növelése érdekében a gazdasági szereplők és a kutatóintézmények közös kutatási programjainak ösztönzése, a kutatási területek gazdasági – kiemelten a környezetipar, az egészségipar és a mezőgazdaság - igényeknek megfelelő kijelölése.

A kijelölt alprogramok végrehajtása során kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a stratégiailag fontos környezetipar, egészségipar és az agro-business ágazat és a hozzájuk kapcsolódó területeken megfelelő képzettségű munkaerő és kutatási bázis álljon rendelkezésre.

A prioritás alprogramjai közül a közoktatás fejlesztése és a szakképzés piaci igényeknek megfelelő fejlesztése a megye összes kistérségében szükséges. A többi alprogram nem érinti közvetlen módon a megye minden térségét, települését, de szükségesek annak érdekében, hogy a további fejlesztések hatékonyan valósulhassanak meg. A tudásvezérelt fejlődés valós eredményei a megye lakosságának életminőség emelkedésén keresztül válnak majd lemérhetővé.

B. Idegenforgalmi versenyképesség növelése

Hajdú-Bihar megye, de különösen Hajdúszoboszló, Debrecen és a Hortobágy már hosszú ideje a turisták kedvelt célállomása. A megyében található természeti, környezeti, szellemi, kulturális és nem utolsósorban tárgyi emlékek vonzerőt jelentenek az ide látogatók számára. Az egész megyére vonatkozóan kiemelkedik ezek közül a termálvízkinccs, amely csaknem a megye teljes területén megtalálható, és számos helyen fürdő szolgáltatások épültek rá. Az idegenforgalom a megye GDP termelésében is rangos helyet foglal el. Ennek megfelelően kiemelt jelentőséggel bír a turisztikai szektor, valamint a rá épülő és a támogató háttérzolgáltatást biztosítók köre.

Az idegenforgalmi szokások és a turisták elvárásai, igényei időről-időre megváltoznak, ezért kiemelt prioritás a megye fejlesztése szempontjából, hogy növelje az ágazat versenyképességét. Legnagyobb hiányosság a megye idegenforgalmában érdekelt gazdasági szereplők közötti együttműködés, közös fellépés hiánya. Ebből kifolyólag az egyes szereplők a saját pozícióikat igyekeznek konzerválni, ezáltal csak kismértékben valósul meg a változó igényekre épülő újabb vonzerők kialakítása, a meglévők fejlesztése. Kivétel ez alól Debrecen, ahol tudatos tervezéssel több új idegenforgalmi szempontból is jelentős intézmény került átadásra. Ilyenek a Főnix Csarnok, a Debrecen Jégcsarnok, illetve a Kölcsey Konferencia Központ. A jelenleg meglévő vonzerők kihasználását ugyanakkor a turisztikai infrastruktúra fejletlensége teszi nehezzé. A legnagyobb hiányosságok közé tartozik, hogy jelenleg még csak tervezési szakaszban van a megye több turisztikai attrakcióját összekapcsoló kerékpár út. A rendelkezésre álló idegenforgalmi létesítmények műszaki állapota is sok helyen kívánni valót hagy maga után, fontos lenne tehát a turisták igényeit figyelembe vevő fejlesztések ösztönzése.

Jelenleg a megyébe látogató turisták néhány kiemelt és nagyhírű látványosság megtekintésén túl a fürdő szolgáltatásokkal tudják eltölteni idejüket, valamint kedvezőtlen időjárás esetén kevés számú alternatív programlehetőség közül lehet választani. A jelenlegi idegenforgalmi tendenciák azt a veszélyt is magukban hordozzák, hogy a vendégek jelentős része a romániai Bihar megyét választja úti célként, amely hasonló adottságú termálvíz bázissal rendelkezik, mint Hajdú-Bihar megye, de e mellett sokszínűbbek a táji-, természeti adottságai is, és rohamosan fejlődnek a turisztikai szolgáltatásai. Az idegenforgalmi attrakciók, szolgáltatások fejlesztésével párhuzamosan szükséges tehát az egész megyét érintő komplex és célcsoport orientált turisztikai programcsomagok kialakítása, tematikus útvonalak meghatározása, és a hozzájuk kapcsolódó turisztikai és egyéb szolgáltatások, termékek fejlesztése. Annak érdekében pedig, hogy Hajdú-Bihar megye idegenforgalma ne vesztese legyen Bihar megye fejlődésének szükséges a két megye közötti együttműködés erősítése, az idegenforgalmi funkciók megosztása. A komplex fejlesztések megvalósítása által növelhető a turisták Hajdú-Bihar megyében eltöltött idejének hossza, valamint a megye idegenforgalmának jövedelmezősége is.

A jelenlegi helyzetet figyelembe véve tehát a pontszerű fejlesztések helyett összehangolt, egymásra valamint megyén belüli és határon átívelő együttműködésekre épülő fejlesztések megvalósítása indokolt. Természetesen az idegenforgalmi fejlesztésekkel szemben is követelmény, hogy innovatív, újszerű, környezettudatos, tudásvezérelt megoldásokat

alkalmazzanak – amelyek a fejlesztések hatékonyságát és fenntarthatóságát hivatottak növelni –, és építsenek turizmus egészségipar fejlődését szolgáló lehetőségeire, adottságaira.

Az idegenforgalmi versenyképesség növelése prioritáshoz kapcsolódó alprogramok a következők:

B.1. Turisztikai vonzerők fejlesztése

A legnagyobb vonzerőt jelentő attrakciók kiválasztása és fejlesztése, a gyógy-, termál-, wellness központok fejlesztése, fejlett szolgáltató háttér, és kapcsolódó szolgáltatások kialakítása.

B.2. Turisztikai infrastruktúra fejlesztése

Turisztikai attrakciókat összekapcsoló kerékpárutak tervezése, fejlesztése, információs szolgáltatások fejlesztése, tájékoztató táblarendszer kihelyezése, szálláshelyek fejlesztése, gyógyturisztikai szolgáltatásokat nyújtó intézmények infrastrukturális fejlesztése.

B.3. Komplex turisztikai programcsomagok kialakításának ösztönzése

Az öko-, örökség-, aktív-, üzleti-, gyógy-, termál-, kerékpáros-, sport-, kulturális-, vadász turizmus iránt érdeklődő résztvevők célcsoportoknak szóló specifikus programcsomagok kialakítása, tematikus turisztikai útvonalak kijelölése, fejlesztés, Hajdú-Bihar – Bihar programcsomagok kialakítása.

B.4. Turisztikai marketing tevékenység fejlesztése

Egységes turisztikai arculat kialakítása, megyei, térségi és települési marketing akciók összehangolt lebonyolítása, kapcsolt marketing szerepének fejlesztése.

B.5. Együttműködések ösztönzése az idegenforgalomban

A turisztikai szolgáltatások horizontális és vertikális együttműködésének fejlesztése, határon átnyúló együttműködések ösztönzése.

Az idegenforgalom versenyképességének növelésén belül kiemelten kell kezelni az egészségipar részét képező egészségturizmust és a hozzá kapcsolódó gyógyászati, wellness, fitness és egyéb más szolgáltatások környezetipar által támogatott fenntartható fejlesztését.

A jelen prioritáshoz kapcsolódó alprogramok az eltérő adottságoknak megfelelően a megye teljes területét érintik, elsősorban is a komplex turisztikai programcsomagok kialakítása, a turisztikai infrastruktúra és vonzerő fejlesztése. Így érhető el, hogy a különböző igényekkel rendelkező vendégek számára az igényeinek megfelelő, magas minőségű szolgáltatások váljanak elérhetővé. A megye egyes térségei megfelelő adottságokkal rendelkeznek az aktív-, üzleti-, konferencia-, és vadászturizmushoz, amelyek fejlesztési igényeit szintén figyelembe kell venni a turisztikai fejlesztések megvalósítása során.

C. Vállalkozási környezet fejlesztése

Hajdú-Bihar megye gazdasági versenyképessége és az életminőség szempontjából is lényeges, hogy milyen feltételek között működhetnek a vállalkozások. A versenyképesség szempontjából egyértelműen az a cél, hogy hatékony, jó jövedelemtermelő képességű vállalkozások sokasága működjön a megyében. Az életminőségre ezek a vállalkozások munkahely teremtő képességükön túlmenően az elérhető termékek és szolgáltatások körének bővülésével, és társadalmi szerepvállalásukkal is hatnak.

A vállalkozási környezetet számos tényező alkotja. Ezek egy részére Hajdú-Bihar megyének nincs közvetlen befolyása, mások fejlődését viszont képes ösztönözni. A jelenlegi vállalkozási környezetre jellemző, hogy alacsony szinten van az üzleti infrastruktúrával való ellátottsága, és az ebbe a körbe tartozó Ipari Parkok átlagos kihasználtsága is alacsony. A kihasználtság javítása az üzleti infrastruktúrák további – kereslet orientált – fejlesztését, illetve aktív, marketing szemléletű befektetés-ösztönzést igényel.

Az M3, M35 gyorsforgalmi utak valamint a 2013-ig megvalósuló M4 gyorsforgalmi út építése és a 100-as vasúti fővonal fejlesztése Hajdú-Bihar megyét a kelet-nyugat, észak-dél irányú közlekedési kapcsolatok egyik jelentős tengelyévé teszik. A közlekedési helyzetből eredő előnyök, valamint Debrecen és az országhatár mentén fekvő térség közlekedés-földrajzi adottságai kedveznek a logisztikai szolgáltatásoknak, amelyeknek még nincsenek jelentős hagyományai a megyében, ezért indokolt az ágazat háttérét megalapozó fejlesztések megkezdése.

A fejlett közlekedési kapcsolatokon túl Debrecen fejlesztési tengelyekkel is kötődik a környező megyékhez. Ezek a Debrecen-Nyíregyháza innovációs tengely és a Debrecen-Nagyvárad fejlesztési tengely. A Debrecen-Nyíregyháza innovációs tengely Hajdú-Bihar megye és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye több települését is érinti. Ahhoz, hogy az innovációs tengely mentén fekvő települések számára is gyümölcsöző legyen a két megyeszékhely együttműködése, szükséges az innováció, valamint a kutatás-fejlesztéshez kapcsolódó üzleti infrastruktúrafejlesztések, és szolgáltató környezet megvalósítása. A Debrecen-Nyíregyháza tengelytől a kapcsolat jellegében tér el a Debrecen-Nagyvárad tengely. A két város közötti együttműködési lehetőségek jelenleg körvonalazódnak, de az látható, hogy a közlekedési infrastruktúra fejlesztések hatására a logisztikai tevékenységre irányuló fejlesztések képzelhetőek el a tengely vonalában. Ennek egyik fontos feltétele lenne a 47-es számú főút gyorsforgalmi úttá fejlesztése, amely Debrecen érintésével összekapcsolná az M3-hoz kapcsolódó M35 és a tervezett M4 gyorsforgalmi utakat, jelentősen javítva a keleti országrész észak-déli közlekedési lehetőségeit.

Mint a városok közötti fejlesztési tengelyek kialakítása kapcsán is érzékelhető, a gazdasági együttműködések szerepe fokozatosan felértékelődik a hatékonyságra és az eredményességre való egyre hangsúlyosabb törekvések hatására. Hasonlóan felértékelődnek a helyi foglalkoztatásban rendkívül fontos szerepet játszó kis- és középvállalkozások. A kis és középvállalkozások megfelelő fejlődésének gátja a legtöbb esetben a támogató háttér hiánya. Ez jelenti a fejlesztési források nehéz hozzáférhetőségét, de legalább ilyen gátló tényező a tanácsadói szolgáltatások elérhetőségének hiánya. Ezekre a területekre a gazdasági versenyképesség növelés érdekében különös figyelmet kell fordítani.

A vállalalkozási környezet fejlesztése prioritás az Észak-Alföldi Régió „Dinamikus régió” stratégiai célkitűzései közül az első specifikus céllal, a régió gazdasági potenciáljának fejlesztésével összhangban került kialakításra, oly módon, hogy épít a megye erősségeire és lehetőségeire, valamint a gyengeségeket igyekszik kiküszöbölni. Ennek megfelelően a következő alprogramok határozhatók meg:

C.1. Vállalkozói együttműködések ösztönzése

Klaszterek kialakítása, alternatív energiahasznosításra, környezetipari tevékenységekre, egészségiparra épülő együttműködések támogatása, beszállítói hálózatok létrehozása

C.2. Kis- és középvállalkozások támogató háttérének fejlesztése

Pénzügyi, marketing, műszaki, jogi, pályázati, projektfejlesztési tanácsadások elérhetővé tétele, térségi üzleti szolgáltató központok létrehozása, Kutatás-fejlesztés és kkv-k kapcsolatok erősítése, célzott együttműködésének ösztönzése

C.3. Logisztikai háttér fejlesztése

Logisztikai központok kialakítása, telephelyek kialakítása, telephelyek közlekedési és közüzemi infrastruktúrával való ellátása, megközelíthetőség fejlesztése, Debreceni repülőtér fejlesztése

C.4. Aktív befektetés-ösztönzés

Üzleti infrastruktúra (ipari parkok, ipari területek, üzleti szolgáltató központok, inkubátorházak és inkubátor csarnokok, kistérségi gazdaságfejlesztési ipari parkok) fejlesztése, üzleti infrastruktúrák közlekedési és közüzemi infrastruktúrával való ellátása, megközelíthetőség fejlesztése, aktív befektetés-ösztönző marketing programok lebonyolítása

C.5. A megye határain átnyúló innovációs tengelyek komplex fejlesztése

Debrecen-Nyíregyháza innovációs tengely és a Debrecen-Nagyvárad (Oradea) tengely mentén kiszolgáló infrastruktúrák és szolgáltatási háttér fejlesztése, telephely rehabilitáció, közlekedési kapcsolatok fejlesztése

C.6. Termékek és szolgáltatások hozzáadott értékének növelésének ösztönzése

Speciális, vállalkozások és kutató intézmények közötti K+F programok ösztönzése, technológia fejlesztés elősegítése, marketing tevékenység ösztönzése, megyei és határon átvívelő (pl. „Bihari”) védjegyek kialakítása, megyei minőségbiztosítási, minőség-ellenőrzési, tanúsítási rendszerek fejlesztése, speciális kiállítások, üzleti találkozók szervezése

A fenti alprogramok megvalósítása során fontos a környezetiparban, az egészségiparban, az agro-businessben érdekelt vállalkozások, valamint a kis- és középvállalkozások preferálása, valamint az együttműködési háttér megteremtése és az együttműködések ösztönzése.

A prioritáshoz kapcsolódó alprogramok megvalósulása eltérő módon érinti a megye egyes térségeit. Várhatóan elsősorban a jelenlegi gazdasági centrumokra – ezeken belül is kiemelten Debrecenre, mint nemzeti versenyképességi pólus – kistérségi központokra, az országos közlekedési fővonalak mentén fekvő településekre és nem utolsósorban a Debrecen-Nyíregyháza innovációs tengely valamint a Debrecen-Nagyvárad (Oradea) tengelyre koncentrálódik majd. A kis- és középvállalkozások fejlesztése viszont a helyi vállalkozások erősítését célozza, tehát a fejlesztések elsősorban a gazdaságilag kevésbé fejlett településeken okozhatnak változást.

D. Agro-business ágazata erősítése

A mezőgazdaság mindig is kiemelkedő szerepet játszott Hajdú-Bihar megye életében. Köszönhető ez elsősorban a nagy területű, jó talajadottságokkal rendelkező termőterületeknek. A mezőgazdaság, valamint az erre épülő feldolgozóipart és az agrár szektort kiszolgáló gépipar együttesen biztosított megélhetést a megyei lakosság jelentős részének.

A rendszerváltást követően az árutermelő agrár szféra és a szociális jellegű mezőgazdasági tevékenység nem különült el élesen. Ez jelenleg is az ágazat egyik legnagyobb problémája, amely megnehezíti az agrárrendtartás kialakítását is. A másik probléma az ágazat versenyképességének és ezáltal a jövedelemtermelő képességének folyamatos csökkenése, a feldolgozóipar leépülése, melynek számos külső oka is van, és megoldása nem megyei szintű feladat. Az agrárágazattal kapcsolatos változtatások azonban elkerülhetetlennek látszanak. Ennek egyik lehetséges iránya az, hogy új, versenyképes termelési technikák kerüljenek alkalmazásra, amelyek a piaci igényeknek megfelelő termelést tesznek lehetővé. Fontos ez abból a szempontból is, hogy a legújabb nemzetközi tendenciák alapján az Európai Unió jelenleg hatályos mezőgazdasági programja is jelentős változások elé néz. A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) és az EU megállapodása szerint a mezőgazdasági termelés export támogatása 2014-ig megszüntetésre kerül, az Unió költségvetése 2013-ig biztosítja az erre vonatkozó támogatási forrásokat. A jelenlegi költségvetési időszak végén az Európai Unión belüli agrártámogatások tekintetében is változások várhatóak.

A piaci szabályozások átalakulása, a költséghatékony termelés követelménye mellett a piaci kereslet átalakulása is változásokat tesz szükségessé az ágazatban. Jelenleg az alacsony hozzáadott értékű tömegtermelés jellemző a megyére, miközben egyre növekszik a magas hozzáadott értékű, egyenletes minőségű, tanúsítvánnyal rendelkező élelmiszerek, élelmiszer-alapanyagok iránti igény.

Új keresleti tényezőként jelenik meg a piacon az energiaipar, amely megújuló energiaforrásként növényi és állati eredetű anyagokból, termelési melléktermékekből nyer energiát. Az Észak-Alföldi régió egyik legjelentősebb biomassza erőműve a megye határához közel, Szakolyban épül, amelynek gazdaságos kihasználásához folyamatosan nagy mennyiségű fűtőanyag szükséges. Az energianövények termeléséhez a megye

gyengébb adottságú területei megfelelőek. Abban az esetben, ha ezek természetvédelmi szempontból nem jelentősek, ezekre a területekre érdemes koncentrálni a termelés ösztönzését. Más irányú fejlesztések megvalósítására ad lehetőséget a megye termásvíz készlete. A jelenleg hasznosítatlan, illetve a balneológiai célra hasznosított termásvíz alkalmas a magas hozzáadott értéket termelő üvegházi termelésben való hasznosításra, újrahasonosításra. Ez a megoldás Hajdú-Bihar megyében még nem elterjedt, ezért fontos az ösztönzése.

A mezőgazdasági fejlesztések, a megfelelő jövedelmezőséggel való termelés nehezen megvalósítható a termelők összehangolt piaci fellépése nélkül. Ennek hiánya jelenleg is érezhető. A korábbi integrátori hálózatok rendszere az ágazat válsága miatt veszített szerepéből, az egyéb együttműködési formák (például TÉSZek) pedig még nem erősödtek meg. A mezőgazdasági együttműködések fejlesztése tehát szintén fontos fejlesztési feladat. Az együttműködések mellett a közös fellépés, az egységes megjelenés is jelentős piacbefolyásoló tényező, ezért a agro-business területén kiemelt figyelmet kell fordítani a marketing szemlélet érvényesülésére, marketing tevékenységek ösztönzésére is.

Jelen prioritás a fenti tényezőket figyelembe véve került kialakításra, annak érdekében, hogy Hajdú-Bihar megye mezőgazdasága versenyképesen és a 7 év múlva bekövetkező változásokra reagálni képes módon fejlődjön. Jelen prioritás kapcsán fontos kiemelni, hogy nem a szociális jellegű mezőgazdasági termelés fejlesztése a cél, hanem a piaci alapon versenyképes, árutermelő üzleti vonalé. Ez a célkitűzés összhangban van az Észak-Alföldi Régió „Agrár-régió” stratégiai célkitűzésével.

A prioritáshoz tartozó alprogramok a következők:

D.1. Új, versenyképes termelés technikák alkalmazásának elősegítése

Alternatív mezőgazdasági termelés ösztönzése (például funkcionális, bio növénytermesztés és állattenyésztés), termásvíz hasznosítás

D.2. Hozzáadott érték növelése

Az Agrárszektor és a kutató intézmények közötti együttműködés ösztönzése, termelési és feldolgozási technológia összehangolt fejlesztése, minőségbiztosítási, minőség-ellenőrzési, tanúsítási rendszerek fejlesztése, megyei védjegy rendszer kialakítása

D.3. Alternatív energiatermelés igényeinek kielégítése az ökológiai feltételek figyelembevételével

Energianövények termesztése, mezőgazdasági hulladékok energetikai hasznosításának ösztönzése, biogáz termeléséhez szükséges infrastruktúra kialakítása

D.4. Újszerű mezőgazdasági együttműködések ösztönzése

Integrátori hálózatok kialakítása, termelői szövetkezők ösztönzése, szakmai tanulmányutak szervezése

D.5. Agrármarketing tevékenység fejlesztése

Agrártermékek márkázásának ösztönzése, speciális kiállítások, üzleti találkozók szervezése; regionális, országos és nemzetközi kiállításokon, üzleti találkozókra való részvétel támogatása, marketing akciók ösztönzése

Az agrárágazat jellegéből adódóan a környezetiparban, valamint az egészségiparban is jelentős szerepet játszik. Ennek megfelelően a fejlesztéseknek egyik kiemelt területe az egészségiparhoz kapcsolódó termékek előállításának ösztönzése, amely elsősorban a biotermelés, illetve a funkcionális élelmiszer alapanyag és egyéb funkcionális termékek termelését jelenti. A másik kiemelt terület a környezetipar, amelyhez kapcsolódóan a megújuló energiaforrások termelése, környezetbarát technológiák kialakítása, fejlesztése és alkalmazása a termelésben, a melléktermékek környezettudatos kezelési feltételeinek biztosítása, újrahasonosítása, és az ezekhez szükséges szolgáltatások fejlesztése a feladat.

Az agro-business ágazat erősítése a megye teljes területén releváns fejlesztési irány, főként a rurális jellegű térségekben, ahol nagy és jó minőségű földterületek állnak rendelkezésre,

valamint biztosított az állatállomány megfelelő körülmények közötti tartása. Az alternatív energiatermelő növények előállítását a megye gyengébb adottságú földterületeivel rendelkező térségeiben kell végezni. A termálvíz hasznosításával működtetett üvegházak kialakítása a termálfürdők közelében, illetve a 30-60 Celsius fokos, használaton kívüli termálkutak közelében valósítható meg hatékonyan.

E. Területi felzárkózás, a megye belső kohéziójának erősítése

Míg az előző négy prioritás főként a gazdaság fejlesztése révén szolgálja a lakosság életminőségének javítását, addig jelen prioritás kifejezetten az életminőséget közvetlenül befolyásoló tényezők által segíti elő a jövőkép megvalósulását – és ezáltal a gazdasági versenyképesség erősítését is.

Az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség által használt térkategória besorolás alapján (lásd 4. mellékletben) Hajdú-Bihar megye településeinek fejlettsége rendkívül szélsőséges. Debrecen és vonzáskörzetének fejlettsége kimagasló, míg legrosszabb helyzetben a megye és Románia határa mentén található zárványtelepülések vannak. A fejlettségbeli különbségek negatív hatása érzékelhető a periférikus térségek negatív vándorlási egyenlegén, valamint az egy főre eső szociális kiadások magas arányán is. A helyzet megváltoztatása hosszú távú gazdasági fejlesztéseket igényel, de szükség van a folyamatosan felmerülő szociális problémák kezelésére, a válságok kialakulásának megakadályozására is. A szociális gondok enyhítése egyrészt a szociális ellátó hálózat fejlesztésével érhető el, másrészt olyan programok megvalósításával, amely a hátrányos helyzetben levő rétegek számára kínál munkavégzéssel megszerzhető jövedelmet. Ez utóbbi különösen fontos, mivel a tapasztalatok alapján a tartós munkanélküliek későbbi munkavállalása és a munkahely megőrzési képesség leginkább a rendszeres munkavégzés hiánya miatt csökken.

A térkategória besorolás alapján a megyében több dinamizálható térségi központ is található, valamint kialakultak másodlagos növekedési/fejlesztési tengelyek, amelyek Debrecen mellett alternatív fejlesztési pólust jelentenek Hajdú-Bihar megyében. Ezekben a térségekben még nem mindenhol megfelelő a térségi funkciók ellátása, amely a közösségi intézményrendszer fejlesztését indokolja. További problémákat jelentenek az infrastrukturális hiányosságok, amelyek megszüntetése szintén fontos az életminőség javítása, és a lakóhelyi kötődés erősítése szempontjából. A települési térségi infrastruktúra beruházásokkal kapcsolatosan egyre növekvő környezetvédelmi elvárások vannak. A rendszerek kiépítésével kapcsolatos alapvető követelménye a környezetre gyakorolt negatív hatások minimalizálása, a fenntarthatóság, valamint a hagyományos gazdaságossági szempontok. Hajdú-Bihar megye kedvező adottságai és a tudásvezérelt fejlődés a helyi, térségi infrastruktúrafejlesztésekben, közszolgáltatásokban is hasznosítható. A megyében található alternatív energiaforrások hasznosítására a környezetipar fejlesztései egyre több lehetőséget teremtenek, a fejlesztések révén a technológia költségei csökkennek. Fontos tehát, hogy a tervezési időszak során az alternatív energiaforrások települési, térségi szintű felhasználására vonatkozó fejlesztések történjenek, különösen az elmaradott térségekben, ahol ily módon mérséklődhetnek a közszolgáltatások fenntartásának költségei, a megtakarítások pedig egyéb fejlesztések megvalósítását segíthetik elő.

A „Területi felzárkózás, a megye belső kohéziójának erősítése” prioritás összhangban van az Észak-Alföldi régió „Esélyteremtő és Felzárkózó régió” stratégiai célkitűzéseivel is, de a Hajdú-Bihar megyei problémák megoldására, és az itteni igények kielégítésére koncentrálnak. A prioritás – ahogyan elnevezése is utal rá – alprogramokat fogalmaz meg a Debrecen és a megye többi települése között fennálló fejlettségbeli különbségek csökkentésére, a megye gazdasági-társadalmi szereplői közötti együttműködés „kohézió” erősítésére, annak érdekében, hogy a megye lakosságának életminősége javuljon.

A prioritáshoz kapcsolódó alprogramok a következők:

E.1. Komplex településfejlesztési programok támogatása

Település rehabilitáció, közlekedési és kommunális infrastruktúra fejlesztése, az épített és természetes környezet megóvása, oktatás, képzés fejlesztése, üzleti szolgáltatások, üzleti infrastruktúra fejlesztése

E.2. Szociális ellátó-hálózat fejlesztése

Időskorúak házi ápolásának fejlesztése, házi segítségnyújtás fejlesztése, bölcsődék kialakítása, gyermek és ifjúságvédelem javítása.

E.3. Szociális mezőgazdaság célirányos alkalmazása

Komplex erdőgazdálkodási programok megvalósítása, közmunka programok indítása,

E.4. Közösségi szolgáltatások fejlesztése

Térségi közigazgatási központok fejlesztése, ivóvíz szolgáltatás, szennyvízkezelés, hulladékgyűjtés és feldolgozás rendszerének fejlesztése, szolgáltatási infrastruktúra fejlesztése, egészségügyi szolgáltatások fejlesztése, közszolgáltatásokhoz való hozzáférés elősegítése

E.5. Alternatív energiaforrások települési, térségi szintű hasznosítása

Energetikai hasznosításra, közintézmények fűtésre, melegvíz ellátására alkalmas termálvíz készlet feltárása, egyéb alternatív energiaforrások felmérése, települési, térségi igényeket kielégítő energiatermelő berendezések telepítése, közintézmények energiaellátásának korszerűsítése, lakossági energetikai szolgáltatások kialakítása a helyi alternatív energiatermeléssel összehangoltan

E.6. Térségi kapcsolatok fejlesztése

Települések közötti funkciómegosztás kialakítás a megyében, közlekedési infrastruktúra fejlesztése a települések között, fejlesztések összehangolása a környező megyékkel

E.7. Vidékfejlesztési programok hátrányos helyzetű térségekben

A legelmaradottabb, hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatását támogató, a helyi problémákra reagáló vidékfejlesztési programok kidolgozása és megvalósítása.

A prioritáshoz kapcsolódó egyes alprogramok megvalósításának földrajzi területei nem azonosak. A fejlesztések orientációjának alapját az Észak-Alföldi Régió térkategoría besorolásai jelentik. A fejlesztések megvalósítása során kiemelten kell kezelni **a periférikus térségek felzárkóztatását**, valamint **a kiemelt fejlesztési tengelyek mentén fekvő települések fejlesztését**.

A periférikus térségek felzárkóztatása érdekében a prioritás mind az öt alprogramjához kapcsolódó fejlesztések megvalósítása indokolt. A legfontosabbak ezek közül az oktatás és képzés fejlesztése; a térségi foglalkoztatás növelése; a térségi közszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása; a lakókörnyezet fejlesztése; valamint a kommunális és közlekedési infrastruktúra fejlesztése.

A kiemelt fejlesztési tengelyek mentén fekvő települések fejlesztése főként a befektetők térségbe vonzása, új munkahelyek teremtése szempontjából lényeges, ugyanis a gazdasági szempontok mellett a beruházók döntését az is befolyásolja, hogy az egyes településeken milyenek az életminőség feltételei. A fejlesztési potenciál megtartása és fokozása érdekében fontos tehát a településeken az oktatás és képzés fejlesztése, a szolgáltatási infrastruktúra fejlesztése, a térségi közszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása, a helyi közlekedési lehetőségek fejlesztése, települési összekötő utak fejlesztése.

A fejlesztési prioritások megvalósulásának fontos külső feltétele, a megye közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése, a külső megközelíthetőség javítása. Az M3, M35, M4, gyorsforgalmi utak és a 100-as vasúti fővonal fejlesztéseinek késése a stratégia céljainak elérését is jelentősen lelassíthatja, vagy teljesen lehetetlenné teheti. Ennek ellenkezője is igaz azonban, vagyis a közlekedési lehetőségek tervezettnél gyorsabb ütemű fejlesztése pozitívan hat a célok elérésre.

HAJDÚ-BIHAR MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

Vízió:	A tudásvezérelt fejlődésére, és Hajdú-Bihar megyei tradíciókra épülő versenyképes gazdaság – kiemelten a környezet- és egészségipar – biztosítja a lakosság magas szintű életminőségét				
Misszió:	A megye elhelyezkedésére, természeti kincseire, valamint Debrecen oktatási és tudományos szerepére építve tudásalapú, fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődés megteremtése a területi esélyegyenlőség biztosítására törekedve				
Stratégiai célok:	I. A gazdasági versenyképesség erősítése			II. Az életminőség javítása	
Prioritások:	A. Tudásbázis fejlesztése	B. Idegenforgalmi versenyképesség növelése	C. Vállalkozási környezet fejlesztése	D. Agro-business ágazat erősítése	E. Területi felzárkózás és a megye belső kohéziójának erősítése
A környezet iparhoz kapcsolódó kiemelt fejlesztési területek:	Szakképzett munkaerő és kutatási bázis biztosítása a környezetipar számára; Környezetiparhoz kapcsolódó technológiai kutatások ösztönzése	Környezetbarát technológiákat előnyben részesítő idegenforgalmi fejlesztések, balneológia hasznosítású termálvíz újrahasonosítási, visszasajtolási feltételeinek megteremtése Környezetvédelmi területek ökoturisztikai hasznosításának ösztönzése	A környezetiparban érdekelt vállalkozások együttműködési hátterének megteremtése, együttműködésének ösztönzése A vállalkozások kutatás-fejlesztési tevékenységeibe való bekapcsolódásának ösztönzése	Megújuló energiaforrások termelése, környezetbarát technológiák kialakítása, fejlesztése és alkalmazása a termelésben, a melléktermékek környezettudatos kezelése és, újrahasonosítása	Környezettudatos települési fejlesztések, környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése, szelektív hulladékgazdálkodás megteremtése, alternatív energiaforrások használata
Az egészségiparhoz kapcsolódó kiemelt fejlesztési területek:	Szakképzett munkaerő és kutatási bázis biztosítása az egészségipar számára; Egészségiparhoz kapcsolódó kutatások ösztönzése	Egészségturisztikai és a hozzá kapcsolódó prevenció és rehabilitációs gyógyászati tevékenységek, wellness, fitness, stb. szolgáltatások fejlesztése	Az egészségiparban érdekelt vállalkozások együttműködési hátterének megteremtése, együttműködésének ösztönzése	Az egészségipar számára termékeket előállító, elsősorban biotermelés és funkcionális élelmiszer-alapanyag termelés kiemelt ösztönzése	
Alprogramok:	<ol style="list-style-type: none"> Szakképzés és felsőoktatás piaci igényeknek megfelelő fejlesztése Közoktatás fejlesztése Kutatási infrastruktúra fejlesztése Kutatói humán erőforrás biztosítása a Debreceni Egyetem bevonásával Kutatóintézmények és vállalkozások együttműködésének ösztönzése 	<ol style="list-style-type: none"> Turisztikai vonzerők fejlesztése Turisztikai infrastruktúra fejlesztése Komplex programcsomagok kialakítása Turisztikai-marketing tevékenység fejlesztése Együttműködések ösztönzése az idegenforgalomban 	<ol style="list-style-type: none"> Vállalkozói együttműködések ösztönzése Kkv-k támogató hátterének fejlesztése Logisztikai háttér fejlesztése Aktív befektetés-ösztönzési és marketing programok megvalósítása A megye határain átnyúló innovációs tengelyek komplex fejlesztése Termékek és szolgáltatások hozzáadott értékének növelésének ösztönzése 	<ol style="list-style-type: none"> Új, versenyképes termelési technikák alkalmazásának elősegítése Hozzáadott érték növelése Alternatív energiatermelés igényeinek kielégítése Újszerű mezőgazdasági együttműködések ösztönzése Agrár-marketing tevékenység fejlesztése 	<ol style="list-style-type: none"> Komplex településfejlesztés Szociális ellátó-hálózat fejlesztése Szociális mezőgazdaság célirányos alkalmazása Közösségi szolgáltatások fejlesztése Alternatív energiaforrások települési szintű hasznosítása Térségi kapcsolatok fejlesztése Vidékfejlesztési programok hátrányos helyzetű térségekben
Horizontális szempont:	Területi elvek érvényesítése az Észak-Alföldi Régió tércategóriái alapján				

VIII.5.2. Horizontális témák

A prioritások mellett létezik három olyan általános, horizontális elv, amely egyik konkrét területhez sem kapcsolható, mégis át kell hogy hasson minden alprogramot. Ezek közül kettő – a **fenntartható fejlődés** és az **esélyegyenlőség** – az Európai Unió és a Nemzeti Fejlesztési Terv horizontális témái, a harmadik, a **határmenti együttműködés** pedig a Hajdú-Bihar megye speciális, határmenti elhelyezkedéséből fakad. Az alapelvek érvényesülését nem elegendő a tervezés során figyelembe venni, érvényre kell juttatni azokat a program megvalósítása és monitoringja során is.

- A **fenntartható fejlődés horizontális elv** az erőforrások fenntartható felhasználására ösztönöz, és a természeti, a gazdasági és a társadalmi környezet harmonikus fejlesztését szorgalmazza.

Az alapelv szükségességét egyrészt a makro-szintű tervekhez való kötelező illeszkedés is előírja, másrészt a Hajdú-Bihar megye belső folyamatai is indokolják a természeti értékek megőrzésének, társadalmi fejlődés fenntarthatóságának hangsúlyozását, amelynek megvalósítását a területfejlesztési stratégia is messzemenőig támogatja. Az alprogramok között több kifejezetten a fenntartható fejlődést hivatott szolgálni. Kiemelhető ezek közül az alternatív energiatermelés és hasznosítás ösztönzése, valamint a környezet- és az egészségiparhoz kapcsolódó fejlesztések túlnyomó része.

- Az **esélyegyenlőség horizontális elv** a szélesebb körben vett esélyegyenlőség biztosítását célozza, minden állampolgár számára megteremteni az egyenlő esélyeket a környezettől az oktatásig és munkavállalásig. A horizontális elv központi célcsoportját alkotják a nők, a fogyatékkal élők, valamint a roma emberek.

Az esélyegyenlőség a Hajdú-Bihar megye egyes területein tapasztalható kedvezőtlen demográfiai folyamatok, a helyenként formálódó szociális válság következtében a kötelező makro-illeszkedés nélkül is szerves részét képezné a koncepciónak. A misszió kiemelten hangsúlyozza, hogy a fejlesztések orientációjának biztosítania kell területi esélyegyenlőséget, azaz a kevésbé előnyös adottságokkal rendelkező települések lakossága számára is biztosítani szükséges az életminőség növelése szempontjából fontos fejlesztéseket.

- A **határmenti együttműködés horizontális elv** azt jelenti, hogy a megye határmenti elhelyezkedését figyelembe kell venni az adottságainak hasznosításakor, valamint a közös problémák megoldása során.

A határmenti együttműködést az indokolja, hogy a megye jelentős részét hagyományosan szoros gazdasági-társadalmi kapcsolatok fűzik a romániai Bihar megyéhez. A települések egy része korábban egy közigazgatási egységet alkotott a szomszédos megyével. A közös történelmi és kulturális múlt, a közös, határokon átnyúló problémák, és fejlesztési lehetőségek közös cselekvést igényelnek. A kulturális és idegenforgalmi kapcsolatok, a természeti értékek megóvása, a környezeti problémák kezelése és megelőzése tipikus területei a határokon átnyúló együttműködésnek. Egy másik terület a vállalkozások közötti együttműködések, a gazdasági kapcsolatok erősítése, bár ez önszerveződő módon, piaci alapon is megvalósul.

A prioritások többsége tartalmaz olyan elemeket, melyek a határmenti együttműködés keretei között kezelhetők, vagy közösen jobb eredményeket lehet elérni, mint külön-külön közelítve meg a problémákat.

VIII.5.3. Prioritások közötti szinergikus kapcsolatok bemutatása

A meghatározásra került 5 prioritás, illetve azok alprogramjai között sok esetben szinergikus kapcsolat van. Mind a prioritások, mind az alprogramok közti kapcsolódási pontokat szükséges ismerni, hisz az egyik alprogram megvalósítása segítheti a vele összefüggésben lévő másik alprogramban foglalt tevékenységeket, ezáltal egy másik prioritás elérését is.

A következő táblázat összefoglaló módon mutatja be a stratégia egyes prioritásaihoz kapcsolódó alprogramok közötti kapcsolatokat és a közöttük lévő szinergia erősségét.

	A. prioritás Tudásbázis fejlesztése					B. prioritás Idegenforgalom verseny- képességének növelése					C. prioritás Vállalkozási környezet fejlesztése						D. prioritása Agro-business ágazat erősítése					E. prioritás Területi felzárkózás és a megye belső kohéziójának erősítése						
	A.1.	A.2.	A.3.	A.4.	A.5.	B.1.	B.2.	B.3.	B.4.	B.5.	C.1.	C.2.	C.3.	C.4.	C.5.	C.6.	D.1.	D.2.	D.3.	D.4.	D.5.	E.1.	E.2.	E.3.	E.4.	E.5.	E.6.	E.7.
<i>(1 = gyenge kapcsolat, 2 = közepes erősségű kapcsolat, 3 = erős szinergia)</i>																												
A.1. Szakképzés piaci igényeknek megfelelő fejlesztése		3	1	1	1				1	1		2	3		2	2	1	1				1					1	
A.2. Közoktatás fejlesztése	3																						2				2	
A.3. Kutatási infrastruktúra fejlesztése	1			2	3										2	1	1	1							1		1	
A.4. Kutatói humán erőforrás biztosítása a Debreceni Egyetem bevonásával	1		2		3										2	1	1	1										
A.5. Kutatóintézmények és vállalkozások együttműködésének ösztönzése	1		3	3					1						2	3	2	2							1		1	
B.1. Turisztikai vonzerők fejlesztése																					1						2	
B.2. Turisztikai infrastruktúra fejlesztése																					1					1	1	
B.3. Komplex turisztikai programcsomagok kialakításának ösztönzése															1						1					2	1	
B.4. Turisztikai marketing tevékenység fejlesztése															1											2	1	
B.5. Együttműködések ösztönzése az idegenforgalomban	1																									1	2	
C.1. Vállalkozói együttműködések ösztönzése	1				1							3	2		2	1	1								1	1	1	
C.2. Kis- és középvállalkozások támogató hátterének fejlesztése											3								3				2			1		
C.3. Logisztikai háttér fejlesztése	2										2		2	2	1											2		
C.4. Aktív befektetés-ösztönzés	3												2	2	2													
C.5. A megye határain átnyúló innovációs tengelyek komplex fejlesztése													2	2							1				1			
C.6. Termékek és szolgáltatások hozzáadott értékének növelésének ösztönzése	2		2	2	2			1	1		2		1			1	3		1	2					1	2		
D.1. Új, versenyképes termelési technikák alkalmazásának elősegítése	2		1	1	3						1				1		2	3	3							1		
D.2. Hozzáadott érték növelése	1		1	1	2						1				3	2		1	2	3			1			1		
D.3. Alternatív energiaforrások igényeinek kielégítése	1		1	1	2											3	1								3	2		
D.4. Újszerű mezőgazdasági együttműködések ösztönzése											3				1	3	2			1					2	2		
D.5. Agrár-marketing tevékenység fejlesztése	1								2		2	1			2		3		1						1	1		
E.1. Komplex településfejlesztési programok támogatása						1	1	1						1									2	2		3		
E.2. Szociális ellátó-hálózat fejlesztése	1																						3			1	3	
E.3. Szociális mezőgazdaság célirányos alkalmazása																						3			2	2		
E.4. Közösségi szolgáltatások fejlesztése		2										2									2				1	1	1	
E.5. Alternatív energiaforrások települési szintű hasznosítása			1		1						1			1			3	2		2	2		2	1		1	1	
E.6. Térségi kapcsolatok fejlesztése							1	2	2	1	1		2		1				1		1		1	1		3		
E.7. Vidékfejlesztési programok a hátrányos helyzetű térségekben	1	2	1		1	2	1	1	1	2	1	1			2	1	1	2	2	1	3	3	2	1	1	3		

IX. MEGVALÓSÍTÁSI MECHANIZMUS

A területfejlesztési koncepcióban foglaltak eredményes és a megye érdekeit szolgáló megvalósítása az érintetteknek a fejlesztési célkitűzésekkel kapcsolatos széleskörű konszenzusát igényli. Rövidtávon e konszenzus alapján biztosítható az érintetteknek a koncepcióval kapcsolatos érdekérvényesítése, hosszú távon pedig a kitűzött célok elérése.

IX.1. Fejlesztések megyei szintű koordinációja

A fejlesztések megvalósításában érintett legfontosabb szereplők a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Tanács, a Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség, Debrecen város, a kistérségi társulások és Hajdú-Bihar megye települései valamint kiemelt jelentőségű a Debreceni Egyetem szerepe a tudásbázis fejlesztésében. Feladatuk, hogy mind a megyei, mind a kistérségi, mind pedig a települési szintű igényeket kielégítsék, melyhez biztosítaniuk kell a szükséges szervezeti kereteket, definiálniuk a legfontosabb feladatokat, és informálni a célcsoportok és érintettek körét.

Intézményi és szervezeti háttér

A fejlesztések megvalósulásához szükséges támogatások, és célleírányzatok összegét a területfejlesztés magasabb szintű szervezetei biztosítják a megye számára. A fejlesztési koncepciót és az erre épülő stratégiai programot **továbbítani kell** az Országos Területfejlesztési Hivatal (OTH), az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács, az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség felé, hogy a regionális és országos Operatív Programok elkészítése során vegyék figyelembe a megye fejlesztési célkitűzéseit, és biztosítsák a fejlesztések megfelelő forrásait.

A végrehajtásért felelős szervezet legfontosabb feladatai

A Hajdú-Bihar megyei területfejlesztési koncepció, stratégiai program és később az operatív program végrehajtásáért a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Tanács a felelős, a végrehajtás **koordinátora** pedig a **Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség vezetője**, akinek munkáját segítik a kistérségi megbízottak és a vidékfejlesztési menedzserek. A Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökségnek **kiemelt szerep** jut az elkészült stratégiát illetően, melyek a következők:

- Megyei stratégia képviselete a regionális és országos tervezésben.
- Az országos és regionális tervezés lezárását követően a már végleges operatív programok figyelembe vételével el kell készíteni a koncepcióban foglaltak megvalósítását szolgáló megyei operatív programokat is.
- A megye gazdasági-társadalmi helyzetének folyamatos értékelése;
- A települési önkormányzatok, kistérségek, intézmények és gazdasági szervezetek fejlesztési elképzeléseinek összehangolása, az együttműködés elősegítése;
- Finanszírozási források felkutatása;
- Alprogramok, részprogramok évenkénti felülvizsgálata;
- Nyilvánosság tájékoztatása a programok célkitűzéseiről, a megvalósulás részleteiről; honlap működtetése, hírlevél készítése;
- Projekt-előkészítés, pályázatírás és projektmenedzsment;
- A program megvalósítását befolyásoló tényezők figyelemmel kísérése, és jelentési kötelezettség az OTH felé.

Tájékoztatás szükségessége

A megyei, kistérségi és települési fejlesztések lakosság felé történő kommunikációja fontos közösségformáló eszköz. Lehetőséget biztosít a véleménynyilvánításra, a lakosság bevonására.

IX.2. Finanszírozási források

A 2007-2013-as Európai Unió költségvetési időszakra vonatkozóan jelenleg csak a Magyarországnak szánt keretösszegek ismertek. A jelenlegi információk alapján tehát nem lehet megjelölni az egyes fejlesztésekhez szükséges forrásokat, a finanszírozás lehetőségeinek áttekintését, ezért ezt az operatív program elkészítésekor célszerű elvégezni.

IX.3. Monitoring rendszer

A program sikeressége, eredményessége érdekében kiemelt fontosságú a végrehajtás folyamatos nyomon követése, az outputok és eredmények kitűzött célokkal való összevetése, azaz a monitoring tevékenység. A területfejlesztési koncepció és a stratégiai program vonatkozásában a monitoring tevékenység az alábbi elemekre épül:

- Rendszeres beszámolók
- Monitoring mutatók rendszere

Beszámolók

A monitoring tevékenység célja, hogy felmérje, hatékonyan valósulnak-e meg az egyes célkitűzések, programok. A Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség folyamatosan rendszeresen, évente több alkalommal készít **beszámolókat** a területfejlesztés eredményeiről, a feladatok végrehajtásának előrehaladásáról. Az előterjesztett beszámolókat a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Tanács vitatja meg és hagyja jóvá.

Monitoring mutatók rendszere

A monitoring rendszerben a monitoring mutatók feladata az, hogy a gazdasági-társadalmi élet mutatóinak változását elemezve igazolja a stratégiához kapcsolódó projektek hasznosságát, valamint a stratégiai célok elérését. A fejlesztési projektek körének kijelölésére a jelen koncepció alapján készül - a nemzeti, ágazati és regionális Operatív Programokat is figyelembe vevő - Hajdú-Bihar Megye Területfejlesztési Operatív Programja kidolgozása kapcsán kerülhet sor. A következőkben a projektek megvalósítása során alkalmazandó monitoring mutatók rendszere kerül bemutatásra.

A projektek hatásainak mérésére meg kell határozni azokat az indikátorokat (eredményindikátorok, és hatásindikátorok), amelyek által számszerűsíteni lehet a változásokat. Az **eredményindikátorok** az egyes projektek közvetlen, az operatív célok megvalósulásához hozzájáruló hatásainak mérését teszik lehetővé. A **hatásindikátorok** a projektek azon hatásait mérik, amelyek a stratégiai célok megvalósulását segítik elő. A hatásindikátorok tehát a fejlesztésekhez kapcsolódó folyamatok mérését biztosítják. Ezek a folyamatok nem közvetlenül, hanem hosszabb távon, többszörös áttéteken keresztül, a megye gazdasági, társadalmi folyamataiban jelentkeznek.

A monitoring mutatók rendszerének kialakításához az alábbi tevékenységek végrehajtása szükséges:

- **A program monitoring módszertanának és struktúrájának kialakítása:** Ezt szolgálják a meghatározott hierarchikus célrendszernek megfelelő tartalommal kialakított indikátorok
- **A kiinduló adatok rögzítése:** Meghatározásra kerülnek az egyes indikátorok kiinduló értékei, amelyek a tervadatok viszonyítási alapját képezik
- **A tervadatok rögzítése:** Meghatározásra kerülnek az egyes indikátorok tervezett értékei, amelyek a kiinduló értékekkel együtt a monitoring adatbázis alkotják
- **Tényadatok gyűjtése:** A program megvalósításában résztvevő szervezetek feladata az indikátor mutatók adatainak folyamatos gyűjtése és rögzítése a monitoring adatbázis rendszerének megfelelően

- **Terv-tény analízis:** A megvalósuló projektek kapcsán évente legalább egyszer össze kell vetni az indikátor mutatók tervezett és elért értékeit. Az összevetés során megállapításra kerülő esteleges eltéréseket tovább kell vizsgálni, és fel kell tárni az eltérések okait is.

Az egyes projektekhez kapcsolódó fejlesztések hatásainak eredményes mérése érdekében olyan monitoring rendszer kialakítása szükséges, amelynek mutatói a megtalálhatóak a statisztikai adatbázisokban, vagy könnyen előállíthatóak a rendelkezésre álló adatokból, illetve mérésük könnyen elvégezhető.

X. VÁRHATÓ KÖRNYEZETI, TÁRSADALMI, GAZDASÁGI VÁLTOZÁSOK

X.1. Gazdasági változások

Hajdú-Bihar megye fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődése érdekében a stratégia a gazdasági szerkezet modernizálódását, a tudásalapú gazdaság fejlődését segíti elő. Nagy hangsúly helyeződik a nemzetközileg versenyképes környezetipar és az egészségipar megteremtésére, amely a korábbi gazdasági szerkezet diverzifikált fejlesztését, az ágazatok és a gazdasági szereplők együttműködését, a fejlesztésekre vonatkozó gazdasági-társadalmi konszenzus kialakulását igényli.

A **környezetipar és az egészségipar** a megyei adottságok és a nemzetközi tendenciák alapján kiemelkedő fejlődési potenciállal rendelkeznek. Jellegéből adódóan mindkét terület olyan, hogy fejlesztésük, fejlődésük multiplikatív hatásokat keresztül képes pozitívan befolyásolni a megye egész gazdaságának diverzifikált fejlődését. Mind a környezetipar, mind az egészségipar alapját a tudásalapú, innovatív tevékenységek jelentik. Ennek hatására a jelenleg is fejlett tudományos bázis fokozatosan áttér a gazdaságilag hasznosítható kutatási tevékenységekre. A gazdaság és az innovációs központok között célzott kutatás-fejlesztési kapcsolatok alakulnak ki az alap és alkalmazott kutatások eredményeinek gyakorlati hasznosítása céljából.

A gazdaság fejlődésének hatása mindenek előtt a **vállalkozási, üzleti környezet** változásaiban jelentkeznek. Az azonos területen működő vállalkozások körében a versenyképesség javítása céljából **formalizált együttműködések** (klaszterek, beszállítói hálózatok) alakulnak ki. A vállalkozások közötti együttműködések, valamint a gazdasági szereplők és a kutatás-fejlesztéssel foglalkozó intézmények közötti kapcsolatok erősödésének hatására a **termelés/szolgáltatás hozzáadott értékének növekedése** következik be. Ez elsősorban a hagyományosan is jelentős agrárágazatban és az idegenforgalom területén várható.

Az **agrárszektor** kapacitásainak számottevő részét az élelmiszer-előállítás területéről a mezőgazdasági termékek funkcionális felhasználására helyezi át. A funkcionális mezőgazdasági termékek egyrészt az alternatív energiatermelésben, másrészt a környezetbarát, újrahasznosítható anyagok gyártásában, valamint a biotechnológia területein és a gyógyászatban kerülnek hasznosításra. Az élelmiszer-gyártásban az egyre növekvő piaci igényeknek megfelelően a bio termékek termelése is egyre nagyobb hangsúlyt kap. Ez utóbbi a bio alapanyag-termelés jogi szabályozásban előírt 3-5 év átállási időt követően lendülhet fel.

Az agrárszektorban az energetikai és funkcionális termékek kapcsán az **integrátor és beszállítói hálózatok** kialakítása, fejlődése várható. Ily módon a hálózatokban résztvevők vállalkozási kockázata csökken, az együttműködésekben való részvételből versenyelőny kovácsolható. Az együttműködéseknek ettől eltérő jellegű formája a **klaszter** szervezet létrehozása, amely nem csupán a szervezet tagjainak együttműködését segíti majd elő, hanem összehangolt, közös piaci fellépésre is lehetőséget teremt. Az együttműködéseknek tehát kiemelt jelentősége van az agrárágazat versenyképessége és így jövedelemtermelő képessége szempontjából.

A mezőgazdasági termelés területén a **hozzáadott értéket** várhatóan növeli a megyei szinten egységes minőségbiztosítási, védjegy és tanúsítási rendszer, valamint megyei márkák megteremtése. Mindezek Hajdú-Bihar megye és a szomszédos romániai Bihar megye kötődésének megfelelően, határon átívelő módon is történhetnek, vagyis kedvező hozadéka lehet a marketing és minőségbiztosítási rendszer összehangolt kialakításának.

Az **idegenforgalom** fejlődése terén az egészségiparhoz kapcsolódó szolgáltatások fejlődése, valamint az idegenforgalomban érintettek (vállalkozások, szakmai szervezetek, önkormányzatok) **együttműködésének szorosabbra fűzése** várható. A kiemelkedő gyógy-, üzleti-, kulturális turizmus által képviselt vonzerőre építve komplex programcsomagok és a szolgáltatási háttér fejlődése várható. A széleskörű együttműködésben megvalósuló vonzerő fejlesztések és infrastruktúra fejlesztések valamint a programcsomagok kialakítása jelenti az alapját az ágazat fejlődésének. A megye különböző területein található sajátos természeti értékek színvonalas bemutatása, a sokszínű szabadidős programok lehetőségeinek fejlesztése révén a megyébe látogató turisták tartózkodási ideje és költési hajlandóságai is növekszik. Ez növeli a turisztikai centrumok idegenforgalmi bevételeit, de lehetőséget teremt egyéb településeken is jövedelemtermelő, kiegészítő tevékenységek fejlődésére, a lakosság foglalkoztatási problémáinak enyhítésére.

A megye déli része hagyományosan szoros szálakkal kötődött a romániai **Bihar megyéhez**, ahol a turisztikai szolgáltatások fejlődése szintén meghatározó jelentőségű gazdasági tényező. Mindkét megye idegenforgalmának érdeke, hogy fejlesztéseiket összehangolják, valamint bizonyos területeken megosszák az idegenforgalmi funkcióikat. Ennek hatására a két megye együtt válhat idegenforgalmi szempontból „Erdély-kapujává”. Az együttműködés hiányában erőteljes versengés bontakozna ki, amelynek hatása mindkét megyét kedvezőtlenül érintené.

X.2. Környezeti változások, hatások

A koncepcióban foglalt alprogramok megvalósítása számos ponton hatással van a tágran értelmezett természeti környezetre. Ezek egy része a fejlesztések orientációjának megfelelően pozitív, míg más része – elsősorban a gazdasági tevékenységek fejlesztése – negatívan is hathat a környezetre. A környezetet érő káros hatások minimalizálása érdekében a fejlesztések tekintetében biztosítani kell a környezetvédelmi normák betartását, a környezettudatos szemléletmód érvényesülését, modern **környezetipari technológiák** alkalmazását.

A koncepció megvalósításának környezeti szempontból legkritikusabb elemei az **üzleti infrastruktúra fejlesztések**, valamint a komplex településfejlesztések körébe tartozó **közlekedési és kommunális infrastruktúrák fejlesztése**. Az infrastruktúra elemek kialakítása és fejlesztése során mind a beruházótól, mind a kivitelezőtől jogosan várható el, hogy tevékenységük végzése közben betartsák a vonatkozó környezetvédelmi előírásokat, korszerű, környezetkímélő technológiával dolgozzanak, és a megvalósuló létesítményekben is ilyen technológiákat alkalmazzanak. Kiemelt figyelmet kell szentelni a fejlesztési beruházások helyszínének tudatos, természeti értékeket figyelembe vevő megválasztására is.

A gazdaság fejlődésének mértékében várható, hogy növekszik az áruforgalom, ebből következően a **zaj- és rezgésártalom**, az **utak leterheltsége**. Szintén káros környezeti hatásai lehetnek az alternatív energiatermelésből származó égéstermékek növekvő mértékének. Kedvező hatások prognosztizálhatóak ugyanakkor a települések közszolgáltatásainak fejlesztése hatására. A **szennyvízhálózat és a tisztítóberendezések fejlesztését**, valamint a **szelektív hulladékgyűjtést és hasznosítást** is magukban foglaló fejlesztések révén csökken a lakókörnyezetbe kerülő szennyezőanyagok mértéke.

X.3. Társadalmi változások, reakciók

A koncepció a társadalom számára is igen jelentős hatásokat fejt ki. A stratégiában központi helyen szerepel az **életminőség javítása**, amely egyrészt a **gazdasági fejlődés munkahelyteremtő hatása**, másrészt az **életminőség környezeti feltételeinek javítása** révén érhető el.

A gazdaság versenyképességének növelése már középtávon is érezhetően képes javítani a foglalkoztatást a megyében. A **foglalkoztatás növekedése** egyben a munkanélküliség

csökkenését is maga után vonja, amely a munkaerőpiac keresleti oldalának erősödése révén csökkenhet a képezett munkaerő elvándorlásának mértéke. A munkanélküliség csökkenésével az aktív keresőkre is kevesebb eltartott jut, amely a szociális terhek mérséklődésén keresztül érezteti hatását. A magasabb foglalkoztatás az egy főre eső jövedelem növekedését, és ezáltal a megyében élők átlagos életszínvonalának emelkedését is eredményezi.

A **munkaerőpiacról korábban kiszorult rétegek**, valamint a **hátrányos helyzetű csoportok reintegrációját** célozzák a szociális-ellátó rendszer fejlesztésre, a szakképzés piaci igényeknek megfelelő átalakításra, illetve a szociális mezőgazdaság célirányos alkalmazására vonatkozó alprogramok. Ez utóbbi alternatív jövedelemszerzést, valamint a hátrányos helyzetűek munkaerő-piaci integrációját és reintegrációját segíti elő erdősítési, és közmunkaprogramok ösztönzésével.

Az életminőséget egyértelműen javítják a stratégia komplex **településfejlesztésre, közlekedési és kommunális infrastruktúra fejlesztésére** vonatkozó alprogramjai, ezáltal kedvezően hatnak a társadalmi megelégedettségre. Ellenállás tapasztalható azonban, ha a közműfejlesztés, illetve a közlekedési feltételek javítása a lakosság anyagi hozzájárulását igényli, ezért körültekintően kell előkészíteni az ilyen irányú fejlesztéseket. Ugyanakkor a beruházások megvalósítása nagyszámú lakosnak biztosítanak munkalehetőséget átmeneti jelleggel, így segítheti az inaktív munkaerő újbóli megjelenését a munkaerőpiacon.

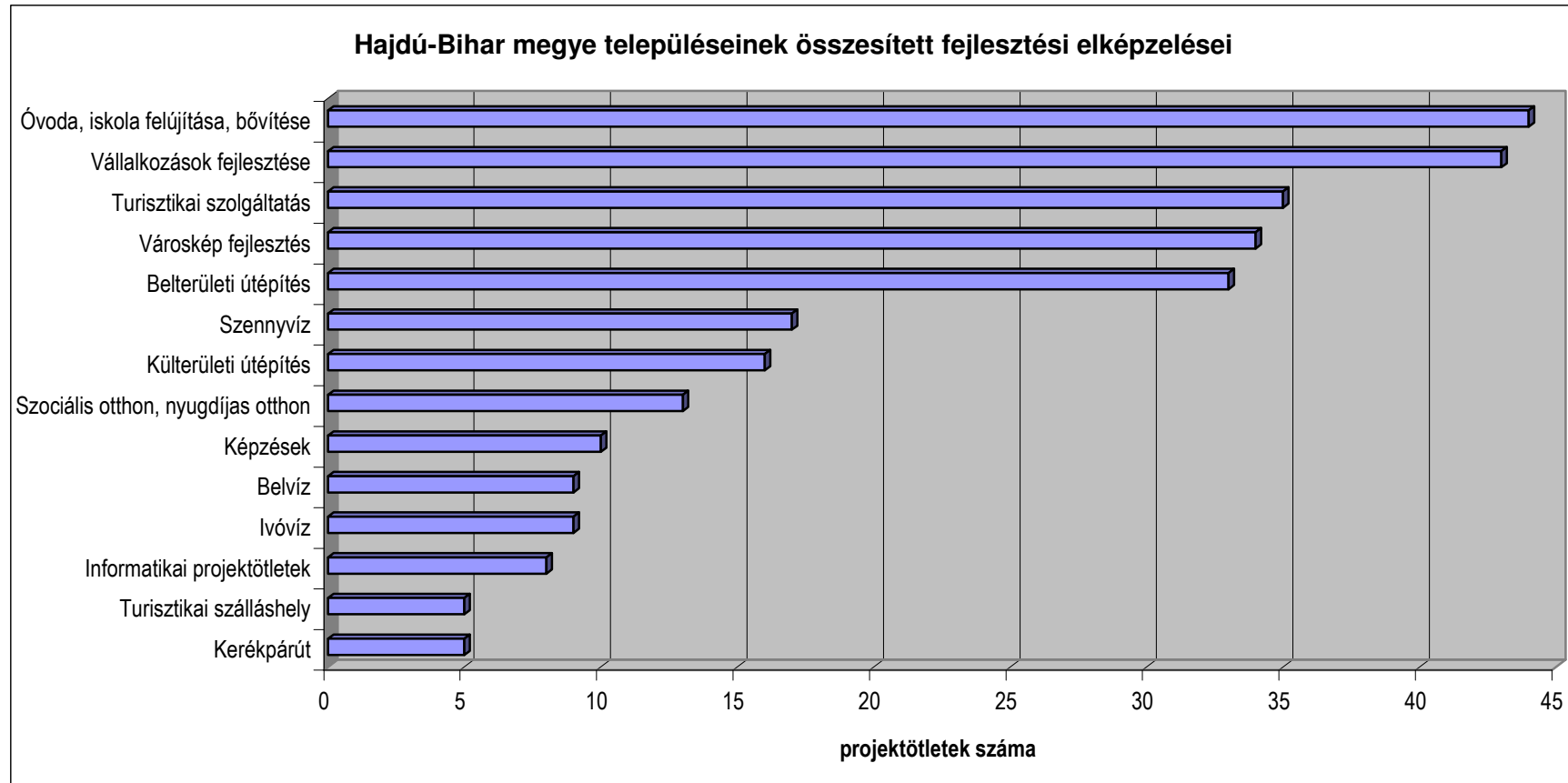
XI. MELLÉKLETEK:**1. melléklet: A Stratégiai Alkotó Team munkájába bevont szakértők:**

	Név	Szervezet
1.	Czeglédy Gergő	HB Megyei Területfejlesztési Tanács
2.	Süli – Zakar István	Debreceni Egyetem Természettudományi Kar Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék egyetemi tanár, tanszékvezető
3.	Gábor István	Hajdú – Bihar Megyei Önkormányzat, megyei főépítész
4.	Leitner Béla	Hajdú – Bihar Megyei Önkormányzat Önkormányzat Területrendezési és Térségi Kapcsolati Iroda, irodavezető
5.	Kathiné Juhász Ildikó	Hajdúböszörményi Kistérségi Területfejlesztési Társulás, elnök
6.	Fülöp Mihály	Hajdú – Bihar Megyei Közgyűlés, Környezetvédelmi Bizottság, elnök, (polgármester, Biharkeresztes)
7.	Gál István	Balmazújvárosi Kistérség többcélú Fejlesztési Társulás, elnök
8.	Vántus Viktor	Hajdú – Bihar Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, ügyvezető igazgató
9.	Csorján Balázs	ITD Hungary, ügyvezető igazgató
10.	Kapi Béla	Hajdú – Bihar Megyei Munkaügyi Központ, osztályvezető
11.	Katona Ilona	Magyar Turizmus Rt. Észak-alföldi Regionális Marketing Igazgatóság, igazgató
12.	Ilyés Miklós	Hajdúnánás Polgármesteri Hivatal
13.	Kiss Péter	Hajdúdorog Polgármesteri Hivatal
14.	Péter János	Hajdúböszörményi kistérség, kistérségi megbízott
15.	Vámosi Róbert	Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség, ügyvezető igazgató

2. melléklet: A Projekt Tanácsadó Testület munkájába bevont szakértők:

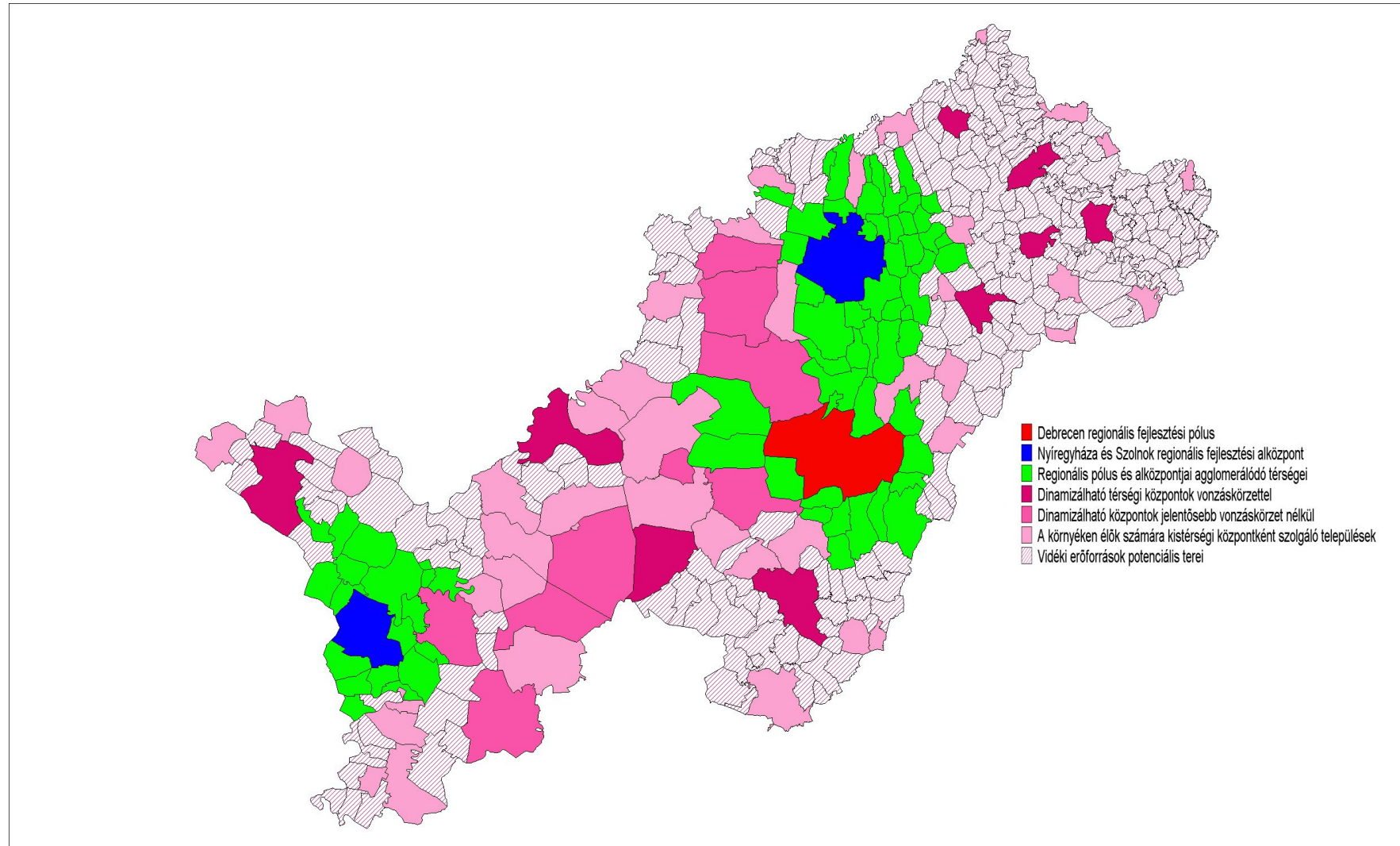
	Név	Szervezet
1.	Dr. Nagy Géza	Debreceni Egyetem Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Vidékfejlesztési és Tájhasznosítási Tanszék
2.	Mező Ferenc	Debrecen Megyei Jogú Város
3.	Dr. Baranyi Béla	MTA Regionális Kutatások Központja
4.	Miklóssy Ferenc	Hajdú – Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara
5.	Rezsői István	Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központ
6.	Dr. Molnár László	Sárréti Többcélú Kistérségi Társulás
7.	Károlyi Zoltán	Sárréti Többcélú Kistérségi Társulás
8.	Ányos József	Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara
9.	Dr. Kiss András	Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara
10.	Vámosi Róbert	Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség

3. melléklet: Hajdú-Bihar megye településeinek fejlesztési elképzelései

Forrás: Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség adatai alapján saját szerkesztés, 2005.

4. melléklet: Az Észak-alföldi régió településeinek tércategória-besorolása

Forrás: Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség

5. melléklet: Az Észak-Alföldi Régió Stratégiája (2007-2013)

A STRATÉGIA CÉJAINAK BEMUTATÁSA					
STRATÉGIA ÁTFOGÓ CÉLJA	<p>A vízkészlet-gazdálkodás, a környezetgazdálkodás, a területhasználat összefüggésrendszerének ökológiai alapú megteremtésével és az erre alapozott versenyképes gazdaság- és humán erőforrás-fejlesztéssel a régió Kelet-Közép-Európa minőségi élet-, egészség- és rekreációs központjává válik.</p>				
STRATÉGIAI SPECIFIKUS CÉLJAI	<p>A régió stratégiai helyzetére és humán erőforrására építő versenyképes, piacvezérelt és innováció-orientált gazdaság fejlesztése. („Dinamikus-régió”)</p>	<p>A régió természeti, környezeti rendszereinek kialakítása, megőrzése és fenntartható használata, a környezet értékékként való kezelése. („Öko-régió”)</p>	<p>A régióban az egészséges élet lehetőségeinek biztosítása, a kapcsolódó endogén potenciál hasznosítása.. („Egészséges-régió”)</p>	<p>A régió versenyelőnyeire alapozott piacvezérelt és innováció-orientált agrárvertikum kialakítása. („Agrár-régió”)</p>	<p>A régió területi különbségeinek mérséklése és a társadalmi kohézió foglalkoztatás központú erősítése. („Esélyteremtő és Felzárkózó-régió”)</p>

Forrás: Észak-Alföldi Régió Fejlesztési Koncepciója és Stratégiai Programja 2007-2013.

6. melléklet: Az Észak-Alföldi Régió Önálló Operatív Programjának célrendszere

Átfogó cél	Az Észak-alföldi régió földrajzi elhelyezkedésére, valamint a meglévő és mobilizálható erőforrásaira támaszkodó, hazai és európai szinten is versenyképes gazdaság, ami az értékek megőrzésével és fenntartható használatával biztosítja a minőségi élet feltételeit az itt élők számára.			
Specifikus célok	A régió versenyképességének növelése a gazdasági feltételek és az elérhetőség javítása által	A régió endogén potenciáljára alapozott fejlesztésekkel a régió európai szintű minőségi egészség- és rekreációs központtá alakítása	A régió területi különbségeinek mérséklése és a társadalmi kohézió erősítése a foglalkoztatás bővítésével és a térségi együttműködés javításával	
Prioritások	A gazdaság működési feltételeinek javítása	A regionális és helyi jelentőségű közlekedési infrastruktúra fejlesztése és a virtuális elérhetőség javítása	A turisztikai potenciál erősítése	Térség- és településfejlesztés

Forrás: Az Észak-alföldi Régió Önálló Operatív Programja (verzió:2.3. javított)

7. melléklet: Az Észak-Alföldi Régió Önálló Operatív Programjának Prioritásai és intézkedései (2007-2013)

1. prioritás: A gazdaság működési feltételeinek javítása	
	<i>1.1 intézkedés: Kistérségi és helyi jelentőségű ipari területek fejlesztése</i>
	<i>1.2 intézkedés: Helyi gazdasági szereplők működési hatékonyságának növelése, együttműködéseinek elősegítése</i>
	<i>1.3 intézkedés: Regionális K+F eredmények és a regionális innováció elterjedésének és gyakorlati alkalmazásának támogatása</i>
2. prioritás: A regionális és helyi jelentőségű közlekedési infrastruktúra fejlesztése és a virtuális elérhetőség javítása	
	<i>2.1 intézkedés: Regionális és helyi jelentőségű közlekedési infrastruktúra fejlesztése</i>
	<i>2.2 intézkedés: A régió virtuális elérhetőségének javítása, az info-kommunikációs technológiai szektor fejlesztése</i>
3. prioritás: A turisztikai potenciál erősítése	
	<i>3.1. intézkedés: Versenyképes turisztikai attrakció- és termékfejlesztés</i>
	<i>3.2. intézkedés: A turizmus fogadási feltételeinek javítása</i>
	<i>3.3. intézkedés: Turisztikai szervezeti és működési feltételek javítása</i>
4. prioritás: Térség- és településfejlesztés	
	<i>4.1. intézkedés: Komplex településfejlesztés</i>
	<i>4.2. intézkedés: Közösségi és humán közszolgáltatások infrastruktúrájának fejlesztése</i>
	<i>4.3. intézkedés: Térségi és települési természet- és környezetvédelmi fejlesztések</i>
	<i>4.4. intézkedés: A régiós civil szervezetek társadalmi szerepvállalásának növelése, együttműködéseinek megerősítése</i>

Forrás: Az Észak-alföldi Régió Önálló Operatív Programja (verzió:2.3. javított)